

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUR'ÂN İLİMLERİ AÇISINDAN
İNFİTÂR SÛRESİ, TEFSİR ve YORUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İskender DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
Enstitü Bilim Dalı: TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman Berk

KASIM – 2019

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUR'ÂN İLİMLERİ AÇISINDAN İNFİTÂR SÛRESİ, TEFSİR ve YORUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İskender DEMİR (157213013)

Enstitü Anabilim Dalı: TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
Enstitü Bilim Dalı: TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ

Bu tez 06./11./2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Doç. Dr. Süleyman Berk	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Yakup Çiçek	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğrt. Ü. Salim Sancaklı	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYÂN BELGESİ

Tez Başlığı: Kur'ân İlimleri Açısından İnfitâr Sûresi, Tefsir Ve Yorumu

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 05/11/2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen Turnitin intihal tespit programı raporuna göre tezin benzerlik oranı % 26 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

Kaynakça hariç,

Alıntılar dâhil,

5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyân ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : İskender Demir.

Öğrenci numarası :157213013

Ana bilim dalı :Temel İslami Bilimler

Programı : Tezli Yüksek Lisans

Türü : () Proje (/) Yüksek Lisans () Doktora tezi

Taramayı Yapan Arş. Gör.

(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

Doç.Dr. Süleyman Berk

Danışman

(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

Doç.Dr. Süleyman Berk

ÖNSÖZ

İlim, hiç şüphesiz, insanlığı huzura, saadete, güvene, istikrara, gerçek ve doğruya götüren yüce bir değerdir. Bu değerın kapısını aralayan anahtar, kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'dir. Kur'ân-ı Kerîm'in her bir âyeti biz insanlar için derin, faydalı mânâlar içermektedir. Lügatta âyet kelimesi; alâmet, nişâne, işâret mânâlarına gelmektedir.¹ Kur'ân-ı Kerîm'in ilk âyeti oku emri ile başlamıştır. “*Yaratan Rabbinin adıyla oku*”²

Kur'ân-ı kerîm, tüm insanlığın dünya ve âhiret hayatına düzen veren ölçülü, kıymet değer bir hayat yaşanmasını sağlayan, dünya ve âhiret hayatında mutlu sona ulaştıracak olan, Allah tarafından insan ve cinlere vaaz edilmiş yegâne sistemin adıdır. Akîdemizin, yaşam tarzımızın gerek içtimai gerek kültürel ve gerek sosyal alanda belirleyici unsurudur. Bundan dolayı tavırlarımıza ve hareketlerimize yön vermektedir. Çünkü insan doğru bildiği gerçeklerin tatbik edilmesi için çaba sarf eder. İnsanın âhirete olan inancı, dünya hayat düzenine, fiiliyat ve davranışına yön verir. Âyeti kerimede “*Gerçekten bu Kur'ân en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan mü'minler için büyük bir mükâfat vardır.*”³ Bu bağlamda İnfitâr Sûresi bir Müslümanın, hayat tarzına yön verecek amellerini ayarlayacak, itikad esasları yönünde etki edecek en kuvvetli sûrelerden birisidir.

Çalışmamızın ana konusu olan İnfitâr Sûresi adını birinci âyetinde yer alan ve “İnfetera” fiilinin masdarı olan “İnfitâr” kelimesinden almıştır. Bu kelime sûre içeriğinde “Yarıldı” mânâsında kullanılmıştır.⁴ İnfitâr Sûresi Mekke'de inmiştir ve ittifakla Mekke'de bir sûredir.⁵ Fazileti hakkında: “Kim İnfitâr Sûresini okursa onun için semada yer alan herbir damla ve herbir kabir adedince hasene yazılır.”⁶ buyrulmuştur. Diğer bir rivâyet ise şöyledir. “Muaz bir cemaate namaz kıldırıldı. Ancak namazı uzun tutunca Hz. Peygamber ona: “Ey Muaz! Namazı uzatarak fitne çıkarmak mı istiyorsun? Neden A'la, Duhâ veya İnfitâr sûrelerinden birini okumuyorsun? buyurdu.”⁷ İnfitâr Sûresi'nin nuzûl sebebi şu rivâyet ile açıklanmıştır. “İbni Ebî Hâtim, İkrime'den tahrîc ederek onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Ey insan! Seni ne aldattı.” âyeti, Übeyy bin Halef hakkında nâzil olmuştur.”⁸

Nitekim, Kur'ân-ı Kerîm'de bazı sûreler, imân esasları, tevhid esasları ve âhiretle ilgili mesajlar verirken bazı sûrelerde toplumların sosyal hayat düzenlerini, akrabalık ilişkilerini, insanlar arası ahlâk, adâlet, içtimai düzeni, sosyo-kültürel faaliyetlerindeki örf ve âdet, miras hukuku vb. konuların manzûmesini oluşturmaktadır. Meselâ Hucurât Sûresi'ni incelediğimizde suizan, aile ilişkileri, dedi kodunun zararları, Müslümanların aslında bir

¹ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara: T.D.V. 2012, s. 55.

² Alak 96/1.

³ İsra 17/9.

⁴ Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, c. 5, s. 567.

⁵ el-Âlûsi, Mahmûd b. Abdullâh, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi [t.y.], c. 30, s. 62.

⁶ Zemahşerî, Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vîl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmecûd- Ali Muhammed Muavvaz, Mektebetü'l-Âbikân Riyad: 1998, c. 6, s. 332; Ebussuûd b. Muhammed Ebussuûd, *İrşâdû Akli Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdulkadir Ahmed Ata, Mektebetü'l-Riyâzi'l-Hâdis Riyad: [t.y.], c. 5, s. 498.

⁷ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsiri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 280; Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzîm Riyad: 1999, c. 14, s. 273.

⁸ Suyûtî, *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye Beyrut: 2006, s. 288.

kardeşlik bağına sahip olmaları gerektiği gibi konuları ele almaktadır. Yusuf Sûresi'ni incelediğimizde peygamberler ve insanların dünya hayatında çeşitli imtihanlara dâhil edilerek hem sınanmaları aynı zamanda doğruluk ve hak olandan ayrılmayarak bu sınavları neticesinde insanlara ders olmaları bakımından ne denli önem taşıdıkları aşikârdır. Bunun gibi yine birçok sûrede peygamberlerin hayatları anlatılarak insanlığın peygamberlerin yaşantılarından ders ve iza almaları istenmektedir. Bütün bu ilimleri en güzel bir biçimde anlamamanın yolu tefsir ilminden geçmektedir. Hz. Peygamber döneminde Kur'ân'ın tefsirine dâir birtakım rivâyetlerin dışında kaynak bulunmamaktadır. Aynı şekilde Hz. Peygamber döneminde kaleme alınmış Ulûmu'l-Kur'ân'a dâir de herhangi bir kaynak yer almamaktadır. Bu alana dâir kaynak olacak malzemeler ilk olarak sahâbe döneminde ortaya çıkmaya başlamıştır. Şifâhî olarak aktarılan bu malzemeler hicri birinci yüzyılın sonu, ikinci yüzyılın başları itibarı ile tedvin edilmeye başlanmıştır. Kur'ân ilimlerine dâir kaynakların ortaya çıkması bu dönem ile başlamaktadır.⁹

“Tefsir, Kur'ân lafızlarının telaffuz şeklini, delâlet ettikleri anlamları, yalnız başına ve terkip halinde kullanıldıklarında kelimelerden çıkan hükümleri, terkip halinde kullanıldıklarında oluşan mânâları ve bunları tamamlayıcı nitelikte olan diğer hususları inceleyen bir ilim dalıdır.”¹⁰ Ulu'l-azm peygamberlerinin kıssaları kurani tarihin kayda değer en kıymetli unsurlarıdır. Bundan dolayı bizde, insanları nasıl bir hayat yaşamaları gerektiği konusunda uyaran, ebedi hayatlarında onlara huzur ve saadetin anahtarı konumunda, altın öğütlerde bulunan, lafız yönüyle veciz, mânâ yönüyle geniş bir derinliğe sahip olan İnfitâr Sûresi hakkında bir nebze olsun elimizden geldiği ölçüde bir çalışma yapmak istedik, gayret bizden muvaffakiyet Rabbimizdendir.

Çalışmalarım esnasında yardımlarını gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Süleyman Berk başta olmak üzere Dr. Öğr. Üyesi Salim Sancaklı ve Prof. Dr. Yakup Çiçek hocalarıma teşekkür ediyorum.

İskender Demir
Tanzanya, Kasım 2019

⁹ Muhammed Abdülazîm, Zûrkânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1971, c.1, s. 21.

¹⁰ Ebu Hayyan Endelusi, *el-Bahru 'l-Muhit*, c.1, s.14.

İÇİNDEKİLER

BEYÂN BELGESİ	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	v
TABLolar	vi
GİRİŞ	9
Çalışmanın Amacı	10
Çalışmanın Metodu	11
BİRİNCİ BÖLÜM	13
İNFİTÂR SÛRESİ TEFSİRİ	13
1.1. İnfitâr Sûresi Meâli	14
1.2. İnfitâr Sûresi Tefsiri	14
1.3. İnfitâr Sûresi Bağlamında Kıyâmet	17
1.3.1. Kıyâmetin Küçük Alâmetleri	22
1.4. Kıyâmetin Büyük Alâmetleri	26
1.5. Öldükten Sonra Tekrar Dirilme (Ba's)	33
1.6. İnsanı Rabbine Karşı Ne Aldattı	42
1.7. Yaratan Hz. Allah Yaratılan İnsan	47
1.7.1. Allah İnsanı En Güzel Bir Biçimde Yarattı	49
1.8. Kirâmen Kâtibin Melekleri	54
1.9. Âhiret Hayatında Her Şey Yüce Allah'ın Elindedir	62
İKİNCİ BÖLÜM	64
2.1. Ulûmu'l-Kur'ân Açısından İnfitâr Sûresine Giriş	64
2.2. Sûrenin Adı	65
2.3. İnfitâr Sûresi'nin Âyet Sayısı	66
2.4. Esbâb-ı Nüzûl, Fedâilü'l-Kur'ân ve Hadis Rivâyetlerinde İnfitâr Sûresi	66
2.5. Nüzûl Yeri Açısından Değerlendirilmesi	68
2.6. İnfitâr Sûresinde Kıraât Farklılıkları	69
2.7. Vücûh ve Nezâir Açısından İnfitâr Sûresi	71
2.8. Garibu'l-Kur'ân Açısından İnfitâr Sûresi	72
2.9. Mübhemât ve Müşkîlü'l-Kur'ân Eserlerinde İnfitâr Sûresi	74
2.10. Münâsebâtü'l-Kur'ân Açısından İnfitâr Sûresi	75
2.11. Fevâtih ve Havâtîm Açısından İnfitâr Sûresi	77
2.12. İcâzu'l-Kur'ân, Edebî Açısından İnfitâr Sûresi	80
2.13. İnfitâr Sûresi Fâsılları	82
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ	90

KISALTMALAR

a.g.e	:	Adı geçen eser
a.s.	:	Aleyhisselâm
b.	:	İbn/Binti
bsk.	:	baskı
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
vr.	:	Çeviren/tercüme eden
DİA	:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazreti
md.	:	Maddesi
nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölüm tarihi
r.a.	:	Radıallâhü anh
s.	:	Sayfa
s.a.v.	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
thk.	:	Tahkik eden
trc.	:	Tercüme eden
t.y.	:	Tarih yok
v.	:	Vefat tarihi
vb.	:	Ve benzeri
vd.	:	Ve diğerkleri
yay.	:	Yayıncılık
y.y.	:	Yayınevi yok

TABLÖLAR

Tablo 1. İnfitâr sûresi ve münasebet halinde olduğu sûre fâsılaları.....	82
---	----

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kur'ân İlimleri Açısından İnfitâr Sûresi, Tefsir ve Yorumu	
Tezin Yazarı: İskender Demir	Danışman: Doç. Dr. Süleyman Berk
Kabul Tarihi: 06.11.2019	Sayfa Sayısı: viii (Ön Kısım) + 86 (Tez)
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Çalışmamızda İnfitâr Sûresi dil bilgisi ve mânâ yapısı yönünden incelenip yorumlama yapılmıştır. Âyetler ulûmu'l-Kur'ân (garibul-Kur'ân, Müşkilü'l-Kur'ân ve Fadâilü'l-Kur'ân gibi önemli araştırma sahâları incelenmiştir. Kur'ân Âyetlerinin tarihlendirilebilmesi için önemli olan Mekkî-Medenî bilgisi, Âyetlerin o dönemde ifade ettiği mânâ ve sosyo-kültürel bağlamını sunan Esbâb'ı-nûzûl rivâyetleri, Kur'ân metni ile birebir bağlantı içerisinde kalarak Kıraât, Vücûh-Nezâir, vb. disiplinler açısından incelenmeye alınmıştır. Birinci bölümde sûrenin metin, mânâ, tercüme ve tefsir yönü ele alınarak ve ihtiva ettiği mânânın yorumu konu bütünlüğü içerisinde değerlendirilerek ele alınmıştır. Diğer sûrelerdeki Âyetlerden benzerleriyle karşılaştırmalarda bulunularak tefsir bilme'sur (Âyetlerin, Âyetlerle tefsir) edilmesi yönüne gidilmiştir. İçerik açısından benzer yönlerine ışık tutulmuştur. Klâsik ve son dönem tefsirlerde ilgili âyetlerin benzer yönleri ele alınmıştır. Konuların bilgi bütünlüğünü sağlama adına gerekli görülen hadisi şerifler sahâbe sözleri ve ulema sözlerine de yer verilerek konunun anlatım bütünlüğüne uygun bir yol çizilmiştir. Sûrede geçen her bir Âyetin işâret ettiği mânâyâ müteallik olan konu başlıkları, hadisi şerifler, sahâbe sözleri ve ulemanın görüşlerine yer verilmiştir. İki bölümden oluşan çalışmamızın ikinci bölümünde İnfitâr Sûresi hakkında genel bilgilere yer verilmiş ve sûre ulûmu'l-Kur'ân açısından değerlendirilmiştir.	
Anahtar kelimeler: İnfitâr, Sûre, Kıyâmet, Cennet, Cehennem	

Yalova University Insitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: The Interpretation and Comment of the Surah al-Infitaar in terms of the	
Thesis Author: İskender Demir	Advisor: Doç. Dr. Süleyman Berk
Date of Acceptance: 06.11.2019 Total Number of Pages: viii (pre-text) + 86 (main body)	
Department: Bâsic Islamic Sciences Field of Study: Bâsic Islamic Sciences	
In this study, Surah al-Infitar was examined and interpreted in terms of grammar and meaning structure. The verses of the Surah have been examined in terms of Kiraât, Vücûh-Nezâir and similar disciplines while remaining in direct connection with important research areas such as Ulûmü'l-Qur'an, Garibul-Qur'an, Mushkilü'l-Qur'an and Fadâilü'l-Qur'an, the Mekkî-Medenî knowledge, which is important for the dating of the verses of the Qur'an, and the narrations of Esbâb'ı-Nûzül which presents the meaning and socio-cultural context expressed by the verses in that period. In the first part, the text, meaning, translation and commentary direction of the Surah were examined, the interpretation of the meaning contained in the Surahs was evaluated within the subject integrity, and the Tefsir Bilme'sur (Interpretation of verses with other verses) was applied by comparing the verses with the similar verses from other suras. Similar and different aspects in terms of content have been shed light on and the differences of interpretation about the related verses in the classical and recent commentaries of the Qur'an have been explained. In order to ensure the integrity of the information, necessary hadith sheriffs, and words of the Companions and words of the clerics were also included and an appropriate path was drawn for the narrative integrity of the subject. Topics, the hadith sheriffs, the words of the Companions and the opinions of the clerics related with the meaning which was pointed out by almost every single verse in the Surah were included. In the second part of the study, general information about the Surah al-Infitar was given and the Surah is evaluated in terms of the Ulûmü'l-Qur'an.	
Keywords: al-Infitaar, Surah, Doomsday, Paradise, Hell	

GİRİŞ

Hamd Allah'a mahsustur. Salavât-ı Şerîfe Efendimiz (a.s)'e olsun.

Allah, Azze ve Celle insanı, yaratmış ve insanı da kendisini tanımayla mükellef kılmıştır. Bu durum ilk yaratılan insan Hz. Âdem (a.s)'den başlamış kıyâmete kadar da böyle devam edecektir. Âdem (a.s)'den sonraki gelen dönemlerde insanlık tarihi boyunca kavimlere Allah'ı tanımaları ve emirlerini bilmeleri için Peygamberler gönderilmiş, her bir Peygamber kendi kavmini uyarmıştır. Kanaatimce: Kulların, Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirme olgusunu din olarak nitelendirebiliriz. Kafirun Sûresinde buna işâret edilmiştir. *Sizin dîniniz size, benim dînîm banadır.*¹¹ Bu âyette aynı zamanda önceki semâvî dinlerin hükmünün bittiğine ve tek doğru olanın, Allah Rasulünün getirdiği nizâm olduğuna işâret vardır. Nitekim aklını çalıştıran, doğrunun peşinde olan her insan doğru yolu bulacaktır. Çünkü insanın fitratında ben kimim, niçin yaratıldım? Ve hangi gâye ile yaratıldım? gibi bazı sorular hep vardır. İnsan, genel olarak dînî inançlara temayüllüdür ve doğmuş olduğu ortamın inançlarına boyun eğmektedir. İnsan hangi dînî inanç ortamında olursa olsun eleştirisel bir bakışla konuyu incelediğinde mutlak doğruya gidecektir. Son din olan İslâm dînî mütekâmil bir din olarak Kur'ânî sistem ile insanlığın kurtuluşu, iki cihandaki saâdet ve mutluluğu için insanlara Allah tarafından sunulmuştur. İnsanlığın saâdet ve kurtuluş kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'den, birçok dînî ilimler doğmuş ve çeşitli dallara ayrılmıştır. Bu ilimlerin ana kaynağını tefsir ilmi oluşturmaktadır. İlimlerin en şerefliyelerinden olan Tefsir ilmine bir adım olabilecek böyle bir çalışmanın içine girdik.

İnfîtâr Sûresi Mekke'de inmiştir. “İnfîtâr Sûresi Mekke bir sûredir, İbnu'd-Durays, Nehhâs, İbn Merdüye ve Beyhaki'nin bildirdiğine göre İbn Abbas: “İnfîtâr Sûresi, Mekke'de nâzil oldu” demiştir.”¹² Faziletli sûrelerden biri olarak tefsirciler tarafından adı anılmıştır. Bununla ilgili olarak İbn-i Kesîr, “Hadislerle Tefsir” kitabında şöyle zikretmiştir. “Nesei der ki: Bize Muhammed İbn Kudame... Cabir'den nakletti ki; Muaz namaza durmuş ve yatsı namazını uzatmış. Rasûlullah (s.a.v) iki kere: “Of ya Muaz”, iki kere: “Of ya Muaz” demiş: “A'la, Duha ve İnfîtâr Sûresi nerede duruyor?”. Hadisin aslı Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde tahrir edilmiş, ancak İnfîtâr Sûresi yalnızca Neseî'nin müfredleri arasında zikredilmiştir.”¹³ “Alûsî,(ö.1854) sûrenin İnfîtâr adının haricinde “Sûretü infetarat” ve “sûretü'l-münfetrâ” şeklinde iki ismine yer vermiştir.”¹⁴ “Buhârî eserinin tefsir bölümünde sûreyi “İze's-semâü'n-feterat” şeklinde isimlendirmiştir.”¹⁵ Taberî de tefsirinde sûreyi bu başlık ile isimlendirmiştir.¹⁶

¹¹ Kafirun 109/5.

¹² Celaleddin Ebu'l-Fadl Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensur fi't-tefsir bi'l-me'sur (Hadislerle Kur'an Tefsiri)*, trc. Hüseyin Yıldız, İstanbul: Ocak Yayınları, c.15 s.279.

¹³ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev. Bekir Karlıga- Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları (ty), c.15 s.8338.

¹⁴ Mahmûd b. Abdullâh el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meâni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-Seb'i'l-mesâni*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi [t.y.], c. 30, s. 62.

¹⁵ Buhârî, tefsir no:82.

¹⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsîn et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr 2008, c. 25, s. 174.

Temel konusu âhirete ve Allah'a olan inancı pekiştirmektir. Allah'u Teâlâ (CC.) bu sûrede, kıyâmet koptuğunda, olacak hadiselerle dikkat çekerek, insanın böyle bir günün dehşetinden ve azametinden sığınacak ve korunacak bir güce ihtiyaç duyacağını, bu gücün ve böyle bir günün sahibinin ve tasarruf makamının kendisi olduğu vurgusunu yaparak, ey insan nedir seni Rabbine karşı aldatan? Sorusuyla, insanın aklını başına alarak kendisini yaratan ve ona en güzel şekli veren rabbinin doğru yoluna yönelmesini istemektedir.

Allahu Teâlâ bu sûrede, insanın, öldükten sonra neleri yapıp yapmadığının tamamen önüne serileceğini haber veriyor, bununda Kirâmen kâtibin melekleri tarafından tüm amellerin anında yazılarak kayda geçtiğini, yaşadığımız her saniyenin ya hayırda ya da şerde amel defterimizde kesin kayıt altına alındığını, bunun idrak ve bilincinde olmamız gerektiğini bildirmektedir.

Netice olarak: İyi amel işleyenlerin Naîm cennetine, kötü amel işleyenlerin ise Cahîm cehennemine sürükleneceklerini belirterek iyi amel işleyenleri müjdeleme, kötü amel sahiplerini uyarma ve tehdit etmektedir.

İnfîtar Sûresi mânâ itibariyle Kur'ân-ı Kerîm'de geçen birçok âyet ve sûrenin lafzen mücmeli konumundadır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'i incelediğimizde birçok âyet ve sûrenin konusunun, iman esasları, kıyâmet ve kıyâmetin tasavvuru, bazı sûrelerin kasekle başlaması, iyi amel edenlerin karşılığını iyilikle göreceğini, kötü amellerin karşılığının, kötülük olacağı konusunu işlemektedir. Yine, soru sorma usulüyle bazı şeylerin idrak edilmesine dikkat çekme metodu, diğer bazı âyet ve sûrelerde de bulunmaktadır. İnfîtar Sûresine bu cihetiyle baktığımızda, İnfîtar Sûresi diğer sûrelerin mücmelidir diyebiliriz.

Çalışmanın Amacı

İnsanlığın ilk yaratılışını hatırlayacak olursak Bakara Sûresi'nde "*Hani, Rabbin meleklerle, "Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım" demişti. Onlar, "Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz." demişler, Allah da "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" demişti.*¹⁷ Hz. Allah, yeryüzünde kendisine bir halîfe yaratacağını meleklerle haber verdiğiğinde insanın yaratılmasına itiraz eden melekler, yeryüzünde kan akıtacak, bozgunculuk yapacak, Fesat çıkaracak olan bir varlığın gelmesinden endişe duyduklarını belirttiler. Fakat Hz. Allah, Onlara, insanın yaratılış hikmet ve gâyesini kendisinin daha iyi bildiğini vurguladı. Çünkü insan, yaratılış gâyesini, üzerine yüklenen yükün ve büyük davanın mesuliyetini bilecek, meleklerin dahi ulaşamayacağı en büyük makama ulaşacaktır. İşte, insana verilen o makam, Allah'ın yeryüzünde halîfesi olma makamıdır. Elbette bu makam çok önemli üstün ve şerefli bir makamdır, yeter ki insan bunun bilincinde ve şuurunda olabilsin, yeter ki bu ulvi ve âli makamın taşıyıcısı olabilsin. Bu şerefli makam ancak doğruluk, Adalet, İtaat, Tevâzu, Yüksek Ahlâk ve Sabır sayesinde korunarak ulaşılabilir en yüce makamdır.

¹⁷ Bakara 2/30.

İnsanlık tarihi ilk atamız Hz. Âdem'den bugüne kadar sürekli olarak Hak-batıl mücadelesi içinde geçmiştir. Yaratılış gâyesini anlayarak doğruyu idrak edip gören insan ile gerçeği göremeyip, kendi hevâ ve arzularının peşine düşen insan arasında devam eden mücâdele insanlık tarihinde hep süregelmiş ve kıyâmete kadar da sürececek olan bir gerçektir. Nitekim Tin sûresindeki bir âyette şöyle buyrulmaktadır. *“Muhakkak biz, insanı en güzel bir biçimde yarattık sonra onu aşağıların aşağısına, en aşağı bir mertebeye indirdik”*¹⁸ Dünya hayatı bir imtihan sahası olduğu için bu imtihanda herkes benimsediği rolü kendisine biçerek bu imtihanı iyi ya da kötü tamamlayacaktır. Yine, Mülk sûresinde şöyle buyrulmaktadır: *“O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.”*¹⁹ “Kur’ân-ı Kerîm bu iki insan arasındaki farka dikkat çekmiş, birçok sûre ve âyette, iki ayrı kısmın özelliklerinden bahsederek, hedefini bilip hedefine odaklananlar ile hedefinden sapıp, dalalete dalanların hallerini, durumlarını ve varacakları iyi ya da kötü durumu İnsan’a beyân etmektedir. Bu duruma açıklık getiren en belirgin sûrelerden biri İnfitâr Sûresidir. Kişisel olarak bu sûreye karşı çok farklı bir ilgim oldu. İmamlık yaptığım yıllar gerek aşr-ı şerif olarak gerek namazlarda ve gerek va’z konusu olarak pek çok zaman İnfitâr Sûresini okuyup anlamını aktarmaya çalıştım. Tefsiriyle ilgilendiğim bu sûrenin Türkiye’imizde özel bir çalışmasına rastlayamadım, yüksek lisansımı tefsir dalında seçip, Tez konusu olarak ta İnfitâr Sûresini ana hatlarıyla birlikte inceleyerek böyle bir çalışmanın kazanımını sağlamayı amaçladım.

Çalışmanın Metodu

Çalışmamızda sosyal bilimler alanında yaygın olan literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. İnfitâr Sûresi dil bilgisi ve mânâ yapısı yönünden incelenip yorumlanacaktır. Âyetler ulûmu’l-Kur’ân (Garibu’l-Kur’ân, Müşkilü’l-Kur’ân ve Fadâilü’l-Kur’ân gibi önemli araştırma sahâları araştırılacak, Kur’ân âyetlerinin tarihlendirilebilmesi için önemli olan Mekkî- Medenî bilgisi verilecek. Âyetlerin o dönemde ifâde ettiği mânâ ve sosyo-kültürel bağlamını sunan Esbâb’ı-nüzûl rivâyetleri, Kur’ân metni ile birebir bağlantı içerisinde kalarak Kırâât, Vücûh- Nezâir, vb. disiplinler açısından incelenmeye alınacaktır.

Birinci bölümde sûrenin metin, mânâ, tercüme ve tefsir yönü ele alınacak ve ihtivâ ettiği mânânın yorumu konu bütünlüğü içerisinde değerlendirilecek, diğer sûrelerdeki âyetlerden benzerleriyle karşılaştırmalarda bulunularak tefsir bilme’sur (âyetlerin, âyetlerle tefsir) edilmesi yönüne gidilecektir. İçerik açısından benzer ve farklı yönlerine ışık tutulacaktır. Klâsik ve son dönem tefsirlerde ilgili âyetler hakkındaki yorum farklılıkları aktarılacaktır. Konuların bilgi bütünlüğünü sağlama adına gerekli görülen hadisi şerifler sahâbe sözleri ve ulema sözlerine de yer verilerek konunun anlatım bütünlüğüne uygun bir yol çizilecektir. Sûrede geçen hemen hemen neredeyse her bir âyetin işâret ettiği mânâyâ müteallik olan konu başlıkları hadis-i şerîfler, sahâbe sözleri ve ulemânın görüşlerine başvurularak konular hakkında detaylı birer kompozisyon yazılıp, amacına uygun bir mânâyâ ulaşılmaya gayret edilecektir. Çalışmamızdaki konu başlıklarına açıklama getirilirken öncelikle konunun tanımı ve dînî terminolojideki ifâde ettiği anlam üzerinde durulacaktır. Kur’ân

¹⁸ Tin 95/4-5.

¹⁹ Mülk 67/2.

bütünlüğü içerisinde konu değerdendirilecek, konu ile ilgili tefsir külliyyâtımız ve çeşitli kitap ve makalelerden dikkat çeken hususlar aktarılacaktır.

İki bölümden oluşacak olan çalışmamızın ikinci bölümünde İnfitâr Sûresi hakkında genel bilgilere yer verilecek olup sûre Ulûmu'l-Kur'ân açısından değerdendirilecektir. Bu bölümde sûrenin adı, Mekkî olması, Mushaf'taki yeri ve sûreler arası münâsebeti incelenecek, sûrenin nüzûlu esnasında toplumun inanç durumu akide problemleri ve genel durum aktarılmaya çalışılacak, sûrenin fevâtih ve havâtım özelliklerine değinilecektir. Daha sonra sûrenin konu içeriği ele alınacak, dil ve üslup özellikleri ve sûrenin yapısal tahlili ikinci bölüm içerisinde incelenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
İNFİTÂR SÛRESİ TEFSİRİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكُوَاكِبُ انْتَشَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾
وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمْتَ نَفْسُ مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ ﴿٥﴾ يَا
أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾
فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ ﴿٩﴾ وَإِنَّ
عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾
إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ
الَّذِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾
ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ
يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

1.1.İnfitâr Sûresi Meâli

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

Gök, çatlayıp- yarıldığı zaman,

Yıldızlar, dağılıp- yayıldığı zaman,

Denizler, fışkırtılıp- taşırıldığı zaman,

Ve kabirlerin içi “deşilip dışa atıldığı” zaman;

(Artık her) Nefis önceden takdim ettiklerini ve ertelediklerini bilip-öğrenmiştir.

Ey insan, 'üstün kerem sahibi' olan Rabbine karşı seni aldatıp-yanıltan nedir?

Ki O, seni yarattı, 'sana bir düzen içinde biçim verdi' ve seni bir itidal üzere kıldı.

Dilediği bir sûrette seni terkip etti.

Asla, hayır; siz dînî yalanlıyorsunuz,

Oysa gerçekten sizin üzerinizde koruyucular var,

'Şerefli-üstün' yazıcılar.

Her yapmakta olduğunuzu bilirler.

Şüphesiz ebrar olanlar, elbette nimetler (le donatılmış cennetler) içindedirler.

Ve şüphesiz fâcir (kötü) olanlar da elbette çılgınca yanan ateşin içindedirler.

Onlar, din günü oraya yollanırlar.

Ve ondan ayrılıp-kaybolacak değildirler.

Din gününü sana bildiren şey nedir?

Ve yine din gününü sana bildiren şey nedir?

Hiçbir nefsin bir başka nefse herhangi bir şeye güç yetiremeyeceği gündür; o gün emir yalnızca Allah'ındır.

1.2.İnfitâr Sûresi Tefsiri

Tefsir ilmi bütün dînî ilim dallarının ana kaynağı ve en şerefliisidir. Bu itibarla dînî kural, kâide ve otoriteyi sistematik bir disipline bağlayarak usullerin oluşmasında yegâne temel prensip tefsir ilmidir. Bedreddin ez-Zerkeşî'nin tanımına göre (794-1392) Tefsir, “Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirilmiş olan kitabın anlaşılması, mânâlarının açıklanması, hükümlerinin ve hikmetlerinin açığa çıkarılması, kendisi vasıtasıyla bilinen ilimdir.”²⁰ Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak, ona mânâ vermek ve tefsirini yapabilmek, çeşitli ilmi donanımlara sahip olmayı gerektirmektedir. Kur'ân lafızlarının delâlet ettiği doğru mânâyı ve kastedilen gerçek anlamı taşıyan düşüncenin tespitini yapmak, tefsir ilminin ana konusudur. “İslâm ilim- kültür tarihinde kitap yazma geleneği çok erken dönemde başlamıştır. Kur'ân'ın, Hz. Ebû Bekir zamanında cem edilmesi ile başlatılabilecek olan bu

²⁰ Doç. Dr. Mehmet Demirci, *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, c.1, s.22.

gelenek, yaklaşık bir asır sonra konulu kitapların yazımı ile yeni bir aşamaya girmiş, o günden bugüne çeşitli alanlarda ilmî ve edebî eserler yazılmıştır. Müslümanlar, yaşadıkları yerlerde kitap telif etmeyi medenîyetin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiş ve dünya kültür tarihinin gıpta ile bakılan kütüphanelerini tesis etmişlerdir.”²¹

“Müfessir”, Kur’ân-ı Kerîm’in anlamını açıklığa kavuşturan, yorumlayan, deliller doğrultusunda bilgi hazırlayan kişidir. Müfessirde bulunması gereken vasıfları şu şekilde sıralayabiliriz.²²

- Öncelikle Kurân’ın dili olan Arapça’yı çok iyi bilmesi gerekir.
- Tefsire ait kavram ve terimleri, Pozitif ilimlerle ilgili bilgi birikimi,
- Kelimelerin siyak –sibak, sarf ve nahiv bilgisine sahip olma
- Lügat bilimi, nahv, sarf bedii, beyân, akâid, kelâm, belâgat, mânâ farklılıklarına vâkıf olabilme yetisi
- Kıraat bilgisi: farklı kıraatler farklı mânâlar olarak yorumlanabilmektedir, müfessir kıraat farklılıkları durumunda her kıraat getirmiş olduğu mânâ farkını bilen ve ona göre yorum yapabilen kişidir.
- Usûlu’-d-dîn, Kelâm (Akâid), Fıkıh, bilgilerine hâiz olması.
- Nâsih ve mensuh: neshedilen âyetlerin lafzının mı, yoksa mânâsının mı neshedildiği, hangi âyetin önce hangisinin sonra indiği, hükmün neshinin âyetle mi yoksa hadis ile mi gerçekleştiği, ulemânın neshin çeşitleri hakkındaki görüşlerini ve hangi delil ve usullere, nasıl dayandırdıklarını bilmesi, “Nâsih” ve “Mensûh” meselesine kapsamlı bir şekilde vâkıf olması gerekmektedir.
- İcmâ, Kıyas, İsrâiliyyat’dan gelen haberler hakkında bilgi donanımı
- Asâru’s-sahâbe, fıkıh usulu, hadis usûlu, tefsîr usûlu (ahlâk ilmi) gibi çeşitli ilimlere hâiz olması.
- Felsefe mantık gibi âlet olan bilgilerde derinleşmek,
- Âyetlerin zâhirî, zımnî, murâdî, iltizâmî mânâlarını bilmek,
- Her âyetin, ne sebeple ve nerede indiğini, Mekkî ya da Medenî olup olmadığını bilme, Cumhur ulemânın çoğunluğuna göre Mekkî Medenî ayrımı, âyetlerin iniş zamanına göre belirlenmektedir. Buna göre Medine’ye hicretten önce nâzil olan âyetler Mekkî, Medine’ye hicretten sonra nâzil olanlar Medenî’dir.²³ Nasıl bir ortamda ve kimler için nâzil olduğunu bilmek,

²¹ Johannes Pdersen, *İslam Dünyasında Kitabın Tarihi*, çev. M.M. Karagözoğlu, İstanbul: Klâsik Yayınları 2012, s.5.

²² Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi’l-Kur’ân*, c.1, s.13.

²³ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 280; Ebû’l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li’n-Neşr ve’t-Tevzîm Riyad: 1999, c. 14, s. 273.

- Kur’ân-ı Kerîm’in indirildiği dönemin sosyal, kültürel, coğrafi ve ekonomik şartlarını, göz önünde bulundurarak âyetlerin hangi hadîslerle nasıl beyân edildiğini bilmek.
- Muhkem ve müteşâbih âyetleri ayırt edebilme özellik ve vasıflarına hâiz olması gerekmektedir.

Gerek Usûlu’l-fıkıh gerek Usûlu’l-hadis gerek Kavâidu’l-fıkhiyye ve diğer ilim dalları tefsirin yorumuna göre şekillenmektedir. Bundan dolayıdır ki, âyetlerin yorumunu yapacak olan müfessirlerin ilmî konum ve durumları son derece ehemmiyet arz etmektedir. Dolayısıyla müfessirlerin bu önemli özelliklere hâiz olmaları gerekmektedir. Her ne kadar müfessirdeki aranan şartlar aynı olsa da, aralarında nasların yorumunda farklı görüşler ortaya çıkabilmektedir. Bazı konularda ittifak ettikleri halde birçok konuda ihtilâfa düşebilmektedirler. Görüş farklılıkları ilmin zenginliğine delâlet etmektedir. Detaylarda görülen ilmi farklılıklar mükellef açısından amelî anlamda bir genişlik ve ibâdet yaparken tek bir görüşün hükümlerine bağlı kalmadan doğabilecek kısır döngü ve tek bir hükme bağlı kalma kaydının önünü açmakta, ibâdet ve müamelatta bir rahatlama sağlamaktadır.

Bu nedenle farklı bakış açıları ve çeşitli mezhep ekollerinin yaklaşımı neticesinde birçok eser meydana çıkmıştır. Hemen hemen her mezhebin Kur’ân üzerine sayısız tefsir ve yorum çalışması vardır.

Kur’ân metninin doğru anlaşılmasında tarihsel bağlam bilgisinin de büyük önemi vardır. Tarih boyunca Müslüman âlimler bu konuya ciddiyet göstererek Ulûmu’l-Kur’ân içerisinde “Sebebi nüzûl” disiplinini geliştirmişlerdir. Kur’ân âyetlerinin indiği tarihin arka planını görmek, murad-ı ilâhînin anlaşılmasını sağlayacak ve insanlar arasında ortak bir yaklaşımın oluşmasına yardımcı olacaktır. Zira Mekkî ve Medenî sûrelerde tarihsel sürecin lafız ve mânâdaki değişimi bariz bir şekilde görülmektedir. Tarihsel arka plândan bağımsız olarak Kur’ân metni üzerine yapılan birtakım çalışmalarda sapmaların olduğu da gözlemlenmektedir. Hiç şüphesizki İnfitâr Sûresi bir müminin imanının artması ve pekişmesi konusunda en kuvvetli etkenlerden biridir. Çünkü sûre, kıyâmetin dehşetini gözler önüne sererek insanın o günde başına geçlebilecek felâket ve dehşeti tahayyül etmektedir. Nitekim Efendimiz (a.s)’de “*Lezzetleri öldüren ölümü çok anınız*”²⁴ buyurarak, insanların dünya sevgi ve isteklerinden daha fazla âhîret hayatında yaşanacak bir hayatı tefekkür etmelerini ve ona göre bir hayat nizâmı içine girmelerini öğütlemiştir. Yine sûrede, Kirâmen kâtibin meleklerinin kayıta olduklarını hatırlatarak insanın sürekli bir murâkabe altında bulunduğunu belirtmektedir. Kendisini ve fiiliyatını kontrol altında tutması gerektiğini tenbih etmektedir. İnfitâr Sûresi Kur’ân-ı Kerîm’in seksen ikinci sûresi olup sûrede on dokuz âyet bulunmaktadır. Sûre seksen kelimeden oluşmakta ve üç yüz yirmi yedi harf içermektedir. Fasılları “tâ”, “kâf”, “mîm”, “nûn” ve “he” harfleridir. Mekke’de nâzil olduğuna dâir üzerinde ittifak edilmiştir.

Sûre, Mekke’de inmiştir. “İnfitâr Sûresi, Mekkî bir sûredir İbnu’d-Durays, Nehhâs, İbn Merdüye ve Beyhakî’nin bildirdiğine göre İbn Abbas: “İnfitâr Sûresi, Mekke’de nâzil oldu”

²⁴ Tirmizî, Zühd, 2307; Nesai, no: 1824.

demiştir.”²⁵ Kıyâmet günü meydana gelecek olayları anlatmakta ve insana o güne hazırlıklı olmasını öğütlemektedir. İyilerle kötülerin âkibetini dile getiren sûre, o gün kimsenin kimseye bir faydasının olamayacağını; her şeyin Allah’ın elinde olduğunu bildirmektedir.

İbn Ömer’den nakledilen bir hadiste, Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

“Kıyâmet günü manzarasını kendi gözüyle görmek isteyen Tekvîr, İnfitâr ve İnşîkak sûrelerini okusun.”²⁶

“Neseî der ki: Bize Munammed İbn Kudâme... Câbir’den nakletti ki; Muâz namaza durmuş ve yatsı namazını uzatmış. Rasûlullah (s.a.) iki kerre of ya Muâz, iki kerre of ya Muâz demiş. A'lâ, Duhâ ve İnfitâr sûresi nerede duruyor?”²⁷

Kur’ân-ı Kerîm’deki sûrelerin her biri kendisiyle ilgili sûrenin içinde bulunan bir isimle adlandırılmıştır. Genel olarak her sûrenin başında bulunan bazı kelimeler ya da sûrenin içeriğinde veyahut konusuyla ilgili bazı kelimeler isim olarak konulmuştur. Dolayısıyla her sûrenin ismi ile içeriğinin bir uyumu vardır.

İnfitâr Sûresi, Mekke’de inen sûrelerdendir. İsmi başında bulunan İnfitâr kelimesinden almıştır. Ana konuları olarak kıyâmetle ilgili, bazı şartları ve durumları beyân etmektedir. Sûrede kıyâmet koparken evrende meydana gelecek olan değişim ve bazı dehşet verici olaylar, “Bil ki âyetin anlatmak istediği mânâ, “Kıyâmetin âlâmetleri demek olan bu hâdiseler meydana geldiğinde, işte o esnada “Haşr ve neşr de tahakkuk eder” şeklindedir.” Öldükten sonra dirilme, İnsanın âhîret hayatında yaptığı iyilik ve kötülüklerden haberdar edileceğini bildirme. Allah’ın, insanı en güzel bir biçimde yaratıp, onu, çeşitli uzuv ve diğer nimetleriyle donatmasına rağmen, insanın Dünya hayatına aldanarak, Allah’a karşı dünya nimetleri ve sevgisinin aldatmasını, iyi amel işleyenleri (ebrâr) ve amelinde iyi olmayanlar fûccar (kötüler) olarak iki sınıfa ayırmaktadır. Mahşerde hesap verme, itaatkâr kulların varacakları Cennet ile isyankâr kulların gideceği Cehennem, her iki sınıfın âkîbet ve makamları ile ilgili bilgi vermektedir. Kirâmen kâtibîn (meleklerin) her insanın amellerini (iyi ya da kötü) yazdıklarından bahsetmekte âhîret hayatında bütün işlerin tamamen Allah’a kalacağını bildirmektedir.

Sûreyi ana başlıkları altında incelerken aynı zamanda bölüm ayırımına gidilerek her bölümün altında oluşan konu başlıkları kendi mânâ bütünlüğünde tamamlanmaya çalışılacaktır. İhtiva ettiği âyetin mânâsı ve diğer sûrelerden aynı mevzuya ta’alluk eden âyetlerden örnekler vererek tefsir bi’l-me’sûr (âyetlerin, âyetlerle tefsiri) ne gitmek çalışmamızın en yoğun kısmını oluşturacaktır. Aynı zamanda müfessirlerin görüşleri ışığında âyetlerin yorumuna gidilecektir.

1.3. İnfitâr Sûresi Bağlamında Kıyâmet

İnfitâr Sûresi’nin ilk âyeti kıyâmette vuku bulacak hâdiselere dikkat çekerek başlamaktadır. “Bil ki Âyetin anlatmak istediği mânâ, “Kıyâmetin Alâmetleri demek olan bu hadiseler

²⁵ Suyûtî, *ed-Dürrü ’l-Mensûr fî Tefsîri ’l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 279.

²⁶ Tirmizî, *Tefsîr*, 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/27, 36.

²⁷ Nesâî, *İftitâh*, 997.

meydana geldiğinde, işte o esnada “haşr ve neşr” de tahakkuk eder” şeklindedir.”²⁸ Peki, kıyâmet nedir? Kıyâmet arapça bir kelime olan kökü (قوم) kelimesinden türemiş masdarı (kıyâmet) olan kelimeden gelmektedir. Lügat mânâsı ayağa kalkmak. Dirilmek, harekete geçmek gibi mânâlara delâlet etmektedir. Istılâhî mânâsı ise: Evrenin tabi düzeninin bozulması gök, deniz, arz ve kevninde bulunan tüm varlıkların çözülüp dağılarak olağanüstü bir biçimde yok olmasıdır. “Ebu’l A’la Mevdûdî’ye (ö.1959) göre” “Tekvîr sûresinde “Denizler ateşle tutuşturulduğu zaman, burda ise denizler ayrıldığı zaman diye buyruluyor. Bu iki âyet ile birlikte, kıyâmet gününde büyük bir zelzelenin dünyayı kapladığını düşünürsek, arz çatladığında, arzın altındaki sıcak lav’a su ulaştığı zaman, suyu meydana getiren oksijen ve hidrojen gazları ayrılabilir. Oksijenin ateşi körükleyici ve hidrojenin de patlayıcı bir özellik taşımaları dolayısıyla, ateş haline dönüşüp zincirleme olarak dünyadaki tüm denizler tutuşabilir. Ben böyle anlıyorum, doğrusunu Allah bilir.”²⁹ Tüm insanlığın yok oluşu, tekrar diriliş ve toplanma ve hesap verme sürecinin başladığı tarifi mümkün olmayan dehşet dolu sürecin başlamasıdır kıyâmet. Ruhu’l-Beyân tefsirinde şöyle ifade etmiştir. “Kıyâmet olayının başlangıcı, birinci sura üfürülmesi, sonu ise mahlûkatın hesaplaşmasıdır.”³⁰ Ve Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadisi şeriflerinde³¹ apaçık bir şekilde belirtilmiş o günün vereceği korku ve dehşetin azameti insanlara bir uyarı olarak bildirilmiştir. “Yer o yaman sarsıntı ile sarsıldığı, Yer, içindeki ağırlıkları çıkarıp dışarı attığı ve insan: "Ona ne oluyor?" dediği zaman. O gün yer, Rabbinin ona vahyetmesiyle haberlerini anlatacaktır.”³² Âyetle işâret edildiği üzere kıyâmet büyük bir sarsıntı ve depremle gelecek, fakat bildiğimiz normal geçici bir deprem değil, ya da duyduğumuz ve bildiğimiz tabii deprem değildir. Tarifini anlamaktan âciz olduğumuz, tamamen yıkan, yok eden ve sonu getiren büyük sarsıntı, öyle büyük bir sarsıntı ki Hac sûresinin ilk âyetleri bunu daha anlaşılır bir biçimde izah etmektedir. “Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyâmet sarsıntısı çok büyük bir şeydir. Onu göreceğiniz gün, her emzikli kadın emzirmekte olduğu çocuğundan geçer ve her hamile kadın da karnındaki çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş görürsün; hâlbuki onlar sarhoş değildirler. Ne var ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir.”³³ Âyetin işâret ettiği insanlara geleceği kesin olan ve şiddetinin perişan edeceği dehşetli bir günden korunmanın yolunun Alah’tan korkmak olduğudur. O günün dehşetinden insanların sarhoş gibi olacağı, hamile kadınların çocuklarını düşüreceği, emzikli kadının yavrusunu nasıl atacağı, bütün bunları insan zihninde tasavvur ettiği zaman zaten korkmaması ve hazırlığa geçmemesi akıl iz’an sahibi bir insanın yapacağı bir iş değildir. Allah’ın azabı şiddetlidir derken hem o günün azabının çok şiddetli olacağı ve ondan sonraki süreçte insanı yakalayacak azabı kapsamaktadır.³⁴

²⁸ Râzî, *Tefsir-i Kebir*, c. 22 s.541.

²⁹ Ebu’l A’la Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân (Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri)*, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul: İnsan Yayınları, c.7, s.59.

³⁰ İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, trc. Abdullah Öz(vd.), İstanbul: Damla Yayınevi, c.9, s.524.

³¹ Müslim, Fiten, 2940; el-Müstedrek alâ’s-sahiheyn el-Ehvâl, 8676.

³² Zilzâl 99/1-5.

³³ Hacc 22/1-2.

³⁴ Râzî, *Tefsir-i Kebir*, c. 22 s.541.

O günün sarsıntısını ve dehşetini tasavvur âyetlerden biriside şöyledir: “Sûra bir defa üfürüldüğü zaman arz ve dağlar yerlerinden kaldırılıp şiddetle birbirine çarpılarak darmadağın olduğu zaman, işte o gün olacak olur. O gün gök yarılmış, sarkmıştır.”³⁵

Yukarıdaki âyetin işâret ettiği olayları zihninizde canlandırmaya çalışalım; dağların ve arzın biribiriyle çarpışması o anda üzerinde bulunan insanın hâli ve aynı zamanda o toprağın içindekiler (kabirler) nereye savrulacaklar acaba? İnsan nasıl bir evrene ya da nasıl bir âleme geçecek, nereye gidilecek, nasıl bir yerde toplanılacak, gök nereye kadar açılacak yer diye bir şey kalmayacak: “O gün Sûr’a üflenir, bölük bölük gelirsiniz. Gök de açılmış, kapı kapı olmuştur. Dağlar yürütülmüş, serap olmuştur.”³⁶

Bütün bunları düşündüğümüzde şunu söyleyebiliyoruz: “O gün yalnızca Allah’a kalmıştır”³⁷ ve olacaklar karşısında insanın ne kadar âciz duruma düşeceği ve kendisinin yine o günün dehşetinden kurtaracak olanın yine sadece ve sadece Hz. Allah olduğu değil midir? Bütün bu kafamızdaki sorulara çâre olarak Allah (c.c.) bizlere İnfitâr Sûresi’ni sunmuştur. Önce kıyâmetten sahneler bize sunmuş, sonra bize böylesine büyük bir olayın bizi beklediği halde biz kulların ne denli bir gaflette olduğunu bizlere hatırlatmıştır. Allahu teala âdetâ kendisi kullarına hayret edercesine onlara sormaktadır ve demektedir ki “Ey yarattığım ve nimetlerim ile donattığım insan sen nasıl oluyor da bütün bunlar varken hâlâ bana karşı dünya ile aldatılıyorsun? Neden gerçeği görüp girmen gereken yola girmiyorsun”?

1. Âyet: اِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ

İnfitâr yarılma demektir. “الفطر” yarmak demektir. (فطرته فانفطر) ben onu yardım demektir.”³⁸ Âyetin ilk ifâdesinde اذا şart edatı bulunmaktadır. Âyetlerin devamı beşinci âyete kadar şart edatıyla devam etmektedir; yıldızlar saçılıp dağıldığında. Denizler birleştirildiğinde, bu konu ile ilgili Taberî’de şöyle geçmiştir “Âyette geçen “Denizler fişkırılacaktır.” ifâdesi Abdullah b. Abbas tarafından “Birbirlerine karışacaklardır.” şeklinde, Katâde tarafından “Suyu tatlı olan denizler suyu tuzlu olanlara karışacaktır.” şeklinde, Hasan-ı Basri tarafından “Birbirlerine karışıp suları yok olacaktır.” şeklinde, Kelbi tarafından ise “Fışkırıp dolacaklardır.” şeklinde izah edilmiştir.”³⁹ Kabirler altüst edildiğinde. Beşinci âyette şartın cevabı gelmektedir; “Her insan dünyada neleri yaptığını, neleri yapmadığını bilecektir. İbn-i Kesîr şöyle açıklamıştır. “Gök çatladığı zaman: İki parçaya ayrıldığı zaman.”, Müzzemmil Sûresi’nde buyrulduğu gibi: “Gök onunla yarılmıştır.” (Müzzemmil 73/18) diye almıştır.⁴⁰

Gök yarıp parçalandığı zaman. “Yüce Allahın heybetinden dolayı yarıp, çatlayacaktır, diye de açıklanmıştır”.⁴¹ Ruhul beyân tefsirinde: “Fethu’r-Rahman kitabında dendi ki:

³⁵ Hakka 69/13-16.

³⁶ Nebe 78/18-20.

³⁷ İnfitâr, 82/19

³⁸ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami’l-Kur’ân*, trc. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruc yayınları, c.18, s.454.

³⁹ Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî Tefsiri*, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, İstanbul: Hisar Yayınları, c.9 s. 28.

⁴⁰ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

⁴¹ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami’l-Kur’ân*, c.18, s.454.

Göğün yarılması, düzensiz hale gelmesidir. Zaten maksat da düzenin bozulmasıdır.”⁴² “Gök yarıldığı zaman” yarılması parçalanmasıdır. Ba’sertulmetaa ve bahsertuhu denilirki: altını üstüne getirmektir.”⁴³

Mânâ olarak aynı anlamı taşıyan diğer sûrelerde inen âyetlerden bazıları ise şu şekildedir. “Sûr’a bir defa üfürülünce, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine bir çarptırılınca, işte o gün olacak olmuş (kıyâmet kopmuş)tur. Gök de yarılmış ve artık o gün o da çökmeye yüz tutmuştur.”⁴⁴ “Bil ki âyetin anlatmak istediği mânâ, “Kıyâmetin alâmetleri demek olan bu hadiseler meydana geldiğinde, işte o esnada “Haşr ve Neşr de tahakkuk eder” şeklindedir.”⁴⁵

Hâkka Sûresi’nde ki bu âyetler kıyâmetin kopuşundan bahseden âyetlerden olup onaltıncı âyette “O gün gök yarılacak ve çökmeye yüz tutmuştur” derken fiil-i mâzi kullanılmıştır. Gelecek zaman da olacak olan bir fiilin, fiil-i mâzi olarak kullanılması o olayın kesinlikle vuku bulacağını işâretidir. Yani kesinlikle bu böyle olacaktır demek istemiş, olayın kat’i olduğu bildirilmiştir. “Âyetteki “İnfâtâr”, inşikâk (yarılma) mânâsına gelmektedir. Dolayısıyla Razi bu âyeti; “Gök bulutlarla yarıldığı gün...”,⁴⁶ “Gök, şak şak olduğu zaman...”⁴⁷ âyetleriyle açıklamıştır.⁴⁸ Suyuti İbnu’l-Münzir’den rivayetle Süddî’nin:” “إذا انفطرت أسماءانفطرت” âyetini: “Gök yarılp yırtıldığı zaman” şeklinde açıklamıştır.⁴⁹

Gökyüzü katmanlarının maden gibi erimesi çok yüksek derecede kızgın bir ateşin olacağını habercisidir. Sadece bunu tasavvur edebilmek ibret ve izah için yeterli olsa gerektir. “O günde gök (bile) yarılr, Allah’ın vâdi gerçekleşir.”⁵⁰

Göğün yarılması kıyâmetin kopmasının en büyük alâmetlerinden olacaktır. Çünkü diğer âyetlerde de Allahu teâlâ gökyüzünün dağılması çökmesi ve erimesi⁵¹ ile birlikte kıyâmet olayının vuku bulduğunu beraber anmaktadır.

“Gök yarıldığı zaman”⁵²

Bu âyette, yarılma kelimesi فرج olarak gelmiştir açılma mânâsındadır. Ama genel mânâ itibarıyla yarılmayla aynı mânâyı taşımaktadır. Zaten farklı mânâlar taşıyacağını düşünmek Allah’ın âyetlerinde ve fiillerinde tenâkuz aramak demektir.

“Gök açılır ve kapı kapı olur.”⁵³

⁴² Bursevî, Rûhu’l-Beyân Tefsiri, c.9, s.524.

⁴³ İmam Ebu’l- Ferec Cemaluddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Cevzi, *Zadul-Me’sir fî İlmit- Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı)*, trc. Doç. Dr. Abdulvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, c.6, s.402.

⁴⁴ Hakka 69/ 13-14-15-16.

⁴⁵ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü’l- Gayb*, c. 22 s.541.

⁴⁶ Furkan 25/25.

⁴⁷ İnşikak 84/1.

⁴⁸ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü’l- Gayb*, c. 22 s.541.

⁴⁹ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî Tefsiri’l-Me’sûr*, c. 15, s. 279-280.

⁵⁰ Müzzemmil 73/18.

⁵¹ Maaric 70/8.

⁵² Mürselât 77/ 9.

⁵³ Nebe 78/ 19.

Bu âyette de “Açılır” mânâsı kullanılmıştır (فتحت) kapılardan kasıt katmanları ve katlarını anlamak mümkündür.

“Gökyüzü (yerinden) sıyrılıp koparıldığı zaman”⁵⁴

Ve yine inşikak sûresi: “Gök yarılıp parçalandığı zaman”⁵⁵

Ulemânın genel görüşüne istinâden İnfitâr Sûresi’nin on dokuz âyet, seksen bir kelime ve üçyüz otuz üç harftir. Mushaf’ta seksen ikinci sırada yer almaktadır. Mekke’de nâzil olmuştur. Bu sûre lafız ve hacim bakımından “Mufasssal” sûrelerden; yani Kur’ân-ı Kerîm’in kısa sûrelerindendir. “İza” ile başlayan “Zamaniye Sûrelerinin” dördüncüsüdür. “İnfitâr, yarılmak demek ise de yarılmamanın başlangıcı olması daha çok yaraşır. *"O gün gök, bulutlar ile yarılacak ve melekler ard arda indirilecek"*⁵⁶ *"Gök yarılıp da kızaran, yanan ve yağ gibi eriyen bir gül gibi olduğu zaman"*⁵⁷ *"O gün gök yarılmış, sarkmıştır."*⁵⁸ *"O günün şiddetinden gök çatlamıştır."*⁵⁹ *"Gök açılmıştır da kapı kapı olmuştur."*⁶⁰ âyetlerinin ifâde ettiği gibi meleklerin inmesi için yarılmaya başlamasıdır ki göğün terkibi, gökte bulunan cisimlerin düzeni bozularak âlemin harap olmaya yüz tuttuğu zamandır.”⁶¹

Önceki sûrenin başındaki kıyâmet kopacağı sırada olacak on iki alâmet gibi burada da dört alâmet zikrediliyor. Bunlardan ikisi yukarıda, ikisi de aşağıda olan şeylere ait bulunuyor. Birincisi göğün çatlaması, ikincisi yıldızlar saçıldığı vakit.”

İnfitâr Sûresi’nin ilk âyetinden dördüncü âyetine kadar kıyâmetin kopması esnasında gerçekleşecek olan dehşet verici olaylara dikkat çekilmektedir. Beşinci âyette öyle bir gün geldiğinde ve ancak o anın yaşandığı esnada insanın ancak iyi ya da kötü yönde yapmış olduğu amelleri daha iyi kavrayabileceğine dikkat çekilmektedir. Belki de bundan kasdın amellerin göz önüne serildiğinde kitabının eline verildiğinde herşeyi daha güzel bir biçimde idrak edebileceğini belirtmektedir.

Göğün nasıl yarılaacağı, nasıl çatlayacağı, nasıl parçalanacağı, hakkında müfessirler de somut bir açıklama yapamamışlar ya da yanlış bir mânâ yüklemekten kaçınmışlardır. Zira gerçekleşmemiş bir vakıayı açıklamak insanoğlunun tahmininin dışına çıkmaktadır. Zaten Hz. Allah (c.c.) kıyâmetin vaktini ve sırlarını kullarına açık bir beyânla bildirmemiş, fakat dehşetine ve azametine Kur’ân-ı Kerîm’in birçok sûresinde vurgu yapmıştır. Kıyâmetin ne zaman kopacağı hakkında bir bilgi yoktur. *"Sana kıyâmetin saatini soruyorlar; de ki: "Onun bilgisi sadece Allah katındadır; nerden bileceksin belki de kıyâmet saati yakındır."*⁶²

Âyeti kerimeden de anlaşılacağı üzere Efendimiz (a.s) dahi kıyâmetin saati hakkında bir bilgiye sahip değildir. Şimdi derin bir tefekküre dalalım; acaba ilk insanlık tarihinden günümüze kadar kaç milyar asır veya kaç milyon asırlık bir zaman dilimi geçmiştir? ve

⁵⁴ Tekvîr 81/ 11.

⁵⁵ İnşikak 84 /1.

⁵⁶ Furkan 25/25.

⁵⁷ Rahman 55/37

⁵⁸ Hakka 69/16

⁵⁹ Müzzemmil 73/18.

⁶⁰ Nebe 78/19.

⁶¹ Elmalılı, *Hak Dini*, c. 9, s. 49.

⁶² Ahzab 33/63.

yaşamış olduğumuz asırdan kıyâmet kopmasına daha kaç binlerce ya da kaç milyarlarca belkide hiç tahmin bile yürütemeyeceğimiz bir zaman dilimi olacaktır. Bu uzun zaman dilimi içinde yine tahmin bile yürütmekten âciz kalacağımız yaşamış insan sayısı ve bütün bu insanlığın aynı anda kıyâmeti yaşaması, Peygamber Efendimizin işâret ettiği bazı haberlere göre (bu haber ve hadislere ileride yine işâret edeceğiz) kıyâmetin kopması çok yaklaşmıştır. Peki, nasıl oluyorda hem çok uyaklaştığını söylüyor hemde hâlâ bin beşyüz küsur yıl geçmesine rağmen henüz büyük alâmetlerden hiç birisi başlamamıştır? Cevaben şöyle diyebiliriz: biraz önce bahsettiğimiz gibi dünya hayatının ömrünün ne kadar uzun olduğu hakkında bizim bir tahmin yürütmemiz mümkün değildir. Ancak şunu bilmemiz gerekir ki kıyâmet için dünya hayatının çoğu gitmiş azı kalmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) son peygamberdir. Dünyanın toplam ömrüne göre Peygamberimizden sonraki dönem aslında çok azdır fakat bu zaman süreci bize çok uzun gibi gelmektedir. Ancak zaman farazidir ve bize uzun hissettiğimiz bir zaman ilahî gerçeklikte çok kısa bir zaman olabilir. Nitekim Kur’ân-ı Kerim “Şüphesiz onlar (o azabı) uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görüyoruz.”⁶³ ayetleriyle bu gerçeğe işaret etmektedir. Zaman’ın faraziliğine ve farklı zaman tasavvurlarına Kur’ân-ı Kerim’in başka ayetlerinde de rastlamaktayız. Örneğin. “Şüphesiz Rabbinin nezdinde bir gün, sizin saydığınız bin yıl gibidir.”⁶⁴

Bizim penceremizden baktığımızda henüz hiçbir büyük alâmeti zuhûr etmeyen kıyâmet için oldukça uzun bir zaman var gibi gelmektedir. Fakat âyeti kerime onun çok yakın olduğunu, hatta alâmetlerinin bile geldiğini, lâkin insanların hâlâ bunu idrak edemediklerini beyân etmektedir.⁶⁵ Ayrıca Kur’ân, kıyâmet kopmadan önce bazı olayların vuku bulacağını bildirmektedir. İslam bilginleri, Efendimiz (a.s) ın sözlerinden yola çıkarak, kıyâmetin alâmetlerini küçük ve büyük alâmetler olarak sınıflandırmışlardır. İçinde yaşadığımız asra baktığımızda küçük diye nitelendirdiğimiz alâmetlerin hemen hemen hepsi zuhûr etmiştir. Bu alâmetlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

1.3.1. Kıyâmetin Küçük Alâmetleri

Kıyâmetin kopmasına yakın önce küçük alâmetler belirecek. Sonra da büyük alâmetler zuhûr edecektir.

Kıyâmetin küçük alâmetleri ile ilgili hadis-i şeriflerden bazıları şunlardır: “İnsanlar camilerle ve camilerin süsüyle övünmedikçe kıyâmet kopmaz.”⁶⁶

Bu çok belirgin bir alâmet olmasada kısmen bazı yer ve mekânlarda görülmüş ve görülmeye devam edilmektedir. Asırlar geçtikçe camilerimizin yapımında süs ve şa’şa ya yeterince önem verildiği aşikârdır. Ve bazı ülke ve topluluklarda daha da belirgin haldedir.

⁶³ Meâric 70/6-7.

⁶⁴ Hac 22/47.

⁶⁵ Kamer 54/1.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 12379; İbn Mâce, *Mesâcid*, 739.

“Erkek erkekle, kadın kadınla yetinmedikçe, kıyâmet kopmaz.”⁶⁷ Ne yazıkki bu çirkin ve menfur ilişki türü yaşadığımız asırda hürriyet ve çağdaşlık adına serbestleştirildiği gibi insanlık nezdinde normalleştirilmeye çalışılmaktadır.

“Fitneler artmadıkça, kıyâmet kopmaz.”⁶⁸ Fitneler sahâbe döneminden sonra başlamış günümüze kadar artatarak devam etmiş ve etmektedir.

“İnsanlarda cimrilik artar.”⁶⁹ Bu alâmet yine eski asırlardan beri var ola gelmiş bir özelliktir.

“Ahlâksızlık ve fuhuş açık olmadan komşular kötüleşmeden hainler emin, eminler hain sayılmadan, akrabalık arasında soğukluk olmadan kıyâmet kopmaz.”⁷⁰

Hadis’te bahsedilen kötü hasletlerin hepside zuhûr etmiş durumda gözle görülür bir şekilde yaşanmakta ve teessüfle karşılanmakta fakat önüne geçilememektedir.

“Yeryüzünde Allah diyen Müslüman kaldıkça kıyâmet kopmaz.”⁷¹

Bu Hadis-i şerif’e baktığımızda rahatlıyoruz. Çünkü yeryüzünde henüz 1,5 milyardan fazla Müslümanın var olması ve Müslüman nüfusun artarak devam etmesi bizi sevindirmekte lâkin kemmiyyet değil keyfiyyette bizim için kaçınılmaz bir gerçektir. Herşeye rağmen biz ümitvârız; herşeye rağmen İslâm adına mutlu bir dönemdeyiz diyebiliriz.

“Zamanda yakınlık olmadıkça, bir yıl bir ay gibi, bir ay bir hafta gibi, bir hafta bir gün, bir gün bir saat gibi kısa gelmedikçe kıyâmet kopmaz.”⁷²

İçinde yaşamış olduğumuz zaman diliminde insanların en çok şikâyetçi oldukları konulardan biridir zaman yetmezliği ve zamanın darlığı; ve zamanın hızla akıp gittiği apaçık görülen bir kıyâmet alâmetidir.

“İlmin Kalkması”

İlim: Bir şeyi olduğu gibi idrak etmektir. Bilgisizlik, bilginin zıddıdır. İlim, bilinenden gizlilik ve kapalılığın kalkmasıdır. İlim; nefsin, bir şeyin mânâsına ulaşmasıdır. Düşünen ile düşünülen arasında hususi bir alâkadır.⁷³ Peygamber Efendimiz (s.a.v) ‘İlmin azalması ve cehaletin ortaya çıkması kıyâmetin alâmetlerindendir!’ buyurdu.”⁷⁴

Kanaatimce ilmi, şu şekilde tarif edebiliriz: İnsan, düşünen bir canlı olarak yaratılmış olduğu için, doğumundan, ölümüne kadar sürekli bir akıl yürütme, iyiyi, doğruyu, güzeli bulma, tabiat olaylarını inceleyerek neden? Niçin? Ve nasıl? Sorularıyla mantıklı bir sonuç elde etme gayreti içinde olur. İnsanın iyiyi kötünden, faydalıyı zararlıdan ayırt edebilme

⁶⁷ Süleyman b. Ahmed Tabarânî, *el-Mu’cemu’l-kebîr*, thk, Hamdi Abdulmecid es-selefi, Kahire: Mektebetu İbn Teymîyye 1994, c.10, s. 228.

⁶⁸ Buhârî, *İstiskâ*, 1036.

⁶⁹ Buhârî, *Edeb*, 6037.

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6514.

⁷¹ Müslim, *İman*, 234.

⁷² Tirmizî, *Zühd*, 2332.

⁷³ Cürçani, *et-Tarifat*, s. 160, 167.

⁷⁴ Buhârî, *İlim*, 81.

melekesine, kanıt ve delilleri ile doğrulamış olduğu bilgi birikimini kullanmasına, öğrenmesine ve öğretmesine İlim diyebiliriz.

İslâmî literatürde ilmin farklı tarifleri yapılmıştır. Kanaatimce İslâmî literatürde şu şekilde tarifini yapabiliriz: Kur'ân ve Hadis'e dayalı olarak doğan, ispat ve delilleri ile birlikte sunulan, kullanılması gereken bilgiyi, öğrenme, öğretme ve onunla amel edilmesi gereken tüm bilgiler birikimidir.

Kur'ân ve Hadis'in gelmesi sahâbe döneminde ilmin iki ana kaynağını oluşturmuş bunların anlaşılabilir olması açısından da Tefsir, Hadis, Akaid, Fıkıh, Kelâm, Farâiz gibi ilimler doğmuş, tabiin döneminde gelişerek mezheplerin belirmesine Usûlu'l-fıkıh, Kelâm, Nahv, Sarf ve benzeri ilimlerin yayılmasına yol açmış Tebe-i Tâbiin döneminde zirveye ulaşmıştır. Günümüze kadar ilim zengin bir kültüre sahip olmuştur.

Fakat yaşadığımız asırdan birkaç asır öncesine ve içinde bulunduğumuz asrı incelediğimizde ilmin mevcut olduğunu fakat ilimde râsih olan ulemânın asırdan asıra sürekli bir zayıflama dönemi geçirdiğine şahit oluyoruz. Geçmiş asırlardaki bir İslâm âlimine baktığımızda sadece tek bir alan değil birçok alanda kendisini fazlasıyla geliştirdiğini görüyoruz. Meselâ, İmam Gazâlî'ye (v.19 Aralık 1111 m.) baktığımızda kendisini İslâmî ilimlerle kuşattığı gibi aynı zamanda Fizik, Kimya, Matematik, Felsefe ve Fen alanında da yetkin bir usta olduğunu görüyoruz. Yine aynı şekilde İbn-i Sinâ'ya (21 Haziran1037m) baktığımızda hem İslâmî ilimlerde hem Felsefe ilminde ve aynı zamanda Tıp ilminde bir filozof olduğunu anlıyoruz.

Meselâ, sâdece İslâmî ilimlerle uğraştığını bildiğimiz İmam Buhârîye (v. 869 m.) baktığımızda yapmış olduğu çalışmanın derinliği ilimdeki ulaştığı zirvenin yüksekliğini kendisinden sonra gelen ulemâ da aynı derecede bulma imkânı azalmıştır. Ulemânın bilgi derinliğinin tadrîcî olarak asırlar geçtikçe azaldığını görmekteyiz. İçinde yaşadığımız asra baktığımızda ilim ve ulemâ mevcuttur lâkin ilimle iştigâl edenlerin sayısının azalarak, ilmî seviyenin düşmesi devam eden bir süreci gözlerimizle görerek müşâhede etmekteyiz. Bu sürecin varacağı nokta ulemânın ortadan kalkmasıyla ilmin otomatik olarak ortadan kalkacağıdır. Bu da zaman ilerledikçe ilmî değeri yüksek ulemânın sayısının azalması, ilmin ancak dünya metâi karşılığı alınır olmasıdır. Yeryüzünde ilk kaldırılacak olan ilim farâiz ilmidir. Günümüzde kendi toplumumuza baktığımızda farâiz ilminin ancak kitaplarda olduğunu görmekte, tatbikatının neredeyse en dindar ailelerde bile pek uygulandığına rastlanılmamaktadır.

“Mal çoğalıp artmadıkça kıyâmet kopmaz. Öyle ki, zekât verilecek kimse bulunmaz. Birine zekât teklif edilince, “Benim buna ihtiyacım yok”⁷⁵ der.

Böyle bir alâmetin vuku bulup bulmadığı tartışılabilir. Dünya geneline baktığımızda henüz bu alâmetin belirginleşmediği kanaatindeyiz. “İki büyük tâife, davaları bir olduğu halde, çarpışmadıkça, kendilerine Allah'ın resulüyüm [peygamberim] diyen yalancılar çıkmadıkça kıyâmet kopmaz.”⁷⁶ Bu alâmet İslâm tarihi boyunca İslâm coğrafyasında hep

⁷⁵ Buhârî, Zekât, 1412.

⁷⁶ Buhârî, Fiten, 7121.

süregelmiştir. Peygamber Efendimiz (a.s) devrinden hemen sonra böyle bir süreç başlamış fitne ve fesat her zaman ve asırda süregelmiştir.

Müslümanlar, Yahudilerle savaşmadıkça, taşlar bile, “Ey Müslüman şu arkamda gizlenen Yahudi’yi öldür” diye haber vermedikçe kıyâmet kopmaz.”⁷⁷

Özellikle Filistinde Müslümanların canını yakan Yahudilerin dize gelmeleri için bu haber Müslümanların bir an önce gerçekleşmesini arzu ettiği en büyük müjdelerden biridir. “Yetmiş tane resûlüm diyen yalancı çıkmadıkça kıyâmet kopmaz.”⁷⁸ Peygamberimizden (s.a.v.) hemen sonra başlamış ve her asırdada bu tür insanlar olagelmışlerdir. “Erkekler azalacak, kadınlar çoğalacak.”⁷⁹ Bu durum, bazı coğrafya ve ülkelerde belirgin bir hâle gelmiş, zaman geçtikçe dünya çapında daha fazla belirgin hale gelecektir.

“Deprem, fitne, katillik artmadıkça, kıyâmet kopmaz.”⁸⁰ En belirgin alâmetlerden biridir. Haberlerde dünyanın çeşitli yerlerinden arasıra karşımıza çıkmaktadır. “Kötüler dünyaya hâkim olmadıkça kıyâmet kopmaz.”⁸¹

“Çeşitli isimler altında şaraplar çıkacak, helal sayılacak.”⁸²

“Ortalık bozulacak, dine uymak avuçta ateş tutmak gibi zor olacak.”⁸³

“Köpek beslemek, evlat yetiştirmekten daha câzip olacak.”⁸⁴

“Çalgı her yere yayılacak, güvenlik güçleri çoğalacak.”⁸⁵

“İşler, ehli olmayana verilecek.”⁸⁶

“Bu dînîn başlangıcı gibi, sonu da garip olacak!”⁸⁷

“Kur’ân [Radyo, TV gibi] çalgı âletlerinden okunacak.”⁸⁸

“Sadece tanıdıklara selâm verilecek.”⁸⁹

“Zengine malı için tazim edilecek, fuhuş yayılacak, piçler çoğalacak. Büyüğe hürmet, küçüğe de merhamet edilmeyecek. Kurtlar, kuzu postuna bürünecek.”⁹⁰

“İlim kalkar, cehâlet, anarşi ve ölüm çoğalır.”⁹¹

⁷⁷ Buhârî, Cihad, 2926.

⁷⁸ Tabaranî, *a.g.e.* 14474.

⁷⁹ Buhârî, “Nikâh”, 5131.

⁸⁰ Buhârî, “Fiten”, 7121.

⁸¹ Tirmizî, “Fiten”, 2211.

⁸² İbn Mâce, “Eşribe”, 3384; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 22709.

⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9073.

⁸⁴ *el-Müstedrek alâ’s-sahiheyn*, 5465.

⁸⁵ Ahmed b. Huseyn el-Beyhakî, *el-Ba’s ve’n-Nüşûr*, thk. Ebû Âsım el-Eserî, Riyad: Mektebtü Dari’l-Hicâz, s. 97-98.

⁸⁶ Buhârî, “İlim”, 59.

⁸⁷ Müslim, “İman”, 232.

⁸⁸ Tabaranî, *a.g.e.* c.18, s.51.

⁸⁹ Tayâlisî, *Müsnedü Ebi’d-Davud et-Tayalisi*, c.1, s.309.

⁹⁰ *el-Müstedrek alâ’s-sahiheyn*, 5465.

⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 9527.

“Ulemâ, halkın istediği yönde fetva verip, helale haram, harama helal derler; Kur’ânı ticarete, menfaate alet ederler.”⁹²

“Vahşi hayvanlar, insanlarla konuşmadıkça kıyâmet kopmaz.”⁹³

“Kıyâmet alâmetleri bir ipteki boncukların peş peşe kopması gibi birbirini takip eder.”⁹⁴

Hız. Allah, kevnî yaratmış ve o kevnî sayılamayacak, akla sığmayacak kadar varlıklarla donatmıştır. Bu Kevn’e, eşref-i mahlûk olarak insanı lâıyk görmüş, Kevn’i onun istifâdesine sunmuştur. Fakat Dünya hayatında insana kısa bir ömür tayin etmiştir. İnsana bu hayatın geçici olduğunu tenbih etmiş, onu ebedi olan bir hayata alacağını müjdelemiştir. Tıpkı insan gibi dünyanın da bir ömrü olduğunu ve o ömmrün tükeneceğini beyan etmiştir. Rahman Süresi’nde “herşeyin fani olduğunu (geçici) kalıcı olanın ancak kendisi olduğunu beyan etmiştir. “*Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır.*⁹⁵

Dünya hayatı sona ermeden önce bazı işaretlerinin olacağını son peygamber Hz. Muhammed’e (s.a.v) indirilen Kur’ân da haber vermiş ve bizzat Peygamberimiz (s.a.v.) zikretmiş olduğumuz hadislerle birçok alametinin olacağını asırlar öncesinden haber vermiştir. Bu alâmetlerin ortaya çıkışı efendimizin ne kadar doğru söylediğini ispatlar niteliktedir. Yukarıdaki alâmetlerin birkaçı hariç hemen hemen hepside çağımızda zuhûr etmiştir. Büyük alâmetlere yaklaşıldığını görmekteyiz. Lâkin büyük alâmetlerin ne kadarlık bir zaman ya da kaç asırlık bir zaman sonra başlayacağını kestirebilmek ya da tahmin etmek çok zor bir bilgi olsa gerek. Ancak asr-ı saadetten günümüze gelen süreyi kıyaslayacak olursak yakınlık tahminimizde ne denli yanılabilirliğimiz ortadadır.

Efendimiz (a.s) ın haber verdiği alâmetlerin hemen hepsinin zuhûr etmesi nübüvvetin de tasdiki durumundadır. Efendimiz’in gelişi zaten kendi başına kıyâmetin yaklaştığının alâmetidir Çünkü o (s.a.v) son peygamber olması hasebiyle dünyanın sonunun yaklaştığının alâmetidir. Şimdiye kadar onun haber verdiği tüm alâmetler ortada olup bundan sonraki asırlarda büyük alâmetlerin doğması kaçınılmazdır.

1.4.Kıyâmetin Büyük Alâmetleri

Büyük alâmetler başladığında hepsinin peşpeşe geleceği belirtilmekte fakat yine de bunların herbiri arasındaki zaman dilimini bilmekten âciz durumdayız. Tahmin yürütmekle bilinebilecek bir mesele değildir. Âyetlerde ve Hadis-i Şerîfler’de haber verilen büyük alâmetlerin tertibi konusunda kesinlik arz eden bir bilgi yoktur. Ancak rivâyetler incelendiğinde yakın görüşe göre olan sıralama aşağıdaki yazacağımız tertibata göre.

Deccâl’in ortaya çıkması

Peygamber Efendimiz (a.s)’den gelen haberlere göre Deccâl adında, ilahlık iddia eden insanlar üzerinde etkin rol oynayacak bir insan türeyecektir. Kendisinde bulunan ilâhlık

⁹² Yahya b. Hüseyin Şeceri, *Tertibu’l-emâli’l-hamîyye*, thk. Muhammed Hasan, Beyrut Daru’l-Kutubi’l-İlmîyye 2001, c.2, s.352.

⁹³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11792.

⁹⁴ Tabaranî, *el-Mu’cemu’l-Avsat*, c.4, s.304.

⁹⁵ Rahman Süresi, 55/ 26- 27.

özellikleri (insanı öldürüp diriltmesi, iri yarı olması, gözü cam gibi yeşil, sağ gözü kör ve şaşı, gökyüzüne emrettiğinde yağmurun inmesi, toprağa emrettiğinde hazinelerin çıkması, hayvanların sütünü arttırması, sebze ve meyvelerin bereketini arttırması, yanında bulunan et ve ekmekten dağlar, vb). Onun insanları çok kolay bir biçimde aldatmasını sağlayacaktır. Böylece en büyük fitneyi yaymış olacaktır.⁹⁶

Mehdî'nîn gelmesi

Deccâl'den sonra Muhammed b. Abdullah adında biri Mehdi gelecek Deccali öldürecek, yeryüzünde İslâm dînini hâkim kılacaktır. Dünya huzur ve adalete kavuşacaktır.⁹⁷

Hız. İsa (a.s)'ın inişi

Mehdî'den sonra gökte olan Hız. İsa (a.s) inişi gerçekleşecektir, âyeti kerimede belirtildiği üzere İsa a.s göklerde dir. *"Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve "Biz Allah'ın peygamberi Meryemoğlu İsa Mesih'i öldürdük" demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler."*⁹⁸ Haçı kırarak domuzu öldürecek. Vergilerle zenginlik sağlayacak, Mehdi'nin arkasında namaz kılıp ona yardım edecektir.⁹⁹ Aynı dönemde ortaya çıkarak yeryüzünü fesada boğacak olan Ye'cüc ve Me'cüc onun yapacağı duâ sayesinde Allah tarafından bir anda helâk edilecektir.

Dâbbetu'l-arz

"Yer hayvanı" demek olan Dâbbetu'l-arz'la ilgili âyetlerde belirtildiği gibi ilâhî hüküm gerçekleşince yerden bir Dâbbe (hareket eden varlık) çıkacak ve insanların Allah'ın âyetlerine inanmadıklarını söyleyecektir. Âyet-i celîle'de şöyle bahsetmektedir:

*"Kıyâmetin kopacağına dâir) o söz başlarına gelince, onlar için yerden kendilerine bir Dâbbe (canlı bir yaratık) çıkarırız. O, onlara insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler."*¹⁰⁰ Keyfiyeti hakkında çok fazla bir bilgi bulunmayan hayvan olduğu bilinen daabbe kıyâmetin en son Alâmetlerinden biri olacağı kanısına varılmıştır.

Ye'cüc ve Me'cüc'ün Ortaya Çıkışı

Allahu Teâlâ, İsa (Aleyhisselâm)'ın eliyle Deccâl fitnesini ortadan kaldırdıktan sonra diğer büyük bir fesat daha ortaya çıkacaktır ki o da, Ye'cüc ve Me'cüc isimli iki kavmin yeryüzünü istilâ etmeleridir. Bunlar tüm yeryüzünü istilâ edecekler ne yiyecek ne de içecek bırakacaklar. Bu olay İsa (Aleyhisselâm)'ın zamanında gerçekleşecektir. Allah'ın göndereceği küçük kurtçuklar nedeniyle ölüp yok olacaklardır. Onların cesetleri tüm yeryüzünü dolduracak cesetleri hayvanlar tarafından yenilecektir. Yine Allah'ın göndereceği bir cins kuşlar bunların cesetlerini başka yerlere taşıyacak gelen yağmurla

⁹⁶ Buhârî, "Fiten", 26-27; Müslim, "Fiten", 100-110; Nevevî, XVIII, 58.

⁹⁷ İbn Kesîr, I, 24-32.

⁹⁸ Nisâ 4/156-157.

⁹⁹ İbn-i Mâce, Fiten.

¹⁰⁰ Neml 27/82.

yeryüzü tekrar temizliğine kavuşacaktır. Ürünlerini bitir, bereketini geri getir, denilir. Öyle ki, bir kalabalık bir tek nar ile doyar, onun kabuğunun altında gölgelenir. Süt bereketlenir de bir sağmal hayvandan sağılan süt kalabalık bir cemaate yeter. Bolluk ve bereket başlar, huzur ve sükûn artar. Sonra İsa (Aleyhisselâm) vefat eder, halk onun cenaze namazını kılar. Daha sonra tatlı bir rüzgâr gelir, o rüzgâr Müslüman olan insanları koltuk altlarından yakalar ve ruhlarını alır. Sonra geriye insanların en şerlileri kalır.¹⁰¹

Üç Büyük Çöküntü (Hasıf)

Kıyâmetin kopmasından önce vuku bulacak on büyük alâmetin zikredildiği hadis te üç büyük hasıftan bahsedilmekte, ancak bunun teferruatı hakkında pek bilgi verilmemektedir.¹⁰² Hasıf, yere batma ve yerin çökmesi şeklinde olur. Nitekim eski ümmetlerden bazıları işledikleri günâhlardan dolayı yere batırılarak cezâlandırılmıştır. Kibirli bir şekilde yolda yürürken yere batırılan ve kıyâmet gününe kadar da batırılacağı haber verilen kişi de bu şekilde cezâlandırılanlardandır.¹⁰³ Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den gelen habere göre bu ümmetten bazıları da yere batırılma şekliyle cezâ göreceklidir. Bunlar kaderciler ve zındıklardır.

Kıyâmetin büyük alâmetlerinden biri olarak bilinen hasıf, yerin çökmesi şeklinde olacaktır. Bunlardan birisi yeryüzünün doğusunda, bir diğeri batısında ve üçüncüsü ise Arap Yarımadası’nda olacaktır. Bu çöküntüler henüz olmamıştır, şimdiye kadar gerçekleşen irili ufaklı çöküntüler küçük çöküntü kısmından olup küçük alâmetler kısmındandır.

Duhân(Duman)

Kıyâmetten hemen önce gelecek olan alâmetlerden biri de yeryüzünü büyük bir dumanın kaplayacağıdır. Bununla ilgili olarak Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyurulmuştur: “Göğün, insanları bürüyerek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle! Bu, elem verici bir azaptır. (İşte o zaman insanlar): Rabbimiz! Bizden (bu) azabı kaldır, doğrusu biz artık iman edenleriz (derler).”¹⁰⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kıyâmete yakın bir süreçte gelecek olan bu dumanı haber vermiş, büyük bir dumanın yer ile gök arasında insanları kaplayacağını bildirmiştir. Bu dumanın insanlara azap olacağını, mü’minlerin nezleye tutulmuş gibi bir hâl alacaklarını, kâfirlerin ise nefeslerinin kesileceğini, kızarak şişeceklerini ve dumanın kulaklarından çıkacağını belirtmektedir. Bu sürecin kırk gün boyunca devam edeceği insanların bunu Allah’ın bir uyarısı olarak gönderdiğini anlayacakları bunun neticesinde bu azabı kaldırması için Allah’a yalvaracakları bildirilen haberlerdendir.¹⁰⁵ “Biz azabı birazcık kaldıracğız ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz.”¹⁰⁶ Bu âyeti kerimede kullarının tabiatını bilen Hz. Allah onların üzerindeki bu ağır yükü kaldıracağını fakat onların bu azap

¹⁰¹ Müslim 2937/110; Tirmizî 2341, 3359; İbn-i Mâce 4075, 4076, 4079, 4080.

¹⁰² Müslim 2901/39, Ebû Dâvud 4311, Tirmizî 2274, İbn-i Mâce 4055

¹⁰³ Buhârî 5850.

¹⁰⁴ Duhân 44/10-11-12.

¹⁰⁵ Müslim 2798/39, 2901/39.

¹⁰⁶ Duhân 44 /15.

üzerlerinden kalktıktan sonra onların yine eski sapkın hallerine tekrar bürüneceklerini beyân etmektedir.

Duhân sûresi 16. âyetinden de Allahu Teâlâ'nın onları azaplandırma işini, gözlerin korkudan dışarı fırlayacağı kıyâmet gününe ertelemekte olduğu anlaşılmaktadır. *“Fakat biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün (kıyâmet günü), kesinlikle intikamımızı alırız.”*¹⁰⁷

Güneşin Batıdan Doğması

Kıyâmetin kopmasına en yakın olacak Alâmetlerden biri de Güneşin batıdan doğması olacaktır. Rasûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den gelen haberlere göre, güneş batıdan doğmadan kıyâmet kopmayacaktır. Güneşin battığı yer tarafında genişliği yetmiş yıllık mesafe olan bir kapı vardır ki, buna tevbe kapısı denilir.

Bu kapı, güneş batıdan doğuncaya kadar daima açık olacak ve tevbe eden herkesin tevbesi kabul edilecektir. Güneşin battığı yerden doğması hadisesi vuku bulduğunda, o kapı da kapanacak ve bundan sonra hiçbir kimseden tevbe kabul edilmeyecektir.? Güneşin batıdan doğuşuna şahadet eden herkes imânâ gelecek fakat bundan sonraki iman geçersiz sayılacak tevbeleri bir işe yaramayacaktır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den gelen bir habere göre: “Güneş her gün battıktan sonra Arş'ın altındaki müstekarrına karar kılma, yerine gider ve secde etmek için izin ister. Kendisine secde için izin verilir, secde eder ve bu halde kalır. Nihâyet kendisine: Kalk, geldiğin yerden geri dön! Denilir. Bu hal rutin olarak ta ki insanların her türlü çirkinliği aşikâre yaptığı bir döneme kadar her gün devam eder. Belirlenen o vakit geldiğinde güneşe: Kalk ve battığın yerden doğ! denilir. Bunun üzerine güneş batı tarafından doğar. Bu Alâmete şahit olan insanların hepsi imânâ gelir, ancak tevbe kapısı artık kapanmıştır.”¹⁰⁸

Bu durum, Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde açıklanmaktadır: *“... Rabbinin âyetlerinden / delillerinden bazısı geldiği gün, önceden iman etmeyen veya imanından bir hayır kazanmayan kimseye (o günkü) imanı hiçbir fayda vermez.”*¹⁰⁹

İnsanları Önüne Katıp Sevk Eden Ateş

Kıyâmet alâmetlerinin en sonuncusu sanılan Yemen'in Aden ile Hadramevt şehirleri civarından büyük bir ateşin çıkmasıdır. Bu ateş insanları kuzeye, Şam topraklarına, (Şam toprakları denilince sadece akla gelen Şam şehri değildir ya da sadece Suriye ülkesi değildir kastedilen alan, bugünkü Suriye topraklarıyla beraber Ürdün, Lübnan, Filistin, Irak ve Türkiye topraklarından bir kısmını içine de alan geniş bir bölgeye verilen o coğrafyanın eski ismidir). İnsanları bu ateş bu bölgelere doğru önüne katıp sürükleyecektir. Bundan sonra kıyâmet kopacak, imtihan bitip hesap görme ve karşılıkların verileceği ebedî hayat başlayacaktır. Bu hususta Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmaktadır: “Sizler şu on alâmeti görmedikçe kıyâmet kopmayacaktır: Duman, Deccâl, Dabbetü'l-Arz, güneşin batıdan doğması, İsa bin Meryem (Aleyhisselâm)'ın yeryüzüne inışı, Ye'cüc ve

¹⁰⁷ Duhân 44 /16.

¹⁰⁸ Buhârî 3017, 4362, 4696, 6974, Müslim 157-159, Ebû Dâvud 4310, 4312, Tirmizî 2281, 3265, 3266, 3763, 3764, İbn-i Mâce 4068, 4070.

¹⁰⁹ En'am 6/ 158.

Me'cûc, birisi doğuda, birisi batıda ve diğeri de Arap Yarımadası'nda olmak üzere üç yer çöküntüsü. Bu alâmetlerin sonuncusu ise, Yemen'den Aden'in en uzak yerinden çıkıp insanları göç ettiren onları haşrolunacakları yere doğru önüne katarak süren bir ateştir.”¹¹⁰

2. Âyet: “وإذا الكواكب انتثرت”

İntisar: Dağılıp parçalanmak anlamındadır. Yıldızların ayrılarak paramparça olması anlamındadır. “النثار: dökülüp dağılmış şey şeklinde gelir.” إذا¹¹¹ Şart edatı olup gelecek zaman zarfıdır. Âyetin devamı şart cümlesidir (iza). Zaman bildirmektedir yani olduğu an ya da olacağı an anlamındadır. Matuftur. Cevabı ise علمت نفس ما قدمت واخرت دır. “وإذا” الكواكب انتثرت “Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman...” Âyetinin beyân ettiği husustur. Bu ne demek olduğu açıktır. Çünkü gökyüzünün yapısı ve düzeni bozulduğunda, yıldızlar da ister istemez yeryüzüne (doğru) düşecektir.¹¹²

İbn-i Kesîr, şöyle mânâ vermiştir: “Yıldızlar saçıldığı zaman, düştüğü vakit.”¹¹³ Âyetin mânâsı yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman demektir. Evrende o kadar çok yıldız var ki, bazılarının yok olması evrendeki ışığın dengesine etki etmemektedir. Fakat hepsinin bir anda düştüğü ânı ya da paramparça olduğu ve yok olup gittikleri anı düşünelim ve o anki yaşanacak olan dehşetin saçılıp savrulmanın ve o ân evrenin ani karanlığa nasıl bürüneceğinin hayalini kuralım. Bunun hayalini kurmak bile insanın zihninde bir dehşete sebebiyet vermektedir. İşte bu yüzdendir ki Efendimiz (a.s) kim gözleriyle kıyâmeti görmek isterse Tekvîr ve İnfitâr'ı okusun demiştir. Kıyâmet'te vuku bulacak olan hadiselerin anlatıldığı Tekvîr Sûresini te'yid mahiyetinde gelen bu âyette insanlar uyarılmaktadır. Burada evrendeki var olan yıldızların düzenli hareketini sağlayan çekim kanununun sona ermesi sonucu tabii durumun bozulacağını göklerin çatlayacağını ve yarılabileceğini yıldızların dağılıp parçalar halinde döküleceğini ve düşeceğini ve tabii kozmik düzenin bozulacağını bildirmektedir.

“انتثار, dizili bir şeyin bağı koparak dökülüp dağılmasıdır. Yıldızların dökülmesi de genel çekim dengesinin bozulmasıyla meydana gelecek düşüş ve yok oluşlarıdır ki ipliği kopmuş inci dizilerinin dökülüp saçılmalarına benzetilerek yok oluşlarını ifâde eden bir istiare-i musarraha veya mekniyye olduğunu söylemişlerdir.”¹¹⁴ Rûhu'l-Beyân tefsirinde: “Yıldızlar dağılıp döküldüğü zaman... ipi kopan inci taneleri gibi yıldızlar yerlerinden siyah bir şekilde dökülüp dağıtıldığı zaman ki, bu iki durum kıyâmet alâmetlerindendir. Gökyüzü bu âlemin tavanı, yeryüzü ise tabanı mesabesindedir. Bir kimse evi yıkmak isterse önce tavanı, sonra diğer kısımları yıkar.”¹¹⁵ Diğer sûrede (Tekvîr) gelen aynı mânâyı ifâde eden bir âyette ise şöyledir.

“Yıldızlar, bulanıp söndüğü zaman”¹¹⁶

¹¹⁰ Müslim 2901/39-40, Ahmed 4/6-7.

¹¹¹ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkâmi'l-Kur'ân*, c.18, s.455.

¹¹² Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l- Gayb*, c. 22 s.541.

¹¹³ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

¹¹⁴ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c. 9, s. 49.

¹¹⁵ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.524.

¹¹⁶ Tekvîr 81/2.

Yıldızların sönmesinden bahsediliyor, ama İnfitâr Sûresi'nde de dağılmak ve düşmekten bahsediyor; mânâ açısından bir tenâkuz yoktur. Çünkü yıldızların dağılıp dökülmesi yıldızların zaten söneceğinin belirtisidir. Ayrıca bulanması önceden renk ve ışık verme olayının sona ermesi demektir.

“Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman”¹¹⁷

Farklı sûrelerdeki âyetler mânâ itibarıyla birbirlerinin aynısıdır. Gökten yıldızların düşmesi ipi kopmuş bir tesbih tanelerinin ya da bir ipe bağlı inci tanelerinin dağıtılmasına bezetilmiştir. Gök yarılmasıyla birlikte çekim kuvveti sona erecek bütün yıldızlar, tüm gezegen parçalanıp düşecek ve kaybolacaktır. Ama nereye nasıl düşecek? Nerede kaybolacak? müfessirler bunu açıklamaktan âcizdirler, şimdilik bunun ilmî bir açıklanmasına rastlanmamıştır. Çünkü kıyâmet olaylarının keyfiyeti gaybîdir dünyanın, kevnin, (evren)'in tamamen yok oluşunun keyfiyetini ancak Allah (c.c) bilir.

3. Âyet: و اذا البحار فجرت

Denizlerin tefciri; فجرت kelimesi aslında Arapça'da patlamak mânâsında kullanılmaktadır. Lâkin âyetten anlaşılan ve tefsircilerin koymuş olduğu mânâ denizlerin yarılması ve kaynamasıdır. Suyûtî şöyle yazmıştır: “Hümejd'in bildirdiğine göre Râbi b. Hüseyin, İnfitâr Sûresi'nin üçüncü âyetini “و اذا البحار فجرت” lafzıyla okumuş ve: “Denizler taşıdığı zaman” şeklinde açıklamıştır”¹¹⁸ Taberî'de ise: “Âyette geçen “Denizler fişkirtılacaktır.” ifâdesi Abdullah b. Abbas tarafından “Birbirlerine karışacaklardır.” şeklinde, Katâde tarafından “Suyu tatlı olan denizler suyu tuzlu olanlara karışacaktır.” şeklinde, Hasan-ı Basri tarafından: “Birbirlerine karışıp suları yok olacaktır.” şeklinde, Kelbi tarafından ise: “Fişkırıp dolacaklardır.” şeklinde izah edilmiştir.”¹¹⁹ Yarıp akıtılması, aralarındaki ince uzun kara parçalarının zelzeleler halinde ortadan yok olarak hepsinin bir deniz haline gelmesi ya da sularının çekilip kalmaması durumlarını ifâde edebilir. Kurtubî'nin Camiu li ahkâmî'l-Kur'ân'da: “el-Hasen dedi ki “فجرت” akıtıldı suyu yok olup gitti, kurudu demektir”¹²⁰ Ruhû'l-Beyân'da ise şu ifâde vardır: “Denizler birbirine katıldığı zaman, yeryüzünün sarsılıp dümdüz olması ile engellerin kalkıp denizler birbirine açılarak bir tek deniz haline geldiği zaman.”¹²¹ diye mânâyı ifâde verildiğini belirtmiştir. Önceki sûrede geçen “denizlerin ateşlenmesi” ile ilgilidir. Önceki âyetlerde belirttiğimiz gibi kıyâmet olaylarının tasvirini belki zihnimize hayal edebiliriz Lâkin murad-ı ilâhî'nin ne olduğunu kestirmemiz, şöyle ya da böyle mânâ yüklememiz çok zordur. Tek bilinen şey dehşetini ve azametini hayal ederek öyle bir günde insanın, içine düşeceği perişan durumdan nasıl kurtulacağının hesabını yapması ve ona göre sebeplere sarılmasıdır. Fahrüddin er-Râzi bu konuda şöyle belirtmiştir: “و اذا البحار فجرت” “Denizler fişkirtıldığı zaman...” âyetinin ifâde ettiği husustur:

1) Denizlerin herbiri, Hak Teâla'nın aralarına koyduğu engeller kaldırılmak suretiyle, birbirine akar, geçerler. Böylece hepsi toptan tek bir, deniz haline gelir. Aradaki engeller

¹¹⁷ Mürselât 77/8.

¹¹⁸ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 280.

¹¹⁹ Taberî, *Taberî Tefsiri*, c.9, s. 28.

¹²⁰ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami'l-Kur'ân*, c.18, s.455.

¹²¹ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.524.

ise, yeryüzünün sarsılmasından ve dağılmasından ötürü ortadan kalkmış olur.

2) Şu anda denizlerin suyu durgun ve sabit haldedir. Binaenaleyh fişkırtıldığında, parçalanır ve suları gider.¹²²

“Suyûtî’de: “İbn Cerir, İbnü’l-Münzir, İbn ebi Hatim ve Beyhaki’nin el-Ba’s’da İkrime vasıtasıyla bildirdiğine göre İbn Abbas: “Denizler kaynaştığı zaman” âyetini açıklarken: “Denizlerin sularının birbirine karışmasıdır. Demiştir. “Kabirlerin içi dışa çıktığı zaman” âyetini açıklarkende: “Kabirlerin deşilip içindekilerin dışarıya çıkarılmasıdır” demiştir.¹²³

Kıyâmetle ilgili benzeri bir âyet, Tekvîr sûresinde şöyle buyrulmuştur. “Denizler kaynatıldığı zaman”¹²⁴ “Ebu’l A’lâ Mevdudiye göre” “Tekvîr sûresinde “Denizler ateşle tutuşturulduğu zaman”, burda ise, “Denizler zaman” diye buyruluyor. Bu iki âyet ile birlikte Kıyâmet gününde büyük bir zelzelenin dünyayı kapladığını düşünürsek, arz çatladığında, arzın altındaki sıcak lav’a su ulaştığı zaman, suyu meydana getiren oksijen ve hidrojen gazları ayrılabilir. Oksijenin ateşi körükleyici ve hidrojenin de patlayıcı bir özellik taşımaları dolayısıyla, ateş haline dönüşüp zincirleme olarak dünyadaki tüm denizler tutuşabilir. Ben böyle anlıyorum, doğrusunu Allah bilir.”¹²⁵ “(فَجَرَتْ) kelimesini Cumhur ج harfinin şeddesi ile okumuştur. Mücâhid, Rebi’ bin Hasîm, Sevri ج harfini tahfif ile şeddesiz okumuşlardır. Ezrak ve Verş ر harfini terkîk ile okumuştur. Mücâhid’e nispet edilen rivâyette فَجَرَتْ şeklinde okuduğu aktarılmıştır”¹²⁶ “Suyûtî, İnfitâr Sûresi’nin garîb lafızları arasında فَجَرَتْ kelimesini ele almıştır. Bu kelime بعضها في بعض/ karaların kapladığı ifâdesiyle açıklanmıştır¹²⁷ İbn-i Kesîr şöyle izah etmiştir: “Denizler kaynaştığı zaman”. Ali İbn Ebu Talha, İbn Abbas’tan nakleder ki, o Allah’u Teâla’nın denizleri birbirine kattığı zaman, diye mânâ vermiştir. Hasan ise: “Allahu Teâla onları birbirine karıştırır da suları gider” demiştir. Katâde, tatlı suların acı sularla karışmasıdır, diye mânâ vermiştir. Kelbî ise bu kelimeye: “Doldurulmuş” anlamını vermiştir.¹²⁸

Bu âyete modern bilimin ışığında bakıldığında فَجَرَتْ kelimesini hiçbir yoruma tabi tutulmadan sözlük anlamıyla tefsir edilebilmesi mümkündür. Nitekim çevre kirliliği herkesçe bilinen bir gerçektir ve kirlilikten dolayı biriken metan gazlarının sıkışması neticesinde patlamalar meydana gelebilmektedir. Bunun acı bir örneği 1993 yılında İstanbul Ümraniye’de yaşanan çöp faciasıdır. Bu olayda patlama neticesinde Kazımkarabekir mahallesinde bulunan birçok ev yıkılmış, enkaz altında kalan otuz dokuz vatandaş hayatını kaybetmiş, on iki kişinin cesedine dahi ulaşılammıştır. Olayda onlarca insan da sakat kalmıştır. Patlama, İstanbul’un çöp depolama alanlarındaki tehlikeyi günyüzüne çıkarmış ve metan gazı patlamalarına karşı tedbirler alınmaya başlamıştır.¹²⁹ Benzer patlamalara başka örneklerde vardır.¹³⁰ Metan gazı patlamaları denizlerde

¹²² Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihu’l- Gayb*, c. 22 s.541.

¹²³ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 280.

¹²⁴ Tekvîr 81/6.

¹²⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân (Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.59.

¹²⁶ Abdüllatif Hatîb, *Mu’cemü’l-Kıraât*, Dâru Sa’deddîn Dımaşk: 2000, c. 10, s. 335.

¹²⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 239.

¹²⁸ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

¹²⁹ <https://www.gzt.com/lugat/28-Nisân-1993-umraniye-coplugu-patladi-39-kisi-hayatini-kaybetti-3344892>

¹³⁰ <https://www.yeNisâfak.com/video-galeri/gundem/gaziantep-te-metan-gazi-patladi-mahalle-savas-alanina-dondu-2190014>

olabilmektedir. Bunun örnekleri arşivlerde mevcut olmakla birlikte metan gazlarının bazı denizleri kaynar su gibi fokurdattığı mevcuttur.¹³¹ Böyle bir yorum ilahî adalet ilkesine mutabık olduğu gibi kötülüğe sebep olan şeylerin insandan kaynaklandığını¹³² ve insanların ancak yaptıklarının karşılığını alacaklarına da işaret etmektedir.¹³³ Kara ve denizlerdeki bozulmanın insan elinin ürünü olduğunu ve bundan kaynaklı bazı acıların insanlara tattırılacağını ifâde eden Rum sûresindeki ayet de bu yorumu desteklemektedir.¹³⁴

Bu ve bundan önceki kıyâmette olacak hadiselerle ilgili âyetlere baktığımızda İnfitâr'dan bir önceki sûre olan Tekvîr Sûresi'nde çok yakın benzerlikler görülmektedir. Âdetâ, Tekvîr Sûresi'nin devamı gibidir İnfitâr Sûresi. Bu benzerlik hem âyetlerin geliş siyâkında hem de mânâ ve konu anlamında birbiriyle örtüşmektedir. Denizlerle ilgili müfessirler farklı mânâlar vermişlerdir. Bunlar, kaynatılması, ateşlenmesi, birbirine çarpması, kaybolması, birbirine geçmesi ve tek bir deniz hâline gelmesi gibi.

1.5. Öldükten Sonra Tekrar Dirilme (Ba's)

4. âyet: و اذا القبور بعثرت

Ba's kelimesinin lugattaki mânâsı: “Bir şeyin altını üstüne getirmektir.” بعثرت المتاع eşyanın altını üstüne getirdim demektir.¹³⁵ Mânâsı, Türkçe'de Haşr ve Neşir diye bildiğimiz öldükten sonra tekrar dirilme anlamındadır.? (بعثرت) Kelimesinde ر harfini Ezrak ve Verş, Terkîk ile okumuştur.¹³⁶ İmanın altı esas şartlarından biridir. İnkârı küfrü icap ettirir. “Ba'sertulmeta” ve “bahsertuhu” denilirki: “Altını üstüne getirmektir.”¹³⁷ Kur'ân-ı Kerîm'in en fazla üzerinde durduğu konulardan biri de öldükten sonra diriltilmedir. Suyûtî: İbnü'l-Münzir'in bildirdiğine göre İbn Cureyc: “Kabirlerin içi dışa çıktığı zaman âyetini açıklarken: “Kabirlerin deşilip içindeki ölümlerin dışarıya çıkarılmasıdır.”¹³⁸

Haşr, neşir hesap, kitap, mîzân ve ebedi bir hayat olan âhiret hayatının kazanımı için insanın dünya hayatını nasıl ve ne biçimde değerlendireceği ile ilgilidir. Bu âyetin yorumu ile ilgili Tefsir kitaplarından bir örnek verelim “İlk üç âyette kıyâmetin ilk safhası açıklanırken, bu âyette ikinci safha açıklanmaktadır. Yani kabirler açılacak ve insanlar diriltileceklerdir.”¹³⁹

“Kıyâmetin kopması sırasında meydana gelecek sayısız felaketlerin büyüklerinden birkaçı zikredildikten sonra “Kabirlerin altı üstüne getirildiğinde” mealindeki 4. âyetle konu insana getirilmiştir. Bu âyet genellikle o büyük altüst oluş esnasında kabirlerde toprak altında bulunan ceset parçalarının dışarı fırlatılacağı şeklinde yorumlanmıştır.”¹⁴⁰ Kurtubî'de şöyle geçmektedir: “Kabirler altüst edildiği zaman, altüst edilip içindekiler canlı olarak

¹³¹ <https://www.ecowatch.com/siberia-sea-boiling-methane-2640900862.html?rebelltitem=1#rebelltitem1>

¹³² Nisâ 4/41.

¹³³ Necm 39/40.

¹³⁴ Rum 30/41.

¹³⁵ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami'l-Kur'ân*, c.18, s.455.

¹³⁶ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 335.

¹³⁷ İbnü'l-Cevzi, *Zadul-Me'sir Fi İlmit- Tefsir*, c.6 s.403

¹³⁸ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 281.

¹³⁹ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, c.7, s.59.

¹⁴⁰ Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâli ve Tefsir*, c. 5, s. 569.

çıkartılacağı zaman”¹⁴¹

Nitekim öldükten sonra dirileceğine inanan bir insan ancak âhiret hayatı için lâzım olan amelleri işleyecek ve kendisini yaratanın buyruklarına boyun eğerek onun koyduğu nizâmın gereklerini yerine getirecektir. Böyle olan bir insanın vasfını Hz. Allah “Asr” sûresinde en güzel bir biçimde bizlere sunmuştur. “*Andolsun zamânâ ki, insan gerçekten ziyân içindedir. Ancak, imân edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir)*”¹⁴² Hz. Allah, öyle bir sistem yaratmış ki, âhiret hayatı için koymuş olduğu kurallara uymak, aynı zamanda dünya hayatında nizâm ve intizâmını sağlamaktadır. Bir diğer taraftan da aynı zamanda insanın dünya hayatı imtihanını tamamlama vesilesidir. Dolayısıyla âhiret inancına göre hareket ve amel hem dünya hayatı hemde âhiret hayatı için bir kurtuluş vesilesidir.

Yine konuyla ilgili Fahrüddin Er-Râzî şu şekilde yazmıştır. “Kabirler, içinde mevcut olan altın ve gümüşlerin ortaya çıkartılması için, altı- üstüne çevrilir. Bu böyledir, zira yeryüzünün, içinde sakladığı altın ve gümüş madenlerini ortaya atması da kıyâmetin alâmetlerindendir.”¹⁴³ Asr Sûresi’nde kurtuluşa olmanın tek şartının, iman edip, iman gerektirdikleriyle amel etmek olduğunu belirtmiş, ancak kurtulanların imanları sayesinde iyi işler içinde olacaklarını, isyancıların zarar ve ziyanda olacaklarını belirtmiştir. İnkârcılara baktığımızda dünya hayatını bozguna uğratanlar tarih boyunca hep onlar olagelmışlerdir. Yaradılış gâyetimiz dünya imtihanını tamamlamak olduğundan bu imtihanı en başarılı bir şekilde sonuçlandırmak, mahşer ve haşir, hesap ve âhiret inancına olan tasdik ve iman derecesine bağlıdır. Bu yüzdendir ki Kur’ân-ı Kerîm’in en fazla vurgu yaptığı konuların başında öldükten sonra dirilme vardır. Allah (c.c) bu konuda insanları sürekli uyarmış ve âyetleriyle kullarını tenbihlemiştir.

(و إذا القبور بعثرت)

İnfîtâr Sûresindeki bu âyet bize yeniden yaratılışı anlatmaktadır. İbn Kesîr’de: “Kabirlerin içi dışına getirildiği zaman” İbn Abbas der ki: “Kabirler tarandığı zaman”. Süddi ise “uyanıp içinde bulunanlar çıkarıldığı zaman” anlamını vermiştir.”¹⁴⁴ Suyûtî’de: “İbn Cerir, İbnü’l-Münzir, İbn Ebi Hatim ve Beyhakî’nin el-Ba’s’da, İkrime vasıtasıyla bildirdiğine göre İbn Abbas: “Denizler kaynaştığı zaman” âyetini açıklarken: “Denizlerin sularının birbirine karışmasıdır” demiştir. “Kabirlerin içi dışa çıktığı zaman” âyetini açıklarken de: “Kabirlerin deşilip içindekilerin dışarıya çıkarılmasıdır” demiştir.”¹⁴⁵ Yüce Allah’ın sözünde i’caz vardır. Sonuçta insan cennetten çıktığından beri işte bu gün için beklemektedir. Her doğum bu gün içindir. Her ölüm o güne kavuşmayı beklemektir.

(القبور): Kabr kelimesinin çoğuludur. Cesedin gömüldüğü yer demektir. Türkçemizde kabir diye teleffuz edilmektedir.

¹⁴¹ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami’l-Kur’ân*, c.18, s.456.

¹⁴² Asr 103/1-3.

¹⁴³ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu’l- Gayb*, c. 22, s.541.

¹⁴⁴ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

¹⁴⁵ Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr fî Tefsiri’l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 279.

بعثرت : ” Birbirinden ayırmak, dağıtmak, altını üstüne getirmek, içini kusmak, ¹⁴⁶içindeki görmek içini çıkartmak demektir” Fiildir sonundaki (ت) tau te’nistir. “Bease” ve “Esara” fiilin türevidir, “Bease” göndermek salmak demekken “Esâre” saçmak demektir.

Âyetin başındaki (و) atıfıdır. (إِذَا) şart edatır, zarftır, kesinlik belli etmez, zarfın cevabı daha sonra gelecek olan âyettir. (الْقُبُورِ) sözde öznedir takdiri olarak fiilini kendisinden sonra gelen fiil belli eder, cümle takdiri fiil ile söylendiğinde (و إِذَا تَبَعَثَرْتِ الْقُبُورِ بَعَثَرْتِ) şeklinde olur. (بَعَثَرْتِ) Geçmiş zaman fiilidir, edilgen fiildir. Suyûtî’nin, İnfitâr Sûresi’nin garîb lafızları arasına aldığı bir ifâde “بعثرت” kelimesidir. Bu kelime بَحَث kabirlerin kalktığı ifâdesiyle açıklanmıştır.¹⁴⁷

Bu âyetin tefsirinde Elmalılı Hamdi Yazır: “Ba'sere”, “Bahsere” gibi toprağı deşip dağıtarak altını üstüne, içini dışına çevirmektir. Ki bu işin zorunlu neticesi olan "Çıkarmak" mânâsında da kullanılır. Bu durumda Âdiyât Sûresi'nde geleceğı gibi öldükten sonra diriltme ve çıkarmadan mecaz da olur. Zemahşerî ve diğer bazıları şöyle demiştir: "Bu kelime aslında iki ayrı kelimedenden meydana gelmiş olup "Ba's" ve "İsâre"den kısaltılmıştır. "Bu'siret ve usire"nin hafifletilmiş yani kısaltılmış şeklidir. Bu, “Yontma” yahut “Traşlama” tabir olunur. Bunun Arapça'da Besmele, Salvele, Hamdele, Havkale ve Dem'aze "Allah onun izzet ve şerefini devam ettirsin." demek olduğu gibi birçok benzeri vardır. Nitekim son zamanlarda Türkçe'de de örnekleri çoğalmaya başlamıştır. Buna göre "Bu'siret", öldükten sonra dirilme vuku bulup kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı vakit demek olur ki "Yer dehşetli sarsıntı ile sarsıldığı ve yer ağırlıklarını çıkardığı vakit."¹⁴⁸ sûresi'nin mânâsı demektir.”¹⁴⁹

Taberî: “Saçılan, kabirler içerisinde gömülü ölülerin canlı olarak dışarı çıkarıldıkları zaman” demiştir. İbnu Abbas radiyallahu anhın toprağı kazıp bir şeyler araştırmak mânâsına gelen {بَحَثَ} dediğini nakletmiştir.”¹⁵⁰ Muhammed Şevkânî: “*Toprağının ters çevrilip içindekilerin dışarı çıkarılacağını söylemiş, Ferranın toprağın içindeki altın ve gümüşün yüzeye çıkarılacağını söylediğini nakletmiştir. Altın ve gümüşün dışarı çıkarılması kıyâmet Alâmetlerinden sayılmıştır*” ¹⁵¹ Kur’ân-ı Kerîm’de aynı bu kelimeler kullanılarak zikredilen diğer âyet ise (أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ) Âdiyât Sûresi 9. âyetidir “Acaba o bilmiyormu ki kabirdekiler çıkarıldığı zaman”¹⁵²

Kur’ân-ı Kerîm’de, “Yeniden dirilme” konusunu içeren pek çok âyet-i kerîme bulunmaktadır. Bunlardan bazı âyetleri örnek verelim:

(زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ)

¹⁴⁶ Fîrûzabadî, *Kâmûsulmuhît*, s.352.

¹⁴⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 239.

¹⁴⁸ Zilzâl, 99/1-2.

¹⁴⁹ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, c. 9, s. 50.

¹⁵⁰ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, c.9 s.28.

¹⁵¹ Muhammed Şevkânî, *el-Câmi` Beyne Fenneyi’r-Rivâye ve’d-Dirâye min İlmi’t-Tefsîr*, thk. Abdurrahman Umeyrâ, Mısır: Dâru’lvefâ 1997, c. 6, s. 345.

¹⁵² Âdiyât 100/9.

“İnkâr edenler, kesinlikle, öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: “Hiç de öyle değil, Rabbime and olsun, mutlaka diriltileceksiniz, sonra da yaptıklarınız size elbette haber verilecektir. Bu, Allah’a kolaydır.”¹⁵³

Bu âyet, “Öldükten sonra dirilmenin” kesin ve kat’i olduğunu, şüphesiz kesin bir dille belirtmektedir. Yâsin Sûresi’nin son âyetleri bu konuda en güzel örneklerle insanoğlunun aklına ve mantığına hitab ederek tatminkâr ve doyurucu kanıtlarla insanı düşünmeye sevk etmektedir. *“İnsan, bizim kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir. Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: “Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?” De ki: “Onları ilk defa var eden diriltecektir. O her yaratılmışı hakkıyla bilendir.” O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan Allah’ın, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi? Evet yeter. O, hakkıyla yaratandır, hakkıyla bilendir. Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak “Ol!” demektir. O da hemen oluverir. Her şeyin hükümrânlığı elinde olan Allah’ın şânı yücedir! Siz yalnız O’na döndürüleceksiniz.”¹⁵⁴*

Mülk Sûresi’nde bir âyet-i celîle şöyle buyurmaktadır: *“De ki: “O, Sizi yeryüzünde yaratıp çoğaltandır. Ancak onun huzurunda toplanacaksınız.”¹⁵⁵* Allah’ı inkâr eden kâfirler öldükten sonra dirilmenin olmayacağını iddia ederek inananların dînî değerleriyle alay ettiler bu âyetten ve diğer birçok âyetten de anlaşılacağı gibi Allahu Teâlâ onların bu yalanlarını ve yanlışlarını boşa çıkarmıştır. Ancak gelen âyetler onlar için bir şey ifade etmemektedir. Çünkü onların durumu Bakara Sûresi’nin ilk âyetlerinde belirtildiği gibi

“Küfre saplananlara gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da, onlar için birdir, inanmazlar. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır. Onlar için büyük bir azap vardır. İnsanlardan, inanmadıkları halde, “Allah’a ve âhiret gününe inandık” diyenler de vardır. Bunlar Allah’ı ve mü’minleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir. Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır. Bunlara, “Yeryüzünde fesat çıkarmayın” denildiğinde, “Biz ancak ıslah edicileriz!” derler. İyi bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Fakat farkında değillerdir. Onlara, “İnsanların inandıkları gibi siz de inanın” denildiğinde ise, “Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?” Derler. İyi bilin ki, asıl akılsızlar kendileridir, fakat bilmezler. İman edenlerle karşılaştıkları zaman, “İnandık” derler. Fakat şeytanlarıyla (münafık dostlarıyla) yalnız kaldıkları zaman, “Şüphesiz, biz sizinle beraberiz. Biz ancak onlarla alay ediyoruz” derler. Gerçekte Allah onlarla alay eder (alaylarından dolayı onları cezâlandırır); azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken onlara mühlet verir. İşte onlar, hidâyete karşılık sapıklığı satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kâr getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır.”¹⁵⁶

¹⁵³ Tegâbûn 4/7.

¹⁵⁴ Yâsin 36/77-83.

¹⁵⁵ Mülk 67/24.

¹⁵⁶ Bakara 2/6-16.

Yukarıdaki âyetler o kâfirler ve münafıklar gürühunun durumunu en belirgin bir biçimde açıklamıştır. Dirilmenin kesin olduğuna delâlet eden diğer bir âyet şöyledir: (ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ) “Sonra yine muhakkak siz, kıyâmet gününde (tekrar) diriltileceksiniz”¹⁵⁷ Ba’s, insanlığın hesaba çekilmeleri sürecinin ilk adımıdır. Ba’s’a başlangıç ise İsrâfil Aleyhisselâmın Sur’a birinci defa üflemesinin ardından her şey ölüp toprak olduktan sonra ikinci defa üflediğinde bütün ölümler kabirleri ters dönüp toprağın altı üstüne gelip dışarı çıkmalarıdır. Bu hususta Yüce Allah Zümer sûresi 68. âyette:

”وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ

“Sûr’a üflenir ve Allah’ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar”¹⁵⁸ buyurmaktadır. Zilzâl Sûresi’nin konusu tamamen “Ba’s” konusunu içermektedir. “Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, “Ona ne oluyor?” dediği zaman, İşte o gün, yer, kendi haberlerini anlatır. Çünkü Rabbin ona (öyle) vahyetmiştir. O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklardır. Artık Kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.”¹⁵⁹ Bu kısa sûrede kıyâmetin kopuşu, o gün toprak ve onun içinde bulunan insanın başına gelecekler ba’s, hesap ve kitap ve neticede cennet mi cehennem mi olacak hepsini özetlemiştir.

Yüce Allah herşeyi bir sebep ile yarattığına göre bu tekrar dirilişin meydana gelişini Peygamber Efendimiz aleyissalâtu vesselâm şöyle açıklamıştır: Hz. Abdullah ibnu Amr ibnul As’tan gelen rivâyetle Peygamber Efendimiz aleyhissalatu vesselâm şöyle buyurmuştur: “.... Daha sonra sûra üflenir. Onun sesini duyan herkes dehşet ve şaşkınlık içinde yıkılır kalır. Sûr’un sesini ilk duyup can veren adam, devesinin havuzunu tamir eden bir kimsedir. Onunla birlikte yanındakiler de kendilerini yere atıp can verirler. Sonra Allah Teâlâ ince taneli bir yağmur (çiğ gibi) (Yağmur damlalarının erkek menisine benzediğini Peygamber Efendimiz aleyhisselâmdan nakletmektedir) yağdırır. İnsanların çürüyüp gitmiş cesetleri bununla yeniden hayat bulur. Ardından sûra bir kere daha üflenir; herkes yerinden fırlayıp kendilerine verilecek emri beklemeye başlar.”¹⁶⁰

Ebu Hureyre radiyallahu anhu Peygamber Efendimiz (sav)in şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

“İnsanda bir kemik vardır ki, bu kemiği toprak kesinlikle yemez, çürütmez ve kıyâmet günü bu kemikten türeyecektir (monte edilecektir). O kemik hangisidir Yâ Rasulallah diye sordular? O da: “Kuyruk sokumudur” dedi.”¹⁶¹

Bu hadis ile aşağıda zikredeceğimiz âyet ve hadiste bir tenâkuz olduğu düşünülebilir.

¹⁵⁷ Mü’minûn 23/16.

¹⁵⁸ Zümer 39/68.

¹⁵⁹ Zilzâl 99/1-5.

¹⁶⁰ Müslim, no.2940.

¹⁶¹ Müslim, no.3075.

(أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ) (3) بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ (4) (سورة القيامة)

*“İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanır? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter”*¹⁶²

Yüce Allah âyette kemikleri toplanacağını belirtirken Peygamber Efendimiz, Hz Hamza'nın et ve kemiklerinin hayvanların karnından toparlanmasından bahsetmektedir. Kuyruk sokumu ile ilgili hadiste ise insanın kalan azalarının bu parçadan türetileceğini bu parçadan montaj yapılacağını belirtmektedir. Öyle ise toprak olmuş kemik ve diğer azalar bir araya toplanacakken nasıl olur da insan tekrardan kuyruk sokumu kemiğinden yaratılır? Bu tenâkuzun çözümü ba's ile alakalı zikrettiğimiz diğer hadis ve âyetleride göz önünde bulundurursak şöyle olacaktır. Birinci sura üflenince herkes ölecektir. Ve ikinci sur üflenmeden, Yüce Allah meni şeklinde bir yağmur yağdıracaktır. Bu yağmur hububatın tohumlarının filizlendirdiği gibi kuyruk sokumu kemiğinden insanı filizlendirecek, filizin büyümesini sağlamak için de aynı hububatın büyümesi için gerekli olan minarelleri topraktan aldığı gibi insan filizi de toprağa karışmış olan kemik ve diğer azalarını tekrar insan olabilmek için topraktan özümseyecektir.

İnsanlar kabirlerinden çıktıklarında otuz üç yaşında olacaklarını ve vasıflarını Peygamber Efendimiz (sav) şöyle anlatmaktadır: *“Muâz b. Cebel (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cennetlikler Cennete kılız tüysüz sürmeli otuz veya otuz üç yaşlarında olarak gireceklerdir.”*¹⁶³ Beyhakî, Mikdam İbnu Adiy’den rivâyetle Peygamber Efendimiz’in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *“Düşük olan bebek ya da çok yaşlı bir kimse olsun farketmez kişi otuz üç yaşında diriltilecektir, eğer cennet ehli ise Âdem ölçütünde (boyunda) olacaktır. Yusuf güzelliğinde ve Eyyûb’un kalbi gibi bir kalp ile haşrolunacak ve eğer cehennem ehli ise de dağlar kadar şişirilecek ve büyütülecektir.”*¹⁶⁴

Yeniden yaratılış için sûra tekrardan üflenmesi ve ruhların cesetlerine dönüşü konusunda Peygamber Efendimiz aleyhissalatu vesselâm Ebu Hureyreden rivâyetle sûr hadisinde şöyle anlatmıştır: *“... Sonra Yüce Allah gökyüzüne yağmur yağdırması için emreder, kırk gün yağmur yağar, su (cesetlerin) üzerinde on iki arşın mesâfeye kadar heryeri kapsar, sonra Yüce Allah cesetlere yerden aynı malta mantarı ya da bakliyatın bittiği gibi bitmesini emreder. Cesetler ölümden önceki hallerinde olduğu gibi tamamlanınca Yüce Allah Arşı taşıyan melekler canlansın der ve canlanırlar (İsrafil Aleyhisselâm arşı taşıyan meleklerdendir) İsrafil’e sûru almasını emreder oda sûru ağzına koyar. (Yüce Allah) Cebrâil ile Mikâil canlansın der ve canlanırlar. Sonra Yüce Allah ruhları getirtir iman edenlerin ruhları parlamaktadır, diğerlerinin ki ise karanlık içerisinde diriler ve Yüce Allah onları tutar ve sûrun içine atar. Sonra Yüce Allah İsrafil’e diriliş için sûra üflemesini emreder oda diriliş için sura üfler ve surun içindeki bu ruhlar aynı bir arı gibi surdan çıkarlar yerle gök arası heryeri doldururlar ve Yüce Allah izzetime yemin olsunki her ruh kendi cesedine dönecektir der. Bütün ruhlar yerin içindeki cesetlerine girerler. Burun damarlarından girip bütün cesede hayvan sokmasındaki zehrin vucutta yayılması gibi*

¹⁶² Kıyâmet 75/3-4.

¹⁶³ Tirmizî, no.2545.

¹⁶⁴ Beyhaki, “Kitabu'l-Ba's", no.411.

yayılırlar. Sonra yer bu bedenlerin üzerinden açılır ben bedeni üzeri açılacak olan ilk kimseyim”¹⁶⁵ ... İbn-i Kesîr, Hadisin Beyhakî, Tabaranî ve İbnu Cerîr gibi âlimlerin kitaplarında geçtiğini ama içerisindeki bir râvî yüzünden hadisin zayıf olduğunu söylemektedir. Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Gerek Kur’ân-ı Kerîm’de ve gerek Hadis-i şerîflerde bu konuya yeterince yer verilmiştir. İnsanın öldükten sonra ikinci hayatının başlayacağına yakinen inanması ve bu itikad doğrultusunda amel edebilmesi işin özünü oluşturmaktadır. Cenab-ı Allah İnfitâr Sûresinde insanlara bu konuyu hatırlatarak kesinliğini, âyetiyle pekiştirmiş ve uyarmıştır.

O Gün İnsanın Yaptığı Bütün Amelleri Gözünün Önüne Dizilecektir

Dünya hayatı hiç şüphe yoktur ki, âhiret hayatının tarlasıdır. Dünya’ya geliş nedenimiz, Rabbimiz tarafından imtihan edilmemizdir. Allah, Mülk Sûresinde şöyle buyurmuştur: *“O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.”*¹⁶⁶

Âyet-i Kerîme’de dünyaya hangi amaç için geldiğimiz belirtilmiştir. Dünya hayatının gâyesiz ve boş olmadığı birçok âyette ele alınmıştır. Biz bunlardan sadece bazılarını örnek vermekle yetineceğiz. İnsanın dünyaya gelişinin en baştaki amacı Allah’a kul olması ve ona ibâdet görevini yerine getirmesidir. Bu hususa şöyle buyrulmuştur: *“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”*¹⁶⁷

Öyle ise dünya hayatının bizim için her saniyesi çok önemli ve aldığımız her nefesin bir değeri vardır. Birçok âyet-i kerime’de yaptığımız iyi amellerin katbekat güzel karşılığını, kötü amellerin ise bir karşılığını göreceğimiz belirtilmiştir. Nitekim Zilzâl Sûresi’nde şöyle buyrulmuştur: *“Artık kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığına bir kötülük işlerse onun cezâsını görecektir.”*¹⁶⁸

Elbette her insanın temennisi en güzel işler yaparak yaşamak, en iyi ameller işlemek, en üstün ahlâka sahip olmak, en övünç verici işler yaparak yüksek Takva ve övgüye lâyık olmaktır. Ancak dünyalık istek ve arzular nefsin istekleri ve arzuları bunu pek mümkün kılmayacaktır. Şöyle bir hikâye anlatılır: “Yere düşen bir damla bal parçasını gören karınca ona yaklaşır, kenarından biraz yer. Tam ayrılacağı esnada dönüp, biraz daha yer, tam ayrılacağı esnada bunu bulmuşken kana kana doyasıya kadar yiyeyim der, balın içerisine girer doyasıya yedikten sonra ayrılmak ister, lâkin bala batan Karınca kendisini bir türlü kurtaramaz ve oracıkta ölür gider.”¹⁶⁹ Dünyalık hevesler karşısında insan âhiret hayatını unutacak günlük hedefler peşine takılacaktır. İnsanın melek ve şeytan arası fitratı onu hem güzel amellere hemde çirkin amellere itecektir. Bu mücadeledeki başarısına göre âhiret hayatındaki karşılığını ve kazanımını görecektir. Bu dünya hayatında insanın, âhiret hayatı gerçeğini hakiki yakiniyetle idrak etmede ve kavramada zayıf düşeceğini bilen Allah (c.c) bu konuda insanı uyararak, İnsanın önüne amelleri döküldükten sonra gerçek mânâda ancak o gün dünya hayatındaki kendisine verilen mühleti ne derece iyi ya da kötü

¹⁶⁵ İbni Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c.19, s.310.

¹⁶⁶ Mülk 67/2.

¹⁶⁷ Zâriyat 51/56.

¹⁶⁸ Zilzâl 99/7-8.

¹⁶⁹ Ali Rıza Soyaslan, *Mâzide Kalan Anılar*, s.3

değerlendirdiğini anlayacağını belirtmektedir. O Gün geldiğinde İnsanın, keşke daha fazla güzel amel işleseymiş, diyeceğini, dünya hayatındayken bu fırsatı en güzel bir biçimde değerlendirmenin önem ve ehemmiyetine dikkat çekmektedir. İşte bu bağlamda İnfitâr Sûresi'ndeki bu âyeti kerîme kıyâmetteki olacıklardan sonra insanın bu hâleti ruhiyyesine dikkat çekmiştir.

5. Âyet: علمت نفس ما قدمت و اخرت

علم Kelimesi mazii bir fiildir mânâsı “bildi” anlamı taşır. Kelimenin sonundaki (ت) harfi te'nis içindir. Nefis kelimesinden kasıt insanın kendi nefsidir yani insanın kendisidir. O gün geldiğinde insan iyi ya da kötü ne amel işlediyse hepsi de kendisine gösterilecek o da dünya hayatını hangi ölçüde ve ne şekilde değerlendirdiğini görecektir. قدم kelime mânâsı itibarıyla bir şeyi sunmak, vermek, takdim etmek demektir. İnsanda iyi ameller olarak neler takdim ettiğini hangi güzel işleri sunduğunu Allah için neleri verdiğini görecektir, İbn-i Kesîr: “Kişi neyi takdim edip neyi te'hir ettiğini bilir. Neyi elde edip neyi elde edemediğini” şeklinde mânâ vermiştir.¹⁷⁰ اخرت mânâsı geç bırakmak geriye bırakmak yapmakta ihmal etmek mânâsındadır. Suyûtî: “Sait bin Mensur, Abd b. Humeyd ve İbnu'l-Münzir'in bildirdiğine göre İkrime: “Herkes önden gönderdiklerini ve geride bıraktıklarını öğrenecektir” âyetini açıklarken: “Yüce Allah'ın kendisine emrettiği şeylerden yaptığı ile hebâ ettiklerini öğrenir” demiştir.¹⁷¹ Neleri yapması gerektiği halde yapmadığını hangi güzel işleri ya da vâcip ve farzları yerine getirmediğini Allah'ın yasak ve haram kıldığı hangi işleri yaptığını görecektir. “Ne yapıp öne sürdüğü ve ne yapmayıp geriye bıraktığıdır.” (ma kaddemet ve ahharet) ifâdesi insanın yaptığı işler (makaddemet), yapmadığı işler ise (ahharet) demektir.¹⁷² Ruhü'l-Beyân'da ise “İnsanoğlu, iyi veya kötü herkes önceden yaptıklarını, hayatında yapmış olduğu iyi ve kötü amelleri ve geriye bıraktıklarını farkederek.” demiştir.¹⁷³

Ömer Nasuhi Bilmen, bu âyeti şöyle yorumlamıştır: “Dünyada iken yapmış olduğu hayır ve şer namına ne varsa hepsini hatırlar durur. Bu beyân-ı ilâhîde beşeriyet için büyük bir uyanma dersi veriyor, insanları ibâdet ve taate tergîp ve günâhlarından men ve tahzir buyurmaktadır. Artık her insan o akibeti düşünerek tarzı hareketini ona göre düzenlemelidir.”¹⁷⁴ Bu konu ile ilgili Fahrüddin Er-Râzi şunları yazmıştır: “Bu, Hak Teâlâ'nın, علمت نفس ما قدمت و اخرت “Her can önden ne yolladıysa, geriye ne bıraktıysa, artık bilmiştir” âyetinin tefsiri hususundadır. Bununla ilgili anlatılmak istenen kıyâmet gününü hatırlatmaktır. En doğru görüşe göre, kıyâmetten bahsetmenin maksadı, kişilerin günâhlardan çekindirip, taatlara teşvik etmektir.”¹⁷⁵ Aynı mânâyı taşıyan ya da benzeri mânâlara gelen diğer bazı âyetleri hatırlamakta bu âyetin daha iyi anlaşılması bakımından fayda vardır.

¹⁷⁰ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

¹⁷¹ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 279.

¹⁷² Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, c.7 s.60.

¹⁷³ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9 s.524.

¹⁷⁴ Bilmen, *Kuran-ı Kerimin Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, c. 8, s.3983.

¹⁷⁵ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, c. 22 s.541.

“Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. "Eyvâh bize! Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!" derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”¹⁷⁶ Âyette bahsi geçen, genel olarak kötü yönde fazla amel görecekle rin durumu anlatılmakta, insanların öyle bir günün dehşet ve nedamet dolu anında keder değil, sevinç yaşamaları için yol gösterilmektedir. Rûhu'l-Beyân da: “Âyetten anlaşılıyor ki, bu olaylar meydana gelip dünya harap olunca herkes önceden yaptıklarını ve geriye bıraktıklarını bilir. Bu bilme işi, diriltirme esnasında değil, amel defterleri açıldığı zaman olur. Bu önceki sûrede de belirtilmişti iki sûrede belirtilen husus aynı zamanda olacaktır.”¹⁷⁷ Ünlü müfessir Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 27Mayıs1948 m) tefsirinde bu âyetin şu şekilde tefsir etmiştir.

“Bu dört alâmet meydana geldiği vakit her nefis dünyada neyi öne almış ve neyi geri bırakmış olduğunu bilecektir. Çünkü önceki sûrede anıldığı üzere o vakit toplanıp dağılma olacaktır. Takdim ve tehir etmek sözlerinin birkaç mânâsı vardır:

1. Takdim ettiği, dünyada hayır olsun, şer olsun, önce kendi işlemiş olduğu amel, tehir ettiği de geriye bıraktığı, yani örnek olup da kendisinden sonra gelenlerin işlemelerine sebep olduğu iyi veya kötü amel. Çünkü hadisi şerifi gereğince "her kim güzel bir geleneğe yol açarsa ona onu işleyenlerin mükâfatı vardır. Her kim de kötü bir geleneğe yol açarsa ona da onu işleyenlerin günâh ve vebali vardır." Dolayısıyla önce kendi yaptığı, takdim ettiği ameli; ondan öğrenip de sonra yapanlarınki de tehir ettiği geriye miras olarak bıraktığı ameli demektir. Bu mânâ İbn-i Abbas ve İbnü Mesud Hazretlerinden rivâyet edilmiştir.
2. Takdim ettiği, işlemiş olduğu günâh; tehir ettiği de yapmamış olduğu itaattir. Bu mânâda yine İbn-i Abbas'tan bir rivâyet olup aynı zamanda Katâde'nin de görüşüdür.
3. Takdim ettiği, yükümlü olduğu şeylerden işlemiş olduğu; tehir ettiği de işlememiş olduğu ameller.
4. Takdim ettiği, mallarından kendisi için harcadığı; tehir ettiği de varislerine bıraktığıdır.
5. Takdim ettiği, amelinin evveli; tehir ettiği de sonudur, denilmiştir.

Bütün bunlar tekrar dirilişten sonra değilip sahifeleri ile ortaya konacaktır. Her nefis de, önceki sûrede geçtiği gibi, hakkında iyi mi, kötü mü yapmış olduğunu bütün çıplaklığıyla ayrıntılı olarak o vakit bilecektir. Dünyanın geçiciliğini duyuracak olan herhangi bir acı değişiklik ve felaket anında, ölüm geldiği ve ölüm belirtilerinin ortaya çıktığı saatlerde insan, ömründe ileri geri ne yaptığına kısa ve toplu bir ilim edinirse de bunun ayrıntıları asıl tekrar dirildikten sonra sahifelerin açılması ile olacaktır.

6. Böylece toplanıp dağılmanın vuku bulacağı haber verildikten sonra aklen de onu düşündürmesi gereken bir hatırlatma ve ihtar olmak üzere buyruluyor ki: Ey insan! Ey o vakitler başına gelecek olan insan!”¹⁷⁸ Konuyla ilgili Fahrüddin Er-Razi de şöyle

¹⁷⁶ Kehf 18/49.

¹⁷⁷ Bursevî, Rûhu'l-Beyân Tefsiri, c.9 s.524.

¹⁷⁸ Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, c. 9, s. 50.

geçmektedir. “önden yollanan ile yaptığı farzlar, geriye bırakılan ile de, kişinin yapmadığı farzlar kastedilmiştir.”¹⁷⁹ Yine Tekasür Sûresi’nde bu konudan bahsedilmekte, insanların bu dünya hayatına ve malına verdikleri önemden dolayı âhiret hayatına kör kaldıklarını ancak öldüklerinde kesin bir biçimde yaptıkları ameli çok açık kesin ve net bir biçimde görececeklerini bildirmektedir. “Hayır; ileride bileceksiniz! Hayır, Hayır! İleride bileceksiniz! Hayır, kesin olarak bir bilseniz.”¹⁸⁰ Taberi de: “Âyette geçen her nefis neyi yaptığını neyi de ertelediğini bilecektir.” İfadesi Kurezî tarafından “Herkes Kıyâmetin koptuğu günde o gün için kendisine fayda verecek ne gibi salih amelleri işlediğini ve ölümünden sonra ne gibi amellerin yapılmasına sebep olduğunu bilecektir.” şeklinde izah etmiştir.¹⁸¹

Allahu Teâlâ, insanların âhiret hayatında bu şekilde amellerini görececeklerini bildirmiştir. Bunun yanında yine de merhamet edeceğini ve bazı günâhların gizleneceğini bildirerek kulların tamamen ümitlerini kesmeden af ve tevbe kapılarına yapışarak, ümitlerini yitirmeden, hesaplarının güzel bir biçimde görülmesi, amel defterlerini daha güzel bir biçimde görebilmeleri için onlara yol göstermekte kurtuluşa ermemiz için sebepler aramamıza teşvik etmektedir. “İkrime, Abdullah b. Abbas, Katade ve İbn-i Zeyd ise bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: “İnsan, Kıyâmetin koptuğu gün, kendisine farz kılınan hangi amelleri işlediğini ve hangi amelleri de işlemeyip terkettiğini bilmiş olacaktır.” Diğer bir kısım âlimler ise bu âyeti: “Her nefis işlediği hayır ve şerri ve işlemediği hayır ve şerri bilecektir.” şeklinde izah etmişlerdir.¹⁸²

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bu konu ile ilgili şöyle buyurmaktadır.

*"Allah, kıyâmet gününde mümin kuluna yaklaşır, şefkatiyle örterek insanlardan gizler; 'Şu, şu günâhını biliyor musun?' der; kul 'Evet Rabbim biliyorum.' der. Allah tekrar 'Şu şu günâhını da biliyor musun?' der; o kul 'Evet, Rabbim' der. Böylece o insan bütün günâhlarını ikrar eder. Artık ben kurtulamam diye düşünmeye başlayınca Allah, 'Ben senin bütün o günâhlarını dünyada örttüm. İşte bugün de onları mağfiret edeceğim.' der."*¹⁸³

1.6. İnsanı Rabbine Karşı Ne Aldattı

Bir önceki âyetin yorumunda da belirttiğimiz gibi insanı bu dünya hayatı bir türlü aldatmaktadır. İnsanın bu dünya hayatındaki hırsı ve isteklerini en güzel bir biçimde bir önceki âyette açıklamaya çalıştığımız Tekâsür Sûresi’nde en anlaşılır bir biçimde belirtmektedir. Dünya hayatında zamanlar her ne kadar değişse de insan fitratı bütün asırlarda aynı şeylerle imtihan olmaktadır. Hz. Allah, insanların istek, arzu, heves ve temennilerini aynı yaratmış fakat bu istek ve arzuları kişiden kişiye farklı yaratmıştır. Herbirinin ayrı ayrı zayıf oldukları farklı noktalar olmakla birlikte genel itibarıyla aynıdır. Kiminde kadın sevgisi, kiminde Mevki ve Makam sevgisi, kiminde mal ve para sevgisi gibi. Buna işâret eden pekçok âyetten birkaç örnek verelim:

¹⁷⁹ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l- Gayb*, c. 22 s.544

¹⁸⁰ Tekâsür, 102/3-4-5.

¹⁸¹ Taberî, *Taberî Tefsiri*, c.9 s. 28 .

¹⁸² Taberî, *Taberî Tefsiri*, c.9 s. 28.

¹⁸³ Buhârî, *Mezâlim* 3.

“Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşlere, güzel ve cins atlara, hayvanlara ve ekinlere karşı insanların aşırı sevgisi vardır ve bu sevgi, insanlar için bezetilmiş bir sevgidir. Fakat bunlar, dünya yaşayışına ait birer matahtan ibarettir. Sonucu varılıp gidilecek yerin güzelliğiye ancak Allah katındadır.”¹⁸⁴

Âyet sıralamasına dikkat ettiğimizde insanın en büyük aladaticılarından ve en tehlikelilerinden olanı kadın sevgisi ve şehvet duygusunun baskın olmasıdır. Tarih sahnesi bu konuyla ilgili nice ibretlik hâdiselerle doludur. Nice bükülmez başlar bu uğurda bükülmüş nice kaleler bu uğurda yıkılmıştır. Âyetin devamında diğer bahsedilenler ise genel olarak dünyalık mal sevgisini kapsamaktadır diyebiliriz. İşte bütün bunların karşılığında Allah’ın azameti ve varlığı varken, insanın nasıl bir aldanma ve gaflet içinde olabildiğini âdetâ Allahu teâlâ hayret verici bir olay olduğunu belirterek şöyle buyuruyor.

6. âyet: يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ : “Özellikle bu lafız Mekkî sûrelerin en belirgin özelliklerindendir.”¹⁸⁵ Ey insan! ihsanı bol olan Rabbine karşı seni aldatan nedir? İbn Kesîr şöyle ele almıştır: “Fuzayl İbn İyaz der ki: “Eğer Rabbim bana (Bana karşı seni ne aldattı?) derse; ben, Senin perdelerle örtülü gizliliklerin, derim.”¹⁸⁶ Rûhu’l-Beyân’da: “Burada Rabbin çok cömert olduğunun söylenmesi şunu ifâde etmek içindir: Şeytanın seni aldatıp, nasıl olsa Rabbin çok cömerttir, öyle ise istediğini yap demesi, aldanma sebebi olmamalıdır. Bir bakıma şöyle denmiştir: Bu yüce sıfatlarla tanımlanan Rabbine karşı seni isyana sürükleyen nedir? Selef-i Salihîn’den bazıları bu âyeti okuyunca şöyle demiştir: “Onu aldatan cehlidir.”¹⁸⁷ Demiştir.

“Ey insan: Buyruğu ile Yüce Allah ölümden sonra dirilişi ¹⁸⁸ inkâr edenlere hitab etmektedir.” Ruhu’l-Beyân’da: “Ey insan! Bu hitap bütün isyankârları kapsamaktadır. İmam Süheylî şöyle dedi: “Buradaki insandan maksat, Umeyye b. Halef’tir. Lafız umûmî olduğu için başkalarına da şâmilidir.”¹⁸⁹ İbn Kesîr’de ise: “Ey insan; Keremi bol Rabbine karşı seni ne aldattı?” Bu ifâde bir tehdittir. Yoksa bazılarının zannettiği gibi cevabı gösterme ifâdesi değildir. Şöyle ki “Keremi bol Rabbine karşı ne aldattı? İfadesine karşılık olarak onun keremi aldattı, demektedirler. Ancak bu âyet böyle değildir. Aksine âyetin anlamı şöyledir: “Ey Âdemoğlu; yüce Rabbine karşı seni aldatan ne oldu ki, O’na isyan etmeye yöneldin ve lâıyk olmadığı şekilde karşı geldin.”¹⁹⁰

İnsana bu soruyu yönelterek insanın durup tefekkür etmesini, Rabbini anmasını, hiçbir şeyin Allah’ın karşısında daha etkili olamayacağını hatırlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu âyetle ilgili Fahrüddin Er- Râzi şöyle beyân etmiştir: “Cenab-ı Hakkın, “يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ” “Ey insan ifâdesine gelince bu hususta şu iki görüş ileri sürülebilir:

Birinci Görüş: Buradaki “İnsan” sözü ile kâfir olan insan kastedilmiş olup, delili ise, Cenâb-ı Hakk’ın, daha sonra gelen, “Hayır, tam aksine siz din gününü yalanlıyorsunuz...” (İnfîât, 9) âyetidir. İkinci görüş, âyetteki “insan” sözü, bütün âsi kimseleri içine alan bir sözcüktür.

¹⁸⁴ Al-i İmran 3/14.

¹⁸⁵ Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 61.

¹⁸⁶ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8338.

¹⁸⁷ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.525.

¹⁸⁸ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami’l-Kur’ân*, c.18, s.456.

¹⁸⁹ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.525.

¹⁹⁰ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

Doğruya en yakın olan da budur.”¹⁹¹ Ve yine bu konuda şunları yazmıştır: “Hangi şey seni tuzâğa düşürdü ve sana batılı süslü gösterdi de, böylece sen sana emredilenleri yapmayıp yasakları yapıverdin.”¹⁹² “Bu âyetin yorumunda Elmalılı Tefsiri şu bilgiye yer vermiştir: “Atâ'dan bu âyetin, Velid b. Muğire sebebiyle; İkrime'den Ubeyy b. Halef sebebiyle indiği; Kelbî ve Mukatil'den de Esed b. Kelede sebebiyle indiği rivâyet edilmiştir. Suyût: “İbnu'l-Münzir'in bildirdiğine göre İkrime: “Ey insan! Kerîm olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” âyetini açıklarken: “Burada söz konusu olan kişi Ubey b. Halef'tir.” demiştir.”¹⁹³ “Hayır, hayır, doğrusu siz cezâyı yalanlıyorsunuz.” buyrulmuş olduğundan dolayı birçokları burada insandan murâdın kâfir insan” demek olduğu kanaatine varmışlardır. Yine Suyûtî şunu zikretmiştir: “Abd b. Humeyd, Salih b. Mismar'dan bildirir: Bana ulaşana göre Hz. Peygamber (s.a.v), “Ey insan! Kerîm olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” âyetini okumuş ve: “Onu aldatan câhilliğidir” buyurmuştur.”¹⁹⁴ Fakat “İniş sebebinin özel olması hükmün genelliğine engel olamayacağı” için diğer birçokları da gurur ile isyan eden insanların hepsini kapsamış olması lafzın genelliğine daha uygun olduğunu beyân etmişlerdir. Ey insan! Seni ne mağrur etti? Seni hangi şey aldattı, gaflete düşürdü de isyana sürükledi, seni yakışmayacak işler yapacak şekilde gururlandırdı? O ikrâmı bol Rabbine karşı? “Ey o insan” Bunda da dört görüş vardır:

Birincisi: Bununla Ebu Leşeddeyn denilen kimse murat edilmiştir. Çünkü o kâfir idi, bunu da İbn Abbas ve Mukatil, demişlerdir. Biz de onun adını müddessir: 30' da vermiştik. Maverdi zikretmiştir.

İkincisi: O Velid bin Muğire'dir, bunu da Atâ, demiştir.

Üçüncüsü: Ubey bin Halef tir, bunu da İkrime, demiştir.

Dördüncüsü: O bütün kâfirlere işarerttir, bunu da Maverdi zikretmiştir.”¹⁹⁵

Tefsirciler, bu gurura sebep olmak üzere üç şey nakletmişlerdir: Birisi, Katâde'den rivâyet olunduğu üzere şeytanın kötü bir şeyi güzel göstererek aldatmasıdır. “O aldatıcı şeytan sizi Allah'a karşı aldattı.”(Hadid, 57/14).

Diğeri, Hasen-i Basri'den rivâyet edildiği üzere cehâlettir. Diğeri de, Mukâtil'den rivâyet edildiği üzere, işin başlangıcında hemen cezâ verilmediğinden dolayı affa aldanmaktır. Gâyet açıktır ki, bu son ikisi, yani hemen cezâlandırılmadığından dolayı afva ve günâhların örtülmesine güvenmek bir câhilliktir. Şeytanın kötü şeyleri güzel göstermesine aldanmak da öyle demektir. Ebû Hayyan (ö.11 Temmuz 1344 m.) ve Alûsî'nin (ö.1854m) kaydettikleri gibi Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivâyet olunduğuna göre, O bu âyeti okumuş ve “Onun cahilliği” demiştir. Kezâ Hz. Ömer (r.a) de bunu söyleyip “İnsan cidden çok zâlim, çok câhildir.”¹⁹⁶ âyetini okumuştur. Bunun “Allah'tan, kulları arasında ancak âlim olanlar hakkıyla korkar.”¹⁹⁷ âyetinin ifâde ettiği “Ancak” mânâsına uygun olduğu ortadadır. Demek

¹⁹¹ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l- Gayb*, c. 22, s.543.

¹⁹² Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l- Gayb*, c. 22, s.541.

¹⁹³ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 282.

¹⁹⁴ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 279.

¹⁹⁵ İbnü'l-Cevzi, *Zadul-Me'sir fî İlmit-Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı)*, c.6, s.403.

¹⁹⁶ Ahzâb 33/72.

¹⁹⁷ Fâtır 35/28.

ki korkmak, Allah'a dâir bilginin derecesi ile doğru orantılıdır.¹⁹⁸ Fahrüddin Er-Râzî Tefsiri-i Kebîri'nde şunlara yer vermiştir. "Netice olarak diyebiliriz ki, hemen cezâ vermeme işi, Allah'ın keremi yüzündendir, ama bu, bu dünyadan sonra başka bir dünya olmayacağı aldanış ve yanılgısına düşmeyi gerektirmez. Allah'ın keremi, lütfunun sofrasını âsi kimselerden esirgemeyecek bir noktada olunca, Allah, mazlumun âhını, zâlimden haydi haydi alır. O halde, Allah'ın kerîm olması, böyle bir düşünceden korkmayı, günâhlara yeltenmemeyi ve aldanmamayı gerektirir.¹⁹⁹ İbn-i Cevzî şöyle demiştir. "Bu hitap ve soru korkutma hitabı olması nedeniyle gururlanmaya engel olacak, kahr ve celâl yani üstün gelerek yıkıp ezme ve ululuk sıfatlarından biri zikredilmesi daha açık görünürken "Kerîm" vasfı ile özel olarak ilâhî ikramın hatırlatılmasında ince bir nükte ile büyük bir ahlâkî mânâyâ işâret vardır. "O ki, seni yarattı" sen hiçbir şey değildin, yoktun "Seni düzeltti" işiten ve gören bir insan yaptı."²⁰⁰ Bu, her şeyden önce şunu anlatıyor ki, ikram ve ihsanın gereği ona karşı gururlanarak saygısızlık etmek, ahlâksızlık yapmak, günâha girmek değil, aksine o ikrâmın yüksekliği oranında iman ve şükür ile itaatı, saygıyı, hürmet ve tazimi artırmak, nankörlük ve isyandan sakınarak yüce ahlâka yükselmektir. Bazı insanların dediği gibi, "Adam sen de Allah kerîmdir. İstedğini yap. Dünyada sana ettiği iyilik ve ikrâmını âhirette de eder." diyerek umursamamak yanlış bir kıyas yaparak aldanmaktır. Ruhu'l-Beyân'da yine: "Bir de Fuzayl b. İyaz Hazretlerine kıyâmet günü, "İhsanı bol Rabb'ine karşı seni aldatan nedir?" buyurduğu zaman ne dersin denildiğinde, "İndirilmiş perdelerin", yani "Günâhlara örttüğün örtüler" derim demiş olduğu da söylenmiştir.²⁰¹ Ruhu'l-Beyân'da: "Hz. Ali'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Hz. Ali, kapıdaki hizmetçisine defalarca seslendi. Fakat hizmetçi cevap vermedi. Hz. Ali: "Niçin cevap vermedin? deyince hizmetçi: "Yumuşaklığına güvenmem ve cezâlandırmayacağına inanmamdan ötürü" dedi. Bunun üzerine Hz. Ali bu sözünden hoşlandığı için onu azad etti."²⁰² Çünkü gerçek ikrâm bir hikmet gözetilerek yapılan ikramdır. Gerçi ikram eden, yaptığı lütuf ve ikrâma, gösterdiği büyüklük ve iyiliğe karşı kendisi için bir bedel ve karşılık gözetmeye tenezzül etmez. Fakat hikmetli davranmayan, ikrâmını layık olduğu yerde kullanmayan da kerîm değil, bir müsrif demek olur. Onun için ikrâm sahibine karşı iman ve şükür ile itaat ve saygıyı artıracak yerde onun keremine mağrur olup da saygısızlık etmek büyük bir aldanış olduğu hatırlatılmıştır ki, bu mânâ tamamen "Sakin o aldatıcı şeytan sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatmasın." (Lokman, 31/33; Fâtır, 35/5) âyetinin mânâsıdır. Bu konuda Fahrüddin Er-Râzî şunları yazmıştır. "Kerîm'in, hâkim olması gerekir. Çünkü bir başkasına nimet verme işi, şâyet hikmet sebebine dayalı olmazsa, bu kerem değil, saçıp savurma olur. Ama hikmet sebebine dayalı ise, işte bu durumda bu, kerem adını alır."²⁰³ (الكریم) kelimesi Kur'an-ı Kerîm'de altı vecihte kullanılmıştır.²⁰⁴

¹⁹⁸ Kurtubî, *el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an*, İstanbul: Buruc Yayınları 2003, s. 456-458.

¹⁹⁹ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefatihü'l-Gayb*, c. 22, s.543.

²⁰⁰ İbnü'l-Cevzî, *Zâdul-Me'sir fi İlmit-Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı)*, c.6, s.403.

²⁰¹ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.525.

²⁰² Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.525.

²⁰³ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefatihü'l-Gayb*, c. 22, s.543.

²⁰⁴ Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'an = Islâhü'l-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Abdülazîz Seyyidülehl, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn 1983, s. 402.

1. Vechi: Nisâ 31 ve Şuarâ 7. âyetlerde olduğu gibi hasen/güzel mânâsında kullanılmıştır. Birçok âyetle bu vecihte kullanılmıştır.²⁰⁵

2. Vechi: Allah katında keremli, değerli mânâsında kullanılmasıdır. Tekvîr 19, Hucurat 13. âyetler bu vechin kullanım yerleridir.²⁰⁶

3. Vechi: Cehennem azabına düşenlere iğneleyici bir ifâde olarak yer almıştır. Duhan 49. âyetle yer alan bu vecihte keremli olmayıp, kendinî keremli gören mânâsında kullanılmıştır.²⁰⁷

4. Vechi: Müslim'in, teslim olanlar mânâsında kullanımıdır. Abese 16 ve İnfitâr 11. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.²⁰⁸

5. Vechi; Allah tealanın zatı için kullanıldığı yerlerdir. Müminun 116, Neml 40 ve İnfitâr 6. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.²⁰⁹

6. Vechi: Faziletli mânâsında kullanıldığı yerlerdir. İsrâ 62. ve Fecr 15. âyetler bu vechin örnekleri arasındadır.²¹⁰ Bu soruyu bazıları, "Beni senin keremin mağrur etti ey Rabbim!" dedirtmek için kulun göstereceği delîli onu telkin etmek türünden bir kerem olarak anlamak istemişler ve bu bir hayli yayılmış ise de, bu anlayış sûrenin ifâde ettiği korkutma akış ve üslûbuna uygun düşmez. Ahlâk yüksekliği açısından düşünüldüğü zaman Allah'ın kerem sahibi olduğuna imânı olduğu halde isyân etmiş bir müminin bu hitaptan duyacağı utanç ve üzüntü kâfirlerin duyamayacağı bir üzüntü hissi olmak gerekir. Nitekim "Suheyb ne güzel kuldur. Allah'tan korkmasa bile, isyan etmezdi." hadisinde bu yüce ahlâka işâret buyrulmuştur. Bazı âriflerin "Allah'tan korkmasaydım yine isyan etmezdim." demesi de bu saygıdır. Fâtır Sûresi'ndeki "Allah'tan, kulları içinde ancak âlimler hakkıyla korkar." (Fâtır, 35/28) âyetinin de bunu ifâde ettiği daha önce geçmişti. "Kuran Yolu Türkçe Meâl ve tefsirde şu izah yapılmıştır: "Ey insan" hitabıyla özellikle belli bir kişiye veya bütün bütün insanlara değil, sûrenin sûrenin asıl konusu olan kıyâmet, âhiret ve uhrevî yargılanma ve hesap vermeyi inkâr edenlere, bunu imkânsız görenlere hitab edilmektedir. Rab ismi ve bu ismin sıfatı olarak geçen kerim, Cenâb-ı Hakk'ın "Cemal sıfatları" denilen ve kullarına yönelik fedakârlığını ifâde eden isim ve sıfatlarındandır."²¹¹

Yine bu bağlamda insanın aldanması akidevî yönden ve inanç türü bakımından olabilir. Bu açıdan düşündüğümüzde insanın arı bir akideye sahip olması için diğer karışık düşünce

²⁰⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 161; İbnü'l-Cevzi, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir fi İlmi'l-vücûh ve'n-Nezâir*, thk. Muhammed Abdülkerim Kâzım er-Râzî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut: 1984, s. 521.

²⁰⁶ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'an*, s. 403.

²⁰⁷ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; İbnü'l-Cevzi, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 521.

²⁰⁸ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; İbnü'l-Cevzi, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 521.

²⁰⁹ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162.

²¹⁰ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'an*, s. 403.

²¹¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, c. 5, s.569

fikirler aldatmacasından da kendisini kurtarıp selim olan yola doğru olan yola girmesi gerektir. Konuyu şöyle bir başlık altında dahada açmak istiyorum.

1.7.Yaratan Hz. Allah Yaratılan İnsan

İnsanın, yaratılış fitratında kendinî bilme, kendisinin kim olduğunu araştırma ve öğrenme, düşünce ve incelemesinde beni kim yarattı? Niçin yaratıldım? Ve hangi gâye ile yaratıldım gibi bazı sorulara giderek elbette kendisini bir yaratanın olduğunu kabullenmekte ve kendisini yaratanına karşı görevlerini düşünmeye başlamaktadır. İşte bu aşamada dînî inançlar devreye girmektedir, Lâkin bu, genelde insanın içinde doğduğu dînî durum ve ortamla ilintilidir. Nitekim insan genel olarak dînî inançlara temayüllüdür ve genel olarak doğmuş olduğu ortamın inançlarına boyun eğmektedir.

İnsan, hangi dînî inanç ortamında olursa olsun, eleştirisel bir bakışla dînî konuya eğilmediği takdirde, toplumun sürüklediği inanç çerçevesi içinde kendi inancındaki tanrıya karşı görev ve yükümlülüklerini elinden geldiği kadarıyla yapmaya çalışmaktadır. Zihindeki tanrı olgusu dinden dine ve kişiden kişiye değişebilmektedir. Semâvî dinlerdeki Allah inancı ile semâvî olmayan dinlerdeki Tanrı inancı arasında ciddi kavram ve olgu farklılıkları olmakla birlikte, semâvî dinler ve semâvî olmayan dinlerin de her birisinin kendi arasında çok çeşitli ve farklı inanç olguları bulunmaktadır. Meselâ: Hıristiyanlık inancındaki teslis inancı ile Allah'ın yarattıkları arasında üstün bir zümre seçimi yapan Yahudilerin (Allah) anlayışı arasındaki farkla, Müslümanların kendisine şerik kabul etmeyen insanları eşit haklarla yaratan (Allah) inancı arasında çok büyük farklılıklar vardır. Yine Efendimiz (s.a.v) döneminde müşriklerin taptıkları Lât ve Uzza ile Hinduların tanrı diye adlandırdıkları tabiat ve tanrılar birleşiminden oluşan karmaşık bir tanrılar zinciri inancı arasında, akıl almaz bir fark vardır. Netice itibarıyla insan, kendisini yaratanı arayarak onu bulmak, onu anlamak, onu kendi zihninde yorumlayarak, onun istekleri doğrultusunda bir yaşam tarzı kurarak, huzur ve mutluluğa gidecek bir yol aramaktadır. Aynı zamanda yeryüzünde bütün bunlardan uzak kalarak dinsiz (ateist) ve tanrı araştırmaya ihtiyaç hissetmeyen insanlar topluluğu da yok değildir. Bu bağlamda, semâvî din mensuplarını ele alacak olursak, bunların hepsi temelde Allah'a inanan, kendi inanç prensipleri doğrultusunda onu razı edecek yollara girerek, inancı gereği fiillerle kalbini rahatlatmak istemektedir. Öz olarak insanın rabbiyle bir bağ kurması tam anlamıyla hakikate inmesiyle mümkündür. İşte o hakikati insana gerçek mânâda sunacak olan din, hiç şüphesiz İslâm dînîdir. Çünkü İslâm dîninde yaratan ve yaratılan arasında hiçbir zaman bir aracı yoktur, yaratan direkt yarattığını muhatap almaktadır. Bununla ilgili İslâm dînî kaynaklarında yeterince delil bulunmaktadır. Meselâ: “Kulum bana bir adım yaklaşırsa ben ona iki adım yaklaşıyorum, kulum bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak gelirim” hadisi şerifindeki derin mânâ ve yine âyette vaz edilen “Beni anın bende sizi anayım bana şükredin ve küfre dalmayın ve yine eğer kullarım sana beni sorarlarsa ben onlara çok yakınım. Bana duâ edenin duâsına icabet ederim, öyleyse bana yakarsınlar, bana inansınlar, umulur ki doğruya ererler” (Bakara Sûresi âyet 186). Buna benzer birçok âyet ve hadis bize Allah'ın çok yakın olduğunu yaptığımız her şeyi gözetlediğini bizi duyduğunu haber vermektedir. İşte bu bilgilerle donatılan insan aldanmaktan korunacak ve kendisini muhafaza edecektir.

7. Âyet: الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ:

O Rabbin ki, seni yarattı, 'sana bir düzen içinde biçim verdi' ve seni bir itidal üzere kıldı. İbn Kesîr, Hadislerle Tefsir kitabında şöyle zikretmiştir. “Abd b. Humeyd’in bildirdiğine göre İkrime: “Seni dilediği surette oluşturdu” âyetini açıklarken: “Dilerse seni maymun suretinde, dilerse de domuz suretinde yaratır” demiştir.”²¹² Ruhu’l-Beyân’da şu ifâdelere yer vermiştir. “Ne kemiklerde, ne kemiklerin şekillerinde, ne ana ve ne kılcal damarlarda ne de aralarındaki sinirlerde en ufak bir dengesizlik mevcuttur. Vucûdun bir yanında olan organlar, diğer yanında da eşit şekilde vardır. İsteddiği şekilde seni terkip etmiştir. Hikmetinin gereği seni en güzel biçimlerden bir şekil veya dişilik- erkeklik, uzunluk-kısalık, güzellik-çirkinlik gibi çeşitli şekillerden bir şekil üzere terkip etmiştir.”²¹³ “(فسواك) kelimesini Hamza, Kisâi, Halef ve A’meş imâle ile okumuştur. Ezrak ve Verş, fetha ve taklîl ile okurken geri kalan ulema sadece fetha ile okumuştur.”²¹⁴ Dilediği bir sûrette seni tertib etti. “Bir başkası da şöyle demiştir: Organlarını eşitledi, eli elden uzun, ayağı ayaktan uzun kılmadı. Seni dilsiz hayvan olmaktan çıkardı. Dilediği herhangi biçimde terkip etti” Zeccâc şöyle demiştir: “Ma”nın zâid olması caizdir, şart ve cezâ mânâsına olması da câizdir, o zaman mânâ şöyle olur: Seni kurmak istediği herhangi bir sûrette terkip etti.”²¹⁵ Ruhu’l-Beyân’da şöyle açıklamıştır: “Ki O, seni yoktan yaratıp şekil vermiş,” yani organlarını, hangi organ neye yarayacaksa ona uygun biçimde düzgün yapmış, meselâ eli tutmak, ayağı yürümek, dili konuşmak, gözü görmek, kulağı işitmek için bu faydaları sağlayacak şekilde düzenlemiş, uyumlu yapmış.”²¹⁶

(السوي) Kelimesi Kur’ân âyetlerinde dört vecihte kullanılmıştır.²¹⁷

1. Vecih: Sahih, sıhhatli mânâsında kullanılmıştır. Meryem 10. âyet bu vechin kullanıldığı yerdir.²¹⁸
2. Vecih: Sûreti düzgün mânâsında kullanılmıştır. Meryem 13, Secde 9 ve İnfitâr 7. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.²¹⁹
3. Vecih: Doğru din mânâsında kullanılmıştır. Tâhâ 135 ve Meryem 43 âyetler bu vechin kullanım yerleridir.²²⁰
4. Vecih: Hidâyet üzere olan mânâsında kullanılmasıdır. Mülk 22. âyet bu vechin kullanım yeridir.²²¹ (فعدلك) kelimesini Hasen, Amr bin Ubeyd, Talha, A’meş, Ebu Ca’fer, Halef,

²¹² İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

²¹³ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.528.

²¹⁴ Hatîb, *Mu’cemü’l-Kıraât*, c. 10, s. 336.

²¹⁵ İbnü’l-Cevzî, *Zadul-Me’sir fi İlmit-Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı)*, c.6, s.402.

²¹⁶ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.527.

²¹⁷ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 179; Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 254.

²¹⁸ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 179; İbnü’l-Cevzî, *Nüzhetü’l-A’yüni’n-Nevâzir*, s. 352.

²¹⁹ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 180; Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 254.

²²⁰ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve’n-Nezâir fi’l-Kur’âni’l-Azîm*, s. 180; Dâmegânî, *Kâmusü’l-Kur’ân*, s. 254.

²²¹ İbnü’l-Cevzî, *Nüzhetü’l-A’yüni’n-Nevâzir*, s. 353.

Ahfeş, Hamza, Kisâi ve Âsım ۛ harfinin tahfifi ile şeddesiz okumuştur.²²² İbni Kesîr, Nâfî, Ebû Amr, İbni Âmir ve Ya'kub فَعْدَلَك şeklinde ۛ harfinin şeddesi ile okumuştur.²²³

“Allahu Teâlâ insanı güzellik ve biçim olarak da yarattıklarının içinde en üstünü ve en şerefli olarak yaratmıştır. Onu akıl nimet ile donatmıştır. Yeryüzüde milyarlarca insan olmasına rağmen her birinin şekli ayrı ayrıdır. Bu da Allah'ın yüce kudretinin ve yaratma gücünün bir delilidir ve herbirini ayrı bir biçim ve güzellikle donatmıştır. Nitekim tin sûresinde şöyle buyurmuştur: “*Muhakkakki biz insanı en güzel bir sûrette yarattık*”²²⁴

1.7.1. Allah İnsanı En Güzel Bir Biçimde Yarattı

Allahu teâlâ insanı yaradılmışların içinde en güzeli, en mükemmeli, şekil bakımından en üstünü olarak yaratmış aynı zamanda tüm organlarını mucizevi bir techizâtla donatmıştır. Cenâb-ı Hak insana hem ruh vermiş hemde bu rûhun yüklendiği bir beden vermiştir. “Atâ'nın rivâyetine göre İbn Abbas bu kelimeye, “Seni, uygun ve düzenli; şekli şemali güzel bir biçimde yaratıp da, baş aşağı olup, dört ayağı üzerine yürüyen hayvan gibi yaratmamıştır.”²²⁵

“Mücahid diyor ki: “Allah insanı dilediği şekilde meydana getirir. Dilerse anasına dilerse babasına benzetir. Dilerse dayısına dilerse amcasına benzetir.”²²⁶

Bedenin yaşaması için sayısız nimetleri barındıran engin ve zengin bir kâinat var etmiştir. Yaratmış olduğu tüm tabiatı, bağ ve bahçeleri dağ ve denizleri onun istifâdesine sunmuş, sayısız nimetlerle onun bütün isteklerini karşılamış ve onun rahat edebileceği bir hayat bahşetmiştir.²²⁷ “

Konu ile ilgili bazı kanaatlerimi şöyle dile getirmek istiyorum: İnsanı, diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliği, aklı sayesinde düşünen, geleceği görebilen, plân proje yapabilen, hayal kurabilen, geçmişini hatırlayan geleceğe dâir plân yapabilen aynı zamanda akılla bağlantılı olmayan özelliklerde vardır. Meselâ rüya gören, sevinen, üzülen, gülen ve sayamayacağımız nice özellikleriyle diğer varlıklardan ayıran özelliklere sahiptir. Anlayan, inanan, amel eden, seven, sevilen, şefkat duygusu olan, feyiz alma gibi çeşitli duygulara sahip bir varlıktır. Aynı zamanda bencillik, korkaklık, intikam, hırs, öfke tamahkârlık dünya sevgisi gibi hasletleride vardır. Bütün bu ve buna benzer özellikler taşınması sebebiyle Peygamberler, Evliyâ, Enbiyâ, Asfiyâ, Âlimler, Ârifler, Muttakîler, Sâlihler, Cömertler, âdil hükümdarlar, kahramanlar, fozoflar bir o kadarda zâlimler, zorbalar, hâinler, düzenbazlar, yeryüzünü kana bulayan kâtiler vahşiler türemiştir. İnsanı belirli bir kalıp içine sokup onun bir tarifini yapmak elbette mümkün değildir. Bir şeyin “Efradını câmi ağyarını mâni” yani bütün yönleriyle tarifini yapmak, mümkün

²²² Ali b. Ahmed Bağdâdî Sıbtu'l-Hayyât (v.541/1146), *el-Mübhic fi'l-Kıraâti's-Seman ve Kiraâti A'meş ve İbni Muhaysin ve İhtiyâri Halef ve'l-Yezidi*, thk. Abdulazîz b. Nâsır, Riyad: Câmiatü'l-İmam Muhammed b. Su'udi'l-İslâmiyye 2008, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 336.

²²³ Ebû'l-Hayr Muhammed Dimeşkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât'il-aşr*, Darü'l Kutubi'l-İlmiyye Beyrut: [t.y.], s. 399; Kâdî Abdülfettâh, *Budûr'uz Zâhire fi'l-Kıraâti'l-A'sri'l-Mütevâtire min Tarîki eş'Şâtubiyye ve'd-Durâ*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi Beyrut: [t.y.], s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 337.

²²⁴ Tin 95/4.

²²⁵ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*, c. 22, s.544.

²²⁶ Taberî, *Taberî Tefsiri*, c.9 s. 28.

²²⁷ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesir fi İlmi'l-Tefsir*, c. 6, s. 404.

değildir. Bazılarının insanı “Akıl sahibi bir varlıktır” diye tarif etmeleri, insanın fitratına bakıldığında aslında insan için bu tarifi çok yetersiz kaldığı görülmektedir. Çünkü insan, kâinatın âdetâ bir özeti gibidir. Yüce Allah, onu sevmiş sevdiği içinde onu yarattıklarının içinde en güzeli olarak yaratmış bu yüzdende insana bu nimetini hatırlatmıştır. Suyûtî şöyle zikretmiştir: “Sait b. Mensur, İbnu’l-Münzir ve İbn Ebi Hayim’in bildirdiğine göre Ömer el-Hattab: “Ey insan! Kerim olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” âyetini okudu ve: “Vallahi onu aldatan cahilliğidir” dedi.”²²⁸ Aynı zamanda meleklerin ona secde etmelerini emretmiştir. Yüce Allah, dünya ve âhireti insan için, insanı da kendisi için yaratmıştır. İnsana bizzat hitap etmiş kendisine muhatap kabul ederek, onunla âdetâ konuşmuştur. Allah’ın insanlara ikram ettiği nimetler, sayılamayacak derecede çoktur. Cenâb-ı Hak insandan verdiği nimetler karşısında şükretmesini ve O na ta’zimde bulunmasını istemektedir. Şöyleki: “Seni yaratan Allah’ın lütuf ve keremine karşılık, senin O’na şükretmen gerekirdi. Sen Allah’a bilhassa itaat ve şükür etmen gerekirken, O’na isyan ediyor ve dünyada ne elde ettiysen onu kendi gayretinin bir sonucu zannediyorsun.”²²⁹

Yukarıda zikrettiğimiz, Tîn Sûresi’ndeki âyetin devamında ise sonra onu aşağıların aşağısına indirdik buyurmuştur. İnsan iyi ameller ve güzel ahlâk sayesinde yükselirken, çirkin amel ve kötü ahlâk neticesinde aşağıların aşağısına hatta hayvanlardan bile daha aşağı bir seviyeye düşmektedir. Çünkü hayvanın irâdesi ve akli belirli bir sınır içerisinde çalışmakta kötülükte dahi en fazla tabiatındaki olanı kadar fitratının gereği kadar yapabilmektedir. Mevdûdî’nin eserinde şöyle geçmektedir: “Yeryüzünde birçok hayvan görüyorsunuz işte Allah Teâla, sizleri onlardan daha mükemmel yarattı ve onların üstünde bir şeref ve fazilet bağışlayarak, sizleri mümtâz varlıklar kıldı. Bu nimetlere karşılık sizler aklınızı kullanmalı ve Allah’ın bu ihsânını idrâk ederek şükür ve itaatte bulunmalıydınız.”²³⁰ Lâkin insan öfke, intikâm ve üstünlük taslama gibi duygulara kapıldığında akli sayesinde en çirkin ve en şerli ve şerîr plânlar yaparak şeytana dahi pabuç giydirecek türden kötülüklere tevessül etmektedir. Nitekim yaşadığımız günlük hayatımızda haberleri bile izlerken bize aktarılan çirkin olaylar insan öldürme, hırsızlık yapma, keyfi cana kıymalar ve siyâsi olarak birbirine düşen devletlerin ve toplumların karşılıklı birbirini çökertmek için tuttıkları yol ve tuzaklar yapılan toplu katliamlar bize bunun en bariz örneklerini sergilemektedir.

Evet, insan kendine verilen bu kıymetli cevherlerin değerini takdir edemeyip Allah’a karşı nasıl gaflette bulunur ve onları kaybederek, nasıl aşağıların en aşağısına düşer? Hâlbuki insan dünyaya ne zevk ve safâ, ne oyun ve eğlence için gelmiştir. Doğrusu insan dünyaya ancak önce Allah’a kul olmak için gelmiştir, insan Allah’a muhabbet ve kulluk etmek için gönderilmiştir. İşte insan için en büyük zevk, kulluk ve insanlık vazifesini en güzel bir biçimde tamamlayabilmesidir.

Âyette belirtildiği üzere yaratılmışların şekil olarak yine en üstünü insandır. “Cenab-ı Hak bu ifâdesiyle, “İki gözünü, iki kulağını, iki elini ve iki ayağını dengeli yaratıp da, meselâ

²²⁸ Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fî Tefsîri’l-Me’sûr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 279.

²²⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân (Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.59.

²³⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân (Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.59.

iki elinden birinin diğzerinden daha uzun ve iki gözünden birini diğzerininden daha büyük kılmadı.”²³¹ Hz. Allah, insanı bu güzelliklerle yaratmış olmasına rağmen onu çeşitli bol nimetlerle donatmış olmasına rağmen ona en büyük değeri vermesine rağmen insana ne oluyorda verilen bu yüce değerin kıymetini kavrayamıyor. “Yüce Allah'ın Rablığı ve kerem sahibi olduğu da en açık misâli olmak üzere insanın yaratılışında herkesin kendisine görünüp duran kudret eserleri ve kerem ile şöyle hatırlatılıyor: O Rabbin ki, seni yarattı. Burada yaratma; bünye ve uzuvları düzgünleştirme, ölçülü yapma, şekil verme ve parçaları birleştirip oluşturmada daha önce olmak karinesiyle önce var kılmak demek olduğu açıktır. Yine bilinmektedir ki her nimetin esası olan var olma, ilâhî lütuf ve keremin birincisidir. Sonra da senin bünye ve uzuvlarını düzgünleştirdi. "Seni bir topraktan, sonra bir nutfeden yarattı. Sonra da seni bir insan şekline getirdi." (Kehf, 18/37) buyrulduğu ve daha birçok âyette geçtiği gibi yaratılışını aşamadan aşamaya geçirerek ruh üflenecek şekilde insanlık seviyesine getirdi; bünyeni, uzuvlarını, kuvvetlerini düzenine koydu, düzgünleştirdi de sana bir uyum ve itidâl verdi. Burada biri "Adl" kökünden birisi de "Ta'dil" kökünden şeklinde olmak üzere iki kırâat vardır. İkisi de bir mânâyâ olarak denkleştirmek, normal hâle getirmek demek olduğuna göre az önce geçen "tesviye"nin mükemmel hale gelmiş olduğunu ifâde etmek üzere birkaç şekilde tefsir edilmiştir.

Birincisi, Mukatil'den rivâyet edildiğine göre göz, kulak, el, ayak gibi çift uzuvların denkliliği ve ayrıntıları anatomide bilindiği üzere vücudun her taraftan orantılı ve düzgünlüğü demek olup "Evet, onun parmak uçlarını bile düzeltmeye kadir olduğumuz halde"(Kıyâmet, 75/4) âyetinin ifâde ettiği gibi olur. Fakat bunda insanlık özelliğini ifâde eden itibar ve değer açık değildir.

İkincisi, Ata'nın İbn-i Abbas'tan rivâyet ettiği izah şeklinde ise: "Belini doğrulttu, dik ve dengeli kıldı, eğri belli hayvanlar gibi yapmadı." diye tefsir edilmiştir ki, bunun hem insanın olgunlaştığını gösteren özelliği, hem de bünye ve uzuvları düzene koyduktan ve insanı, insan denilecek şekle getirdikten sonra olması daha açıktır. Zira çocuklarda görüldüğü gibi insanın belini doğrultup da ayakta dik ve doğru olarak yürüyebilmesi de uzuvları düzene koymanın tekâmülünde bir aşamadır.

Üçüncüsü, Ebû Ali Fârisî'nin yazdığına göre, "Sana itidal verdi" demek, bu mânâların hepsini ifâde edici olarak "Seni en güzel şekle koyup en güzel biçimde çıkardı ve bu denge ile seni akıl, fikir ve kudreti kabul etmeye yetenekli kılıp bu şekilde diğzer canlı ve bitkilere hâkim kıldı. Seni, bu âlemdeki diğzer varlıkların ulaşamadığı bir olgunluk derecesine çıkardı." diye tefsir edilmiştir ki "Onun yaratılışını tamamladığım ve içine ruhumdan üflediğim vakit." (Hicr, 15/29) ve "Onları, yarattıklarımızın birçoğundan gerçekten üstün kıldık." (İsrâ, 17/70) mânâlarına uygundur. Bunların hepsi Allah'ın bir lütuf ve keremidir. Bundan başka şeddesiz olarak döndürmek, eğip çevirmek mânâsına da tefsir edilmiştir ki, bunun da iki ayrı mânâyâ gelme ihtimali vardır.

Birincisi, eksiklikten olgunluğa, uygun olmayan şekilden uygun olan şekle çevire çevire en güzel sûret ve biçime getirdi demek olarak, yine arınma mertebelerini ifâde etmiş olur ki

²³¹ Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l- Gayb*, c. 22, s.544.

bu da kerem sayılan şeylerdendir.

İkincisi, düzgünleştirilerek en güzel biçime getirildikten sonra "Sonra da onu aşağıların aşağısına çevirdik." (Tin, 95/5) buyrulduğu üzere olgunlaştıktan sonra eksiltmek ve aşağılara doğru çevirmek mânâsını ifâde etmiş olur ki, bu mânâ keremi değil de o kereme aldananlara karşı kerem sahibinin tasarruf kudretini göstererek korkutma ve âhiretin var olduğunu gösterme mahiyetinde olmuş olur.

Üçüncüsü: "Seni her hangi bir sûrette denkleştirdi yahut evirdi çevirdi, dilediği gibi seni oluşturdu yahut dilerse başka bir sûrette oluşturur." demek olup önceki iki mânânın ikisini de kapsar. Âyetin, bu mânâların hepsine gelme ihtimali vardır ve bu mânâları vermek sahihtir. Bazısında sûret, farklı güzellik mertebelerinden herhangi birisi; bazısında da güzellik ve çirkinlikte farklı ve değişik şekillerden herhangi birisi demektir. Dolayısıyla ana, baba ve diğer akrabaya benzeyip benzememek, renk, uzunluk, kısalık, erkeklik dişilik, sağlamlık, çürüklük, iyi veya kötü kişi olmak, zekilik ve ahmaklık gibi maddî ve manevî bütün sûret ve vasıfları kapsar.

İbnü Cerir, Ebû Rebâh Lahmi'den şöyle rivâyet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) Ebu Rebâh'a, "Neyin oldu?" diye sormuş. Sonra aralarında şu konuşma geçmiştir:

- Ey Allah'ın Resulü! Ne çocuğum olabilir. Ya oğlan, ya kız.
- Kime benziyor?
- Ey Allah'ın Resulü! Kime benzeyebilir? Ya babasına, ya anasına.
- Öyle deme. Meni rahimde yerleşince yüce Allah onunla Âdem arasındaki her nesebi hazır eder. Allah'ın kitabında şu âyeti okumadın mı? "Seni dilediği herhangi bir şekilde terki etti." Yani, seni dilediği şekle sokar, o sûrete koyar.

Görüldüğü gibi hadis üç şeye işâret ediyor:

1. "Yahut" kelimesinde şart mânâsının bulunması,
2. Atalara çekme (atavizm) denilen soya çekme özelliğidir ki, bir meni Âdem'den beri atalarından intikal ede gelen soyların, özelliklerin her birini kapsayabilir.
3. Tabiî (doğal) ve irsî (kalıtsal) demek olan bu soya çekim hususunda da etkili olanın, doğa değil, yüce Allah'ın dilemesi olduğunun isbatıdır. Çünkü ana-baba gibi yakın akrabaların özelliklerine ta Âdem'e kadar varan uzak atalardan birinin özelliğinin galip getirilmesi, o farklı ve değişik tabiat ve sûretler üzerinde yüce Allah'ın irade ve dilemesinin hâkim olduğunu gösterir. Demek ki iyi veya kötü olarak tabiî (doğal) ve irsî(kalıtsal) değerler yok değildir. Onlar da düşünülmelidir. Fakat hükmün onlarda değil, sadece yüce Allah'ın dilemesinde olduğu bilinmeli ve ona yükselmeye çalışmalıdır. Bu ise yüce Allah'ın keremine aldanmakla değil, onun keremiyle beraber kudret ve hikmetini de düşünerek ilerde ona layık olmak hakkını kazanmak ve azabından korunmak için iman ve şükür ile itaate ve iyi amellere sarılmakla olur."²³²

9. âyet: كلا بل تكذبون بالدين Hayır, asla siz dînî yalanlıyorsunuz. "Mevdudi şöyle

²³² Elmalılı, *Hak Dini Kuran Dili*, c. 9 s. 53.

söylemektedir. “Yani bu dünya hayatından sonra bir cezâ veya mükâfaatın olmayacağı şeklindeki bu zannınız ahmaklıktır ve hiçbir makul delile dayanmamaktadır. Bu yanlış ve asılsız düşünce sizleri Allah’tan gafil bırakmakta ve O’nun cezâsından korkmadığınız için, dünyada ahlâken sorumsuz bir şekilde yaşamınıza neden olmaktadır.”²³³ İbn-i Kesîrde şöyle demiştir. “Hayır, bilakis siz dînî yalan sayıyorsunuz” Hayır, bilakis sizi, kerem sahibi Rabbinize karşı gelip O’na isyanla mukabele etmeye sevk eden şey, gönlünüzde yer eden âhiret, hesap ve cezâyı inkâr ve yalanlama hastalığıdır.”²³⁴ “Hamza, Kisâi ve İbni Muhaysin (بل تكذبون) kelimesini ل harfinin ت harfine idgamı ile okumuşlardır. Diğer kıraât uleması ise izhar ederek okumuştur.”²³⁵ “(تكذبون) kelimesini cumhur kâfirlere hitap olarak muhatap sigada okumuştur. Ancak Hasen, Ebû Ca’fer, Şeybe ve Ebû Bîşr gayip siga olarak يَكْذِبُونَ şeklinde okumuşlardır.”²³⁶

İnsanın fitratında hoşuna gitmeyen şeyleri yalanlama, inkâr etme ve kapatma arzusu vardır. Bu inkâr ve kapatma ya nefsin hoşuna gitmeyişinden ya da cehaletten dolayı zuhur eder insanlık tarihi boyu tüm peygamber ümmetlerinde bu gerçek görülmüştür. Dînî ve din gününü yalanlama ile ilgili kuranı kerim pekçok örnekler vermiş onların durumunu izah etmiştir.

“Hayır hayır. Bu, Allah'ın keremine güvenip aldanmaktan sakındırmaktır. Yani öyle mağrur olmayın". Fakat siz, O keremin kıymetini bilmiyorsunuz. Dînî yalanlıyorsunuz. o kerim olan Rabb'inizin keremine karşı onun emir ve yasaklarına teslim olarak, yani tam bir ihlâs (içtenlik) ve boyun eğişle itaat ederek o kereme layık yüksek ahlâk ile güzel ameller yapmak görev ve sorumluluğuna ve ona göre hesap ve cezâ olacağına inanmıyorsunuz. Bir gün olup da Allah'ın iyilere iyiliklerine karşılık sevap ve mükâfat vereceğini, kötülere de kötülükleri sebebiyle cezâ vereceğini yalanlar bir şekilde gururlanıyor, aldanıyorsunuz. Çünkü Allah'ın lütuf ve kereminden ümidi kesmek, sevap ve mükâfatına inanmamak küfür olduğu gibi, azap ve cezâsından emin olmak, güç ve kudretini tanımamak da küfürdür. Bunu açıkça yapmak açık küfür, dolaylı yapmak da dolaylı küfür olmuş olur.

Fatiha Sûresinde "din gününün sahibi"(Fatiha, 1/4) âyetinin tefsirinde geçtiği üzere burada da "din", küllî ve cüz'î olarak iki mânâ ile de düşünülmüştür: İslâm ve cezâ. Çünkü din, lügatte cezâ, yani yapılan bir işe iyi veya kötü bir karşılık vermektir. Bunun hakkı da iyiye iyi ile kötüye kötü ile cezâdır. Bunun için Yusuf Sûresi'nde "melik'in kanununa göre." (Yusuf, 12/76) âyetinde geçtiği üzere görev ve sorumluluk hükümlerini belirleyen kural ve âdetlere dahi din ve şeriat denir. "Sizin için dinden Nuh'a tavsiye ettiğini şeriat yaptı."(Şûrâ, 42/13) âyetinin tefsirine bkz.)

Bu nedenle örf ve şeriatte din, insanları hamde, yani medih ve övgü ile mükâfata layık, güzel tercihleriyle iyi olan şeylere kendiliklerinden sevk eden ilâhî kanundur. Bunun hakikati de "Doğrusu Allah katında din ancak İslâm'dır."(Âl-i İmran, 3/19) buyrulduğu

²³³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân (Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.60.

²³⁴ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8340.

²³⁵ Muhammed Dîmişkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 399; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrü'z-Zâhire*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

²³⁶ Ahmed el-Bağdadî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

üzere İslâm'dır. Bunun esaslarından biri de âhirette tekrar dirilmek ve cezâdır. İşte burada Allah'ın keremine mağrur olup aldanmakla dînî yalanlamak, doğrudan doruya Allah'ın dînî olan İslâm'ı yalanlamak demek olursa da bu yalanlama, özellikle onun hükümlerinden biri olan öldükten sonra dirilme ve cezâyı ve bunun gereği olarak görev ve yükümlülüğü yalanlamak mânâsına geldiği için, "siz mağrurlanıp saygısızlık etmekle cezâyı ve dolayısıyla dînî kökünden yalanlamış oluyorsunuz" meâlinde olur. Bundan dolayı böyle yerlerde "din"i sadece "cezâ" ile tefsir etmek daha kestirme olacağından çoğunlukla bu mânâ tercih olunmuştur. Yani, siz demek ki cezâyı yalanlıyorsunuz ve onun için Allah'tan korkmuyor mağrurlanıyorsunuz.”²³⁷

1.8.Kirâmen Kâtibin Melekleri

10-12. âyetler:

و ان عليكم لحافظين

كراما كاتبين

يعلمون ما تفعلون

“Oysa gerçekten sizin üzerinizde koruyucular var, 'Şerefli-üstün' yazıcılar, her yapmakta olduğunuzu bilirler.” İbn-i Kesîr'de şu şekilde açıklamıştır: “Hâlbuki sizin üzerinizde koruyucular vardır; şerefli yazıcılar, ne yaptığınızı bilirler.” Muhakkak ki sizin üzerinizde koruyucular ve çok şerefli melekler vardır. Öyle ise onlara kötülükle karşı çıkmayın. Çünkü onlar sizin üzerinizde ve yaptığınız her şeyi yazmaktadırlar.”²³⁸ Ruhu'l-Beyân tefsirinde şu şekilde tarif vardır: “Zar kadar ince, iğne ucu kadar küçük bile olsa herşeyi yazarlar. Şöyle nakledilmiştir: “Abdest bozma ve cünüplük hali hariç, sizden asla ayrılamayan Kirâmen kâtibin meleklerine ikramda bulunun.”²³⁹

“Ey kâfirler, mesele sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Sizler bir gün Allahtan başkasına kulluk etmekte haklı değildiniz. Bilakis sizler hesap ve cezânın gerçekleşeceği Kıyâmet gününü yalanlıyordunuz. Sizin üzerinizde sizi denetleyen, yaptığınız amelleri hesaplayan ne işlediklerinizi yazan şerefli melekler vardır. O melekler vardır. O melekler sizin işlediğiniz hayır da bilirler şerri de. Hiçbir ameliniz onların bilgisi dışında değildir. Yine Ruhu'l-Beyân tefsirinde şunu nakletmiştir. “aynu'l-Meani de şöyle dendi: “Bilirler” sözü delâlet etmektedirki; hata, yanılma, sorumluluk getirmeyen ve affolunan şeyler yazılmaz. Çünkü yazarlar denmedi de bilirler dendi.”²⁴⁰ Âyet-i Kerîme'de geçen “Din” kelimesi Mücâhid ve Katâde tarafından “Cezâ” anlamında izah edilmiştir.”²⁴¹

“(كراما) kelimesi sûrenin bu bölümünde müslimin, teslim olanlar mânâsında kullanılmıştır.”²⁴² Ruhu'l-Beyân'da şöyle geçmiştir. “Bizim tarafımızdan görevlendirilen,

²³⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kuran Dili*, c. 9 s. 56.

²³⁸ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8338.

²³⁹ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.525.

²⁴⁰ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.524.

²⁴¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 9 s. 30.

²⁴² Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162.

sizin yaptıklarınızı gözetleyen değerli melekler olduğu halde cezâ gününü yalanlıyorsunuz. “Kirâm”, “Kerîm” kelimesinin çoğuludur. Bu melekler emâneti yerine getirdikleri veya Allah’a itaat ettikleri için değerlidirler.²⁴³ İnsanın sağ ve sol omuzunda bulunan onun iyi ve kötü amellerini sürekli kayıt altına alan meleklerdir. Peki, Melekler insanın içinden, kalbinden geçenleri bilirler mi? “Melekler İnsanın içinden geçenleri nasıl bilirler? Sufyan’a, Melekler kulun içinden geçeni nasıl bilirler, diye soruldu. O da şu cevabı verdi: “Kul bir iyilik yapmak istedimi ondan misk kokusunu alırlar. Bir kötülük yapmak istedimi de ondan kokuşmuşluğun kokusunu alırlar.”²⁴⁴ Sadece cima, gusûl ve helâ ihtiyacı halinde yaklaşmazlar bunun dışında her an insanın takipçisidirler. Ruhu’l-Beyân tefsirinde şöyle açıklama vardır: “(Yaptıklarınız) sözü; kalbî ve bedenî amelleri kapsasa da burada bedenî amellere mahsusudur. Çünkü gizli olan amelleri ancak Allah bilir.”²⁴⁵ Yine Ruhu’l-Beyân tefsirinde: “Amellerin yazılıp tesbit edilmesi, unutulma endişesinden dolayı değil, insanlara karşı delil ve onların itirazlarına kesin belge olsun diyedir. Allahu Teâla insanlara, dünyada kendi aralarında yapageldikleri tarzda muamele etmektedir. Hâkim karşısında delil sağlam olsun diye yazılı belge ortaya atmak ve şahit geyirmek gibi. Bunlar meselenin insanlar tarafından daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur. İnsan bilir ki, Allah kendisini gözetmekte, melekler amellerini gözetleyip defterlere geçirmektedir. Bu ameller Kıyâmet günü insanlar arasında teşhir edilecektir. Bu durum insnı günâh işlemekten daha ziyade alıkor, kötülükten daha çok men eder. Meleklerin bilmesi konusuna gelince; İmam Gazâlî şöyle demektedir: “Kalbinin hisstığı her zikri melekler de işitir. Onların bilmeleri senin bilmene bağlıdır. Yaptığın zikirden sen haberdar olmazsan melekler de haberdar olmazlar. Bu, kalbin Allah’tan gafil olarak yaptığı zikirdir.”²⁴⁶ Yine, Rûhu’l-Beyân tefsirinde, İmam Gazâlî’nin sözlerinden yola çıkarak şu yorum yapılmıştır. “Bundan çıkan netice şudur ki; meleklerin hadiselerden haberdar olmasıyla insanların haberdar olması birbiriyle kıyaslanmaz. Çünkü meleklerin ilmi ve fili durumları insanların durumlarından farklıdır. İnsanlardan iç âlemi düzgün olanların Allah bâsiretlerini açar. Allah’ın bildirmesiyle gizli hallere muttali olurlar.”²⁴⁷ Sağ taraftaki melek iyi amelleri, soldaki ise kötü amelleri kaydederler. Bunu içindirki insana âhiret hayatında kitabı gösterildiği zaman şaşkınlık içinde diyecektir ki “Bu nasıl bir kitaptır ki ne büyük koymuş, ne küçük hepsini sayıp dökmüş”²⁴⁸

“Bu kâtiplerin bu niteliklerle nitelenmesinde hesap ve cezâ işinin önemini hatırlatma vardır.”²⁴⁹

Yüce Allah tüm insanların ne yapıp yapmadıklarını çok iyi bilmektedir. Ancak meleklerin yazma sebepleri, insan ne yaparsa yapsın öldüğü zaman kendisine sen şunu, şunu, şöyle yaptın. Buna bu kötülüğü yaptın, falancaya şu zulmü yaptın gibi suçlamalar isnat edildiğinde, inkâra yönelmemesi için kendi yaptıklarının kendisine ait bir kitapta yazılı olması, onun böyle bir suçlama karşısında inkâra gitme eğilimini tamamen imkânsız hale getirmek içindir. İnsana âhiret hayatında sadece meleklerin yazdığı kitap değil aynı

²⁴³ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.524.

²⁴⁴ İmam Kurtubî, *el-Camiu li- Ahkami’l-Kur’ân*, c.18,456.

²⁴⁵ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.529.

²⁴⁶ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.531.

²⁴⁷ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.532.

²⁴⁸ Kehf 18/49

²⁴⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kuran Dili*, c. 9, s. 58.

zamanda kendi uzuvları dahi şahitlik edecektir. “O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.”²⁵⁰

Buradan da anlıyoruz ki, Hz. Allah insanın inkâra yönelmesi yönünde hiçbir açık kapı bırakmamaktadır. Ancak, “Settâr” ismiyle de dilediğini setr eder, dilediğini ise hakkı ile hesaba çeker.²⁵¹

13. âyet: ان الابرار لفي نعيم

İyilerin yeri cennet nimetleridir. “Gerçekten iyiler elbette bol nimetteler” : Bu da âhirette Cennete girdikleri zaman olacaktır. “Gerçekten kötüler”: Bunlarda da iki görüş vardır: Birincisi: Onlar müşriklerdir. İkincisi: Zalimlerdir.”²⁵²

Ebrâr: iyi olanlar, iyiliği tavsiye edenler, iyilik yapanlar, aynı zamanda günâhlardan beri’i olanlar temizlenenler, temizliği sevenler temiz kalmaya özen gösterenler. Bunları Kur’ân-ı Kerîm Salihler olarakta isimlendirmektedir.

“Şüphesiz ki Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan takvâ sahibi müminler cennetin nimeti içinde olacaklardır.”²⁵³ Rûhu’l-Beyân da: “(İyiler şüphesiz nimet içindedirler.) Onlar kötülüklerden sakınıp farzları yerine getirerek imanlarında sadakat gösteren kimselerdir. Berr’in çoğuludur doğru, itaatli ve ihsan sahibi demektir.”²⁵⁴ diye ifâde edilmektedir

Kendi nefisleri için sevdikleri şeyleri çevresindeki insanlar içinde isteyenler, paylaşmayı bilen, kaynaşmayı seven insanların hayrına olacak işler için uğraşanlar, salih amel işleyenler, rablerinin istediği yönde amel edip insanlar içinde yüce ahlâka sahip olanlar ve nice sayamayacağımız özelliklere sahip olanlar. Kısacası her yönüyle iyi olanlar ve iyilikte daim olanlar işte onlar cennet nimetlerini hak edenlerdir. Kur’ân-ı Kerîm sürekli olarak her fırsatta insanlığa bunu anlatmış ve bu çağrıda bulunmuştur. Ve bazı sûrelerde hemen hemen aynı şekilde aynı kelime olarak ya da yakın mânâda kelimelerle ifâde edilmiştir.

“Hayır, (sandıkları gibi değil!) iyilerin yazısı "İlîyyûn"dadır.”²⁵⁵

(نعيم): “Nimet” kelimesinin cemi’dir; dolayısıyla iyiler nimetlerin içindedirler anlamındadır. Nimetlerde ancak cennetlerde olduğundan dolayı naim kelimesinden cennetler mânâsı çıkarılmaktadır. Bu âyet bizlere şunu anlatmak istemektedir. Bu dünya hayatındayken iyi amel işleyip iyilik edenlerin âhîret hayatında karşılığı olarak cennet nimetleriyle mûkaafatlandırılacakları, hoşnut kalacakları güzel bir hayatın onları beklediği müjdesidir.

“Amellerin kayda geçirilmesi ve uhrevi yargı sürecinin sonucu özetlenmektedir. Sûrenin ana konusu kıyâmet ve âhîret ile uhrevi sorumluluk olduğuna göre buradaki “erdemliler” (ebrar), bir gün kıyâmetin kopacağına, dünyada yapıp ettiklerinin kaydedildiği belgelerin önüne konacağına ve bunların hesabını vereceğine inanarak bu belgeleri yani amel

²⁵⁰ Yâsin 36/65.

²⁵¹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân (Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.61.

²⁵² İbnü’l-Cevzî, *Zadul-Me’sir fi İlmit-Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı)*, c.6, s.404.

²⁵³ Taberî, *Câmiu’l-Beyân*, c. 9 s. 31.

²⁵⁴ Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.58.

²⁵⁵ Mutaaffîn 83/18.

defterlerini iyilikleri ile dolduran mümin kişidir. Bu duyarlılık birçok âyette takva kavramıyla da ifâde edilmektedir.”²⁵⁶

“Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır. Rableri katında onların mükâfatı, içlerinden ırmaklar akan, içlerinde ebedi kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu mükâfat Rablerine derin saygı duyanlara mahsustur.”²⁵⁷ Yine başka bir âyette: “İman edip salih ameller işleyenlere gelince; onlara içinden ırmaklar akan, cennetler vardır. İşte bu büyük başarıdır.”²⁵⁸

İbn-u Kuteybe'nin, "Kitabu'l-İmâme"sinde ayrıntıları anlatıldığı üzere şöyle nakledilir:“Süleyman b. Abdülmelik Mekke'ye giderken Medine'ye uğradığında ileri gelen zatlardan biri olan Ebu Hazim'i getirtmiş ve onunla karşılıklı bir sohbette bulunmuş idi. Ebu Hazim ona çok acı öğütler vermiş, neticede aralarında şu sorulu cevaplı konuşma olmuştu: “Süleyman: Ey Eb u Hazim! Yarın Allah'a varmak nasıl olacak? Ebu Hazim: “İhsan sahibine gelince o, yolculuğundan evine ve çoluk çocuğuna dönen bir yolcu gibi; isyankâr ise efendisine geri dönen kaçak köle gibi Allah'a varacak.” Bunun üzerine Süleyman ağladı da: “Keşke Allah yanında bize ne var bilseydim” dedi. Ebu Hazim: “Amelini Allah'ın kitabına arzet.” Süleyman: “Allah'ın kitabının neresinde?” Ebu Hazim: “İyiler cennette, kötüler cehennemde.”²⁵⁹ diye nakletmiştir.

14. âyet: وان الفجار لفي جحيم

Kötülerin yeri cehennemdir.

“Oraya girecekler”: Yani cehenneme girip sıcağını çekeceklerdir.”²⁶⁰ “Ebu İbn-i Kesîr: “Aziz ve Celil olan Allah'a itaat edip O'na isyanla karşı çıkmayan iyilerin içinde bulundukları nimetleri Allah Teâla haber veriyor. İbn Aşîkâr, Musa İbn Muhammed'in hal tercümesinde, Hişam kanalıyla, Abdullah İbn Ömer'den nakleder ki; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Allah'ın onlara iyiler adını vermesinin sebebi onların atalarına ve çocuklarına iyi davranmış olmalarıdır. Sonra da, Hak Teâla kötülerin yer alacağı sürekli azabı ve Cehennemi zikrederek: (Din günü oraya girerler.) buyuruyor. Hesap, cezâ ve Kıyâmet günü “ Ve oradan kaybolacak değillerdir.”²⁶¹ Ruhu'l-Beyân tefsirinde şöyle beyân etmiştir. “Fuzayl bu Âyeti okuduğu zaman şöyle dedi: “Gafiller için bu ne dehşetli bir Âyettir! Burada sakındırma ve tehdit vardır. Âsilere şiddet, itaatkârlara lütuf ve müjde vardır. Yazıcı meleklerin övülerek yükseltilmesinde hesap işinin önemine işâret vardır. Gerçekten hesap işi, Allah katında çok önemli işlerdendir. Onun için bu işte bu değerli melekler kullanılmaktadır.”²⁶² Yine, Rûhu'l-Beyân fâcirler için şöyle söylemektedir. “Allah'ın emrinden çıkanlar cehennemdedirler. “Füccar” fâcirin çoğuludur. Fücür ise, din perdesini yırtmaktadır. “Cahim” Cehennem ateşi ve azabıdır. Cahim'in nekre olması,

²⁵⁶ Komisyon, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, c.5, s.570.

²⁵⁷ Beyyine 98/7-8.

²⁵⁸ Büruc 85/11.

²⁵⁹ Elmalılı, Hak Dini Kuran Dili, c. 9 s. 58.

²⁶⁰ İbnü'l-Cevzi, Zadul-Me'sir fi İlmit-Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı), c.6, s.404.

²⁶¹ İbn-i Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, c.15, s.8341.

²⁶² Bursevî, Rûhu'l-Beyân Tefsiri, c.9, s.530.

azabın korkunçluğunu ifâde etmektedir.”²⁶³ Ameller iyi ya da kötü diye ikiye ayrılmaktadır. İyi amel işleyenler iyi insanlar kötü amel işleyenler ise fâcirler fasıklar ve günâhkârlar olarak nitelenmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’deki literatür de genel mânâda fâcirler olarak nitelenmektedir. Fâcir: Sözlükte "yalancı, fâsık, zinakâr ve âsî" anlamına gelen "fâcir" kavramı dînî istilâhda; inkâr, şîrk, yalan, zina, hırsızlık gibi, Allah ve Peygamber'in haram kıldığı fiilleri işleyen, kâfir, münâfık, müşrik ve âsîlere, doğru yoldan sapan ve ahlâk dışı davranışlarda bulunan kimselere verilen genel bir isimdir. Ve bu isimle adlandırılmışlardır. Aynı zamanda âsî, daal, mudil, gibi isimlerle de anılagelmişlerdir.

Kötü amel işleyenlerin, Kötü amel işleyip tevbe etmeyenlerin, yeryüzünde bozgunculuk yapanların, zulmedenlerin, zina edenlerin, haksız yere adam öldürenlerin, Allahın varlığını inkâr edenlerin, varacağı yer cehennemdir.

“Rablerini inkâr eden günâhkârlar ise cehennemin içinde olacaklardır. Onlar cehenneme suçların cezâlandığı gün gireceklerdir. O suçlular cehennemden asla çıkamayacaklar oradan kaybolmayacaklardır da.”²⁶⁴

“Şüphesiz, inkâr eden kitap ehli ile Allah'a ortak koşanlar, içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşindedirler. İşte onlar yaratıkların en kötüsüdürler.”²⁶⁵

“Kötüler” (füccar) ise kıyâmete, uhrevi yargı ve sorumluluğa inanmayan, amel defterini kötülüklerle kirletenlerdir. Ehl-i sünnet âlimleri buradaki “füccar”la sadece inkârcıların kastedildiğini, günâhkâr müminleri kapsamadığını belirtirler; çünkü onlar kıyâmet ve âhirete inanırlar.”²⁶⁶

Allah’ın en çok gadabını alanlar affedilmeye layık görmediği en bedbaht sınıflardan birisi ona şîrk koşanlardır.

“Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günâhları, dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür.”²⁶⁷

Yine affolması mümkün olmayan ve cezâyâ çarptırılacakların en başında gelen sınıflardan birisi ise haksız yere adam öldürenler olacaktır.

“Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değildir. Ancak yanlışlıkla olması başka. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bir mü'min köleyi azad etmesi ve bağışladıkları sürece ailesine diyet ödemesi gerekir. (Öldürülen kimse) mü'min olur ve düşmanınız olan bir topluluktan bulunursa, mü'min bir köle azad etmek gerekir. Eğer sizinle kendileri arasında antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine verilecek bir diyet ve mü'min bir köle azad etmek gerekir. Bunlara imkân bulamayanın, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay ardarda oruç tutması gerekir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet

²⁶³ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.58.

²⁶⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 9 s. 31.

²⁶⁵ Beyyine 98/6.

²⁶⁶ Komisyon, *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, c.5, s.571.

²⁶⁷ Nisâ 4/116.

sahibidir. Kim bir mümini kasten öldürürse, cezâsı, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”²⁶⁸

Bu ve buna benzer âyet sayısı Kur’ânda fazlasıyla geçmektedir. Biz örnek olarak bu kadarı ile iktifa edelim.

15. âyet: يَصْلُونَهَا يَوْمَ الدِّينِ

Onlar din günü oraya girerler. Kuran Yolu mealinde: “cezâ gününde oraya girerler”²⁶⁹ Yani kıyâmet gününün içine dâhil olacaklardır, kopması kesin olan kıyâmet ve yaşanacak kıyâmette kesinlikle kendilerini bulacaklardır. Bunda asla kesinlikle bir şek ve şüphe yoktur. Cumhur (يَصْلُونَهَا) kelimesini صَلَّى kelimesinin muzarisi olarak kıraât etmiştir. İbni Muksim صَلَّى kelimesi üzerine bina ederek يَصْلُونَهَا şeklinde okumuştur.²⁷⁰ Ezrak ve Verş ل harfini tağlîz ile okumuştur.

16. âyet: وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ

Ve oradan asla ayrılamazlar.

Diriliş ve ikabtan kurtulma yoktur. İbn-i Kesîrde şöyle denmiştir. “Din günü oraya girerler buyuruyor. Hesap, cezâ ve kıyâmet günü. “Ve oradan kaybolacak değildirler.” Bir dakika bile azapdan uzaklaştırılmazlar ve üzerlerinden azap hafifletilmez. Ölmek veya rahat arasında ikisinden birisine dâir isteklerine bir gün de olsa cevap verilmez.”²⁷¹

Bu âyetten murad ve kasıt; insanların, âhirette yaşayacakları hesabın ne kadar gerçekçi olacağını kesin olduğunu perçinleştirmek içindir. Bu düşünce ve inanışla yaşayan insan doğrulara yönelip, yanlış fiil ve davranışlardan uzaklaşacak günâhlara karşı kendîni koruyacak azami derecede kendîni düzeltip Allah’ın istediği doğrultuda bir hayata yönelerek onun rızasını kazanmaya çalışacaktır. Her ne kadar buâyetler tehdit şeklinde gelmişse de aynı zamanda insanı rahatlatacak rahmet ve af içeren âyetlerde olduğu için kul (havf) korku ve (reca) ümit arasında yaşayarak kötülüklerden uzaklaşıp Allah’ın rahmetinde ümidî kesmeyerek bunalıma girmeden cennet hayali ve cehennem korkusuyla hayatını idame ettirerek murad-ı ilahiye ulaşacaktır. Hz. Allah biz kulların nasıl duâ edeceğini dahi kulları diliyle kullarına öğretmiştir. Buna bir örnek verelim.

“Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Şöyle de dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." (285) Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek duâ edin): "Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği

²⁶⁸ Nisâ 4/92-93.

²⁶⁹ Komisyon, *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, c.7 s.569.

²⁷⁰ Hatîb, *Mu`cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

²⁷¹ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur’ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8341.

şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." ²⁷²

Bu ve buna benzer âyetlerin örneğini Kur'ân-ı Kerîm'in birçok bölümünde görmek mümkündür. Sonuç olarak, kıyâmet mutlaka kopacaktır. İnsan için böyle bir günden asla bir kaçış yolu olmayacaktır. Orada hesap kitap mizan ve kişinin varacağı sonuç belirlenecektir. İyilerden ise cennete, kötülerden ise cehenneme gidecektir.

17. ve 18. Âyetler:

و ما أدريك ما يوم الدين

Din gününün ne olduğunu sen bilirmisin?

ثم ما أدريك ما يوم الدين

Sen din gününün ne olduğunu nereden bileceksin? İbn-i Kesîr şöyle açıklamıştır: “Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?” Bu ifâde Kıyâmetin durumunu büyütmek içindir. Sonra bu durumu te’kiden “Yine sen nereden bileceksin din gününün ne olduğunu?” buyuruyor ve ardından da şu Âyetle bunu açıklığa kavuşturuyor: “O, öyle bir gündür ki; kimse kimseye hiçbir şeyle fayda sağlamaz.”²⁷³

Rûhu'l-Beyân tefsirinde şöyle bir açıklama yapmıştır: “Âyetin tekrarı; mânâyı kuvvetlendirmek, korkuyu artırmak, cezâ gününün önemini belirtmek, korkunçluğunu ve azametini ortaya loymak içindir.”²⁷⁴

17- 18. Âyetler: ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٧) ﴿ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٨) Cezâ günü nedir bilir misin? (17) Evet, cezâ günü nedir bilir misin? (18) sûrenin bu bölümünde âyetlerin tekrar edilmesiyle itnâb sanatı yapılmıştır. İtnâb; Bir düşüncenin gereğinden fazla sözle ifâde edilmesi anlamında belâgat terimidir.²⁷⁵ Bu kullanım ile kıyâmet gününün dehşeti ve şiddeti ifâde edilmiştir. Âdetâ o gününün dehşeti ve şiddeti anlatılamayacak tahayyül edilemeyecek boyuttadır mesajı verilmiştir.²⁷⁶

(ادراك) kelimelerini Ebû Amr, Hamza, Kisâî ve Halef imâle ile okumuştur. Ezrak, Verş ve Nâfi ise taklîl ile okumuşlardır. Geri kalan kıraât uleması ise fetha ile okumuştur.²⁷⁷

Din gününden; kıyâmet ve hesaplaşma günüdür. İnfitâr sursinin ana konusu ve teması kıyâmet ve din günü olduğu için ilk baştaki “İnfitâr Sûresi bağlamında kıyâmet” ve “Ba’s” konuları incelenirken gerekli bilgileri zikretmiştik.

19. âyet: Âhiret hayatında kişiye kendi amelinden başka hiç kimse fayda sağlayamayacaktır.

يوم لا تملك نفس لنفس شيئا و الامر يوم اذ الله

²⁷² Bakara 2/285-286.

²⁷³ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8338.

²⁷⁴ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.532.

²⁷⁵ İsmail Durmuş, “İtnâb”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 19, s. 215-219.

²⁷⁶ Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî [t.y.], c. 2, s. 288; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

²⁷⁷ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 339.

O gün kimse kimseye hiçbir fayda sağlayamayacaktır. O gün buyruk, yalnız Allah'ındır.

يوم (yevme) kelime mânâsı gün demektir. Âyette kasdedilen gün kıyâmet günüdür.

تملك (temliku) mülk edinmek bir şey elde etmek, bir şeyi elinde tutmak, bir şeye sahip olmak anlamındadır. Burada kasdedilen hiç kimsenin bi başkasına verecek bir şeye sahip olmadığı anlatılmak istenmektedir. İbn-i Kesîr de şöyle izah etmiştir. "Hiçbir kimse diğerine fayda veremeyeceği gibi bulunduğu halden de onu kurtaramaz. Allah, dilediği ve hoşnut olduğu kimseye fayda sağlayıp kurtarma izni verirse müstesnadır. Burada şu hadisi zikrederim "Ey Haşimoğulları; kendinîzi Cehennem ateşinden kurtarın. Allah'a karşı size hiç bir şeyle fayda sağlayamam."²⁷⁸ Şuara sûresinin sonunda "Ve o gün, emir Allah'ındır."²⁷⁹ Kıyâmet gününde herkes kendi derdine düşmekten içinde bulunduğu perişan halden kurtulmak için çıkar yolu bulma çabasında iken başka hiçbir kimseyi gözü görmeyecek sadece kendi nefsinin kurtarma çabasına düşeceğinden, kimse kimsenin derdiyle ilgilenmeye fırsat bulamayacaktır. Bu konuda Rûhu'l-Beyân tefsirinde şöyle zikredilmiştir. "İbn Abbas (r.a) dedi ki; "Kur'an'da geçen her "ve ma edrake: sana bildiren nedir? Sözüden sonra, sorulan şeyin ne olduğu açıklanmış, fakat "ve ma yudrike" den sonra ise durum kapalı bırakılmıştır. Mânâ şöyledir: insanlardan hiçbir kimse, insanlardan hiçbir kimseye, şeylerden hiçbir şey sağlayamaz."²⁸⁰

(يوم لا تملك) kelimesini Âsım, Hamza, Kisâi, Nâfi, İbni Âmir, Ebû Ca'fer, Zeyd, İbn, Ali, Hasen ve A'meş يوم kelimesini zarf olarak fetha ile okumuşlardır.²⁸¹

Ebi İshak, İsâ bin Ömer, İbni Cündüb, Ya'kub, İbni Muhaysın, Ebû Amr ve İbni Kesîr ise damme ile يوم şeklinde okumuşlardır.²⁸²

Mahbub Ebû Amr'dan rivâyetle يوم لا تملك şeklinde okumuştur.²⁸³

"Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün kulakları sağır edercesine şiddetli ses geldiği vakit, işte o gün onlardan herkesin kendinî meşgul edecek bir işi vardır."²⁸⁴ Yine, Kıyâmet Sûresi'nde o dehşetli anı tasvir ederek şöyle buyrulmuştur:

"Bel kemiklerini kıran bir felakete uğratılacaklarını anlarlar. Hayır, can boğaza dayandığı, "Kimdir (bunu) iyi edecek?" dendiği, (ölmek üzere olanın da) bunun ayrılış olduğunu bildiği, bacakların birbirine dolandığı zaman, işte o gün sevkediliş Rabbinedir."²⁸⁵ Taberî Tefsiri'nde bu âyetlerle ilgili şu cümlelere yer vermiştir: "İşte o gün hiçbir kimse diğer birine bir fayda sağlayamayacaktır. Hâlbuki dünyada iken birbirlerini savunuyorlar ve birbirlerine bazı menfaatler sağlamaya çalışıyorlardı."²⁸⁶

²⁷⁸ İbn-i Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*, c.15, s.8342.

²⁸⁰ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.532.

²⁸¹ Muhammed Dımışkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 339.

²⁸² Ahmed el-Bağdadî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Kâdi Abdülfettâh, *Budûrû'z-Zâhire*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 340.

²⁸³ Ahmed el-Bağdadî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 340.

²⁸⁴ Abese 80/33-37.

²⁸⁵ Kıyâmet 75/25-30.

²⁸⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, c. 9 s. 31.

Yukarıdaki âyetler hesap gününün perişan edici dehşetini gözler önüne sermekte hayal dünyamızda zor olan bir olguyu yaşatmaktadır. Âyetlerin tasvir ettiği durum açıkça o gün insanın ancak kendini düşünebileceğini başkasına yardım gibi bir şeyin mümkünatının olamayacağını vurgulamaktadır. Ve o gün insana ancak kendi amelleri fayda verecektir. Bu konuda mevdudî şunu zikretmiştir. “Yani hiç kimsenin verilen bir cezâdan, bir başkasını kurtarmaya gücü yoktur. O gün Allah’ın adaletini icra ettiği bir sırada kimsenin böyle bir cesareti olmayacak ve “Filan şahıs benim dostumdur benim müridimdir. Dünyadaki günâhlarından dolayı cezâ görmesin” diyemeyecektir.”²⁸⁷ Kendisine fayda verecek amellerin işlenme merkezi ve zamanı, mekânı ise bu dünya hayatıdır. İnsan öyle bir hayat yaşamalı, dehşeti azim olan bir günde ancak rızasını kazandığı rabbi ona acır merhamet ederse o kul kurtuluşa erer. Rabbin rızasını kazanmak için kim bu dünyada gayret sarfeder onun sevgisine mazhar olursa zor günde rabbinin hoşnutluğuyla karşılaşır. Böyle bir günün perişan edici dehşet halinden kimlerin nasıl kurtulabileceği hakkında bazı açık bariz haberler gelmiştir. Bunlardan bir tanesi Ebu Hüreyre radiyallahu anh'den rivâyet edildiğine göre Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyâmet gününde Allah-u Teâla, yedi sınıf insanı arşının gölgesinde gölgelendirecektir. Adil devlet başkanı, rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç, kalbi mescitlere bağlı Müslüman, biribirlerini Allah için sevip buluşmalarıda ayrılımlarında Allah için olan iki insan, güzel ve mevki sahibi bir kadının bereaber olma isteğine "Ben Allahtan korkarım" diye yaklaşmayan yiğit, sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse, tenhada Allah'ı anıp gizlice gözyaşı döken kişi."*²⁸⁸ Bu ve benzeri pek çok sayısız müjdeler mü'minler için Âyet ve Hadis-i şerifler'de beyân edilmiştir.

İnfitâr Sûresi ve sonrasında gelen Mutaaffin Sûresi arasında ulemâ mânâ bakımından bir bağ kurmuştur. Sûrenin son âyeti hakkında Fahreddin er-Râzî şöyle demiştir: “Kâfir ve fâcirlere tehdit ile sonlanan İnfitâr Sûresi'ni yine bir tehdit âyeti izlemiştir. Bu husus iki âyet arasındaki münasebet vecihlerinden biridir.”²⁸⁹

1.9.Âhîret Hayatında Her Şey Yüce Allah'ın Elindedir

Hesap gününde madem ki kimse kimseye zerre kadar bir umut olmayacak o zaman insanın tek umudu yoktan var eden, büyüten, güç ve kudret sahibi yapan, ihtiyarlık verip güçsüz duruma düşüren, sonrada kendi huzuruna alan ve bizzat kendisi hesaba çeken olan Allah'tır. Fâtîha Sûresi'nde şöyle buyrulmuştur: “O (Allah) din gününün (Kıyâmet) sahibidir”²⁹⁰ Öyleyse insan sadece ona güvenmeli, ona dayanmalı, ne isterse ondan istemelidir.

والامر يوم الله buradaki emr kelimesinden kasıt karar anlamındadır. Yani o gün bir kişi hakkında nasıl bir cezâ, ikab, ya da sevap, ecir ve mükâfat tamamen Allah'ın iradesindedir. İş Allah'a kalmıştır. Ancak Efendimiz (s.a.v) ümmetine şefaet edecektir, fakat bu şefaet

²⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri)*, c.7, s.59.

²⁸⁸ Sahih-i Buhârî, 660, Müslim 1031.

²⁸⁹ Suyûtî, *Kur'an Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar*, s. 139.

²⁹⁰ Fâtîha, 1/4

yine ancak Allah'ın izni ile olacaktır. Nitekim (Âyetül-kürsi) Bakara Sûresi 255. âyet buna işâret etmektedir.

*“Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Diridir, Kayyûm’dur. Onu ne bir uyuklama tutabilir, ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey onundur. İzni olmaksızın onun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar onun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. Onun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek ona güç gelmez. O, yücedir, büyüktür.”*²⁹¹ Ruhu'l-Beyân tefsiri konuyu şöyle açıklamıştır: “Kıyâmet gününde herşey sadece Allah’a aittir. Çünkü emir, hüküm ve takdir; boyun eğilen hükümdarın şânındandır. Bütün mahlûkat, Rabliğin hüküm ve otoritesine boyun eğmiş durumdadır. Âyette geçen “el-Emru” kelimesi, buyruk değil de umûrun tekili olan “İş” mânâsına da anlaşılabilir. Çünkü mahşer halkının bütün işleri Allah'ın olup o konuda başkasının tasarruf yetkisi yoktur.”²⁹²

Şefaât meselesi bazı ihtilâflara sebebiyet vermiştir. Bu meselede şunu çok iyi bilmemiz gerekir ki, Kur'ân-ı Kerîm asla şefâati yasaklamamıştır. Bu konuyla ilgili Efendimiz (s.a.v.)’den gelen hadisler bu konuyu kuvvetlendirmektedir. Biz ümmet olarak şefâatin olacağı yönünde bir akideye sahibiz. Zikretmiş olduğumuz âyetin mânâsından böyle bir anlam çıkarmaya çalışmak âyetin mânâsını yanlış yorumlamaktan ibarettir. Öyle olsaydı kimse kimseden duâ istemez, kimse de kimseye duâ etmezdi.

²⁹¹ Bakara 2/255.

²⁹² Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, c.9, s.532.

İKİNCİ BÖLÜM

ULÛMU'L-KUR'ÂN AÇISINDAN İNFİTÂR SÛRESİ

2.1. Ulûmu'l-Kur'ân Açısından İnfîâtâr Sûresine Giriş

Ulûmu'l-Kur'ân; Kur'ân-ı Kerîm'le ilgili ilimler ve bu alana dâir yazılan müstakil eserleri ifâde etmektedir.²⁹³ Zûrkânî, Ulûmu'l-Kur'ân'a dâir kaleme aldığı *Menâhil* adlı eserinde bu ilmi şu şekilde tarif etmektedir:

بأنه مباحث تتعلق بالقرآن الكريم من ناحية نزوله، وترتيبه، وجمعه، وكتابه، وقرائته، وتفسيره، واعجازه، وناسخه ومنسوخه، ودفع الشبه عنه، ونحو ذلك.

Nüzûlü, tertibi, biraraya getirilmesi/cem'i, yazılması, okunması, tefsir edilmesi, i'câzı, nâsih ve mensûhu, kendisine yönelik itirazlara cevap vermesi vb. açılardan Kur'ân ile ilgili konuları ele alan ilimdir.²⁹⁴

Hiz. Peygamber döneminde Kur'ân'ın tefsirine dâir birtakım rivâyetlerin dışında kaynak bulunmamaktadır. Aynı şekilde Hiz. Peygamber döneminde kaleme alınmış Ulûmu'l-Kur'ân'a dâir de herhangi bir kaynak yer almamaktadır. Bu alana dâir kaynak olacak malzemeler ilk olarak sahâbe döneminde ortaya çıkmaya başlamıştır. Şifâhî olarak aktarılan bu malzemeler hicrî birinci yüzyılın sonu, ikinci yüzyılın başları itibarı ile tedvin edilmeye başlanmıştır. Kur'ân ilimlerine dâir kaynaklarının ortaya çıkması bu dönem ile başlamaktadır.²⁹⁵ İlk olarak Vücûh- Nezâir, Garîbü'l-Kur'ân gibi daha özel ve lafzî alanda başlayan çalışmalar ilerleyen süreçte Zerkeşî'nin *el-Burhân*'ı, Suyûtî'nin *el-İtkân*'ı ile zenginleşmiştir. Tarihten günümüze Ulûmu'l-Kur'ân alanında çok sayıda çalışma yapılmıştır.

Çalışmamızın bu bölümünde İnfîâtâr Sûresi, Ulûmu'l-Kur'ân açısından tahlil edilecektir. İlk olarak sûrenin adı ve âyet sayısına dâir meselelere yer verilecektir. Daha sonra nüzûl sebebi, fazileti ve sûreye dâir rivâyetlere dâir konular ele alınacaktır. Takip eden bölümde İnfîâtâr Sûresi, nüzûl yeri açısından ayrıntılı bir araştırmaya tabi tutulacaktır. Sûrenin genel özelliklerine dâir bu çalışmaların ardından İnfîâtâr Sûresi'nin lafzına dâir çalışmalara yer verilecektir. İlk olarak sûre, kıraat farklılıkları açısından incelenecek, bu alandaki ihtilâflar ortaya konulacaktır. Kıraat çalışmasının ardından vücûh ve nezâir açısından İnfîâtâr Sûresi tahlil edilecektir. Devam eden bölümde sûre Garâibü'l-Kur'ân açısından incelenecektir. Sûrenin lafzına dâir bu çalışmaların ardından daha çok içeriğine yönelik olan mübhemât ve Müşkîlü'l-Kur'ân açısından tahliline başlanacaktır. Takip eden bölümde, Münâsebâtü'l-Kur'ân açısından İnfîâtâr Sûresi incelenecek, önceki sonraki sûrelerle olan irtibatı ortaya konulacaktır. Daha sonra münâsebât konusuyla da irtibatlı olan fevâtiḥ ve havâtim konuları incelenecektir. Devam eden bölümde İnfîâtâr Sûresi, İ'câzül Kur'ân ve edebî açıdan araştırılacaktır. Son olarak, İnfîâtâr Sûresi'nin genel hatlarını ortaya koyacak fasıla

²⁹³ Abdülhamit Birışık, "Ulûmu'l-Kur'ân", *DİA*, İstanbul: 2012, c. 42, s. 132.

²⁹⁴ Muhammed Abdülazîm Zûrkânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1971, c.1, s. 21.

²⁹⁵ İsmail Çalışkan, "Tefsir Usûlünün İlk Kaynakları Üzerine Bir Tetkik –Abdullah b. Vehb (v.197/812) ve Muhâsibî (v.243/857) Örneği–", *Tarihten Günümüze Kur'ân İlimleri ve Tefsir Usulü*, İstanbul: İlim Yayma Vakfı 2009, s. 193.

bölümüyle Ulûmu'l-Kur'ân açısından tahlili tamamlanacaktır. Çalışmamızın bu bölümünde her bahis kendi alanında yazılan müstakil eserlerden ve Ulûmu'l-Kur'ân kaynaklarından istifade ile tahlil edilecektir.

2.2. Sûrenin Adı

Sözlükte, “Sûre” kelimesi; derece, yüksek rütbe, yüksek ve güzel bina anlamlarına gelmektedir.²⁹⁶ Istilâhta ise; Kur'ân-ı Kerîm'in en az üç âyetten teşekkül ederek hususi bir isme hâiz olan 114 bölümünden herbirine verilen unvandır.²⁹⁷ Bu isim ile müsemmâ kılınma hikmeti hususunda Ömer Nasuhi Bilmen: “Kur'ân'ın bölümlerinden herbiri büyük bir şeref ve mertebeye hâiz olduğu ve her bölümü manevî surlar ile mestûr, mahfûz bulunduğu cihetle sûre unvanını almıştır.” kaydını düşmektedir.²⁹⁸

Ulûmu'l-Kur'ân içerisinde değerlendirilen sûre bahsi öncelikle; sûrelerin tertibi ve sûrelerin isimlendirilmesi şeklinde iki önemli hususu incelemektedir. Özetle sûrelerin tertibi hakkında; hepsi tevkîfidir, hepsi ictihâdîdir, bir kısmı tevkîfî bir kısmı ictihâdîdir şeklinde üç görüş bulunmaktadır.²⁹⁹ *İtkân* adlı eserin müellifi Suyûtî, sûre tertibinin tevkîfî olduğu yönünde görüşünü belirtmiştir.³⁰⁰

Sûrelerin isimlendirilmeleri hususunda yaygın kanaat, tevkîfî olduğu yönündedir. Tahaddî içerikli âyetlerde müşriklere hitaben “On sûre getirin, onun benzeri bir sûre getirin” şeklindeki ifâdeler Kur'ân sûrelerinin vahiy ile belirlendiğine işâret olarak yorumlanmıştır.³⁰¹

Çalışmamızın ana konusu olan İnfitâr Sûresi adını 1. âyetinde yer alan ve “İnfetera” fiilinin masdarı olan “İnfitâr” kelimesinden almıştır. Bu kelime sûre içeriğinde “Yarıldı” mânâsında kullanılmıştır.³⁰² Buhârî eserinin tefsir bölümünde sûreyi “İze's-semâu'n-feterat” şeklinde isimlendirmiştir.³⁰³ Taberî de tefsirinde sûreyi bu başlık ile isimlendirmiştir.³⁰⁴ Âlûsî sûrenin İnfitâr adının haricinde “Sûretü infetarat” ve “Sûretü'l-münfetıra” şeklinde iki ismine yer vermiştir.³⁰⁵

²⁹⁶ Cemâleddîn Muhammed b. Mükerrrem ibn Manzûr (v.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: Dâru Sâdır 2010, c. 4, s. 384; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn*, İstanbul: Ravza Yayınları 2015, c. 1, s. 10.

²⁹⁷ Abdurrahman b. Ebûbekr es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâlim Hâşim, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1971, c. 1, s. 105; Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, c. 1, s. 194; Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, c. 1, s. 10.

²⁹⁸ Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, c. 1, s. 10.

²⁹⁹ İmam Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebul Fadl İbrâhîm, Kâhire: Mektebei Dâru't-Türâs [t.y.], c. 1, s. 270; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 124-125; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 196; Mennâ' Kattân, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle 2016, s. 149; Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü*, İstanbul: İlahiya Fakültesi Vakfı (İFAV), 2013, s. 102.

³⁰⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 126.

³⁰¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 106; Ahmet Bedir, “Sûrelerin İsimleri” Şanlıurfa: *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1999, sayı 5, s. 169.

³⁰² Komisyon, *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, c. 5, s. 567.

³⁰³ Buhârî, tefsir no:82.

³⁰⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsîn et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr 2008, c. 25, s. 174

³⁰⁵ Mahmûd b. Abdullâh Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-Seb'i'l-mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî [t.y.], c. 30, s. 62.

2.3. İnfitâr Sûresi'nin Âyet Sayısı

Lugatta, âyet kelimesi; alâmet, nişâne, işâret mânâlarına gelmektedir.³⁰⁶ Allah'ın varlığına delâlet ettiği için bütün varlığa da âyet denilmiştir. Peygamberlerin iddialarının doğruluğuna alâmet olduğu için mucizeler de bu isimle anılmıştır.³⁰⁷

Tefsir ıstılahında âyet; sûreleri oluşturan, başı sonu belirlenmiş, bir veya birkaç cümleden oluşan kelimeler mânâsına gelmektedir.³⁰⁸ Sûreleri oluşturan bu âyetlerin ümmetin icmâsı, nassların delâletiyle tevkifî olduğu kabul edilmiştir. Suyûtî, Bakıllânî'den "Âyetlerin bu tertibine uymak vâciptir. Zîra Cebrâil (a.s) falan âyeti falan yere koyun diyerek Peygambere uyarıda bulunmuştur." sözüne yer vermiştir.³⁰⁹

İbn-i Aşûr, İnfitâr Sûresi'nin âyetlerine dâir bilgi verirken sûrenin: "Mekkî oluşunda ve âyet sayısında ihtilâf yoktur." kaydını düşerek on dokuz âyetten oluştuğunu belirtmiştir.³¹⁰ Tefsir külliyyâtımız içerisinde de sûre on dokuz âyet olarak incelenmiştir.³¹¹ Sûreler âyet sayıları baz alınarak çeşitli taksime tabi tutulmuşlardır. Bu taksime göre:

- Seb'u'd-tıvâl: Bakara sûresi ile başlayıp Tevbe sûresi ile biten yedi uzun sûredir.
- Miûn: Âyet sayısı 100'den fazla olan veya 100'e yakın olan sûrelerdir.
- Mesânî: Âyetleri 100'den az olan, miûn'dan sonra ikinci sırayı alan sûrelerdir.
- Mufasssal: Mesânî'den sonra gelen sûreler için kullanılan bir tabirdir. Bu sûreler kısa olmaları hasebiyle çokça besmele ile bölündükleri için ve genellikle muhkem âyetlerden oluştukları için bu şekilde isimlendirilmişlerdir. Mufasssal sûreler de kendi içinde tıvâl, evsat ve kısâr şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. Mufasssal sûreler ihtilâf olmakla birlikte Kâf sûresi ile başlayıp Nâs sûresi ile sonlanmaktadır.³¹²

Sûrelerin âyet sayıları dikkate alınarak yapılan bu taksime göre İnfitâr Sûresi mufasssal sûreler kategorisinin "Tıvâl-i mufasssal" kısmında yer almaktadır.

2.4. Esbâb-ı Nüzûl, Fedâilü'l-Kur'ân ve Hadis Rivâyetlerinde İnfitâr Sûresi

Esbâb-ı nüzûl: Hz. Peygambere sorulan bir soruya cevap olarak veya yaşanan bir olayın akabinde nâzil olan âyetleri ifâde eden bir kavramdır. Bu açıdan Kur'ân âyetleri ya doğrudan doğruya bir sebebe dayanmaksızın indirilmiştir. Ya da belli birtakım özel nedenler hususunda nâzil olmuştur. Esbâb-ı nüzûl ilminin kapsamına ikinci kısımda yer alan âyetler girmektedir.³¹³

³⁰⁶ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara: T.D.V. 2012, s. 55.

³⁰⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 55.

³⁰⁸ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 55.

³⁰⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 123.

³¹⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-Meâni*, c. 30, s.62.

³¹¹ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, c. 7, s. 473; Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzîm Riyad: 1999, c. 8, s. 341.

³¹² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 127-128; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 58.

³¹³ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 115.

İlk tefsir kaynakları olarak, Esbâb-ı nuzûl rivâyetlerinin gösterilmesi, bu ilmi bilmeyenin tefsir alanına vâkıf olamayacağına dâir yapılan yorumlar nuzûl sebeplerinin önemini ortaya koymaktadır.³¹⁴ Sahâbe kiram Hz. Peygamberin yanında bulunmuşlar, âyetlerin nuzûl sebeplerine tanıklık etmişler, hangi âyetin hangi konuya dâir indirildiğini görmüşlerdir. Onların bu konudaki rivâyetleri esbâb-ı nuzûl ilmini oluştururken, sahâbenin değeri Kur'ân'ın nuzûlüne tanıklık etmeleriyle de ilintili bir husustur.

Nuzûl sebeplerini bilmek; âyetlerde emredilen hususların hikmetine vakıf olma, kastedilen mânânın kolay kavranması, tefsir faaliyetinde hataya düşmeme ve daha birçok faide sağlamaktadır.³¹⁵

Esbâb-ı nuzûl eserlerinde İnfitâr Sûresi'ne dâir tek bir rivâyet mevcuttur. Bu rivâyet sûrenin 6. âyetinin kimin hakkında indirildiğine açıklık getirmektedir. İbni Ebî hâtim, İkrime'den tahric ederek onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Ey insan! Seni ne aldattı..” âyeti Übeyy bin Halef hakkında nâzil olmuştur.³¹⁶ İnfitâr Sûresi nuzûl sebeplerine dâir kaynak eserlerde başka rivâyet bulunmamaktadır.

Hadis merviyâtında yer alan âyetlerin tefsirine dâir yorumların yanısıra tarihi bir değeri de olan Ulûmu'l-Kur'ân ilimlerinden bir diğeri Fedâilü'l-Kur'ân'dır. Kur'ân'ın fazileti, çeşitli sûreleri okuyanların elde edecekleri ecir ve mükâfatları ifâde eden rivâyetlere Fedâilü'l-Kur'ân denilmektedir. Kur'ân ilimleri arasında mütealâ edilen fedâil eserlerinde, ilgili konu çerçevesinde Kur'ân âyetleri iki kısma ayrılmıştır. Kur'ân'ın tamamının faziletine dâir rivâyetler ve bazı belirli sûrelerin faziletine dâir rivâyetler Fedâilü'l-Kur'ân ilminin iki kısmını oluşturmaktadır.³¹⁷

Fedâilü'l-Kur'ân açısından İnfitâr Sûresi'ni incelerken bu alanda yazılan müstakil eserlerin yanısıra çeşitli tefsirlerde konuya dâir aktarılan rivâyetlere de yer vereceğiz. Kim İnfitâr Sûresi'ni okursa onun için semâda yer alan herbir damla ve herbir kabir adedince hasene yazılır.³¹⁸

Bu rivâyet ilk âyette yer alan sema ve 4. âyette yer alan kabir lafızlarını içermektedir. Bazı müfessirlerin de eserlerine aldığı bu rivâyetler sıhhat açısından çeşitli eleştirile maruz kalmışlardır. İnfitâr Sûresi hakkında hadis kaynaklarında yer alan ve bazı müfessirlerin sûrenin tefsiri öncesi vurgu yaptıkları rivâyet şöyledir:

Muaz bir cemaate namaz kıldırıldı. Ancak namazı uzun tutunca Hz. Peygamber ona: “Ey Muaz! Namazı uzatarak fitne çıkarmak mı istiyorsun? Neden A'la, Duhâ veya İnfitâr sûrelerinden birini okumuyorsun? buyurdu.”³¹⁹

³¹⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 59.

³¹⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 117-118.

³¹⁶ Suyûtî, *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye Beyrut: 2006, s. 288.

³¹⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 308; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 201.

³¹⁸ Mahmud b. Ömer Zemahşerî, *el-Keşşaf an Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fî Vucuhi't-Te'vil*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd- Ali Muhammed Muavvaz, Mektebetü'l-'Âbîkân Riyad: 1998, c. 6, s. 332; Ebussuûd b. Muhammed Ebussuûd, *İrşâdü Akli Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Abdulkadir Ahmed Ata, Mektebetü'l-Riyâzi'l-Hâdise Riyad: [t.y.], c. 5, s. 498.

³¹⁹ Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsiri'l-Me'sûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s. 280; Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-

Bu rivâyette, Hz. Peygamber mufassal boyutlu bir sûre olması ve etkileyici kıyâmet sahneleri içeren İnfitâr Sûresi'yle namaz kıldirmaya teşvik etmiştir. İnfitâr Sûresi'nin tefsirine dâir hadis rivâyetleri çalışmamızın tefsir bölümünde ilgili âyetlerde ele alınacaktır.

2.5. Nuzûl Yeri Açısından Değerlendirilmesi

Kur'ân âyetleri nâzil olduğu yer ve zaman açısından Mekkî ve Medenî şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Ancak bu ayrımın kriterlerine dâir çeşitli görüşler mevcuttur. Bu görüşler genel olarak üç kısma ayrılmaktadır. Cumhur ulemânın çoğunluğuna göre Mekkî Medenî ayrımı, âyetlerin iniş zamanına göre belirlenmektedir. Buna göre Medine'ye hicretten önce nâzil olan âyetler Mekkî, Medine'ye hicretten sonra nâzil olanlar Medenî'dir.³²⁰

Diğer görüşe göre Mekkî- Medenî ayrımı mekâna göre gerçekleşmektedir. Buna göre Mekke bölgesi ve çevresinde inen âyetler Mekkî, Medine bölgesi ve çevresinde nâzil olan âyetler Medenî'dir.³²¹

Üçüncü tanıma göre âyetler hitap şekli ve muhatap kitlesine göre değerlendirilmiştir. Bu tanıma göre Mekkeli'lere hitap eden âyetler Mekkî, Medineli'lere hitap eden âyetler Medenî olmaktadır.³²²

Mekkî ve Medenî âyetlere vakıf olmak, tefsir ilminin önemseddiği hususlardan biridir. Suyûtî, Kur'ân ilimlerine dâir yazdığı ve bu alanın temel referans kaynaklarından olan eserini bu bahis ile açmakta, Mekkî ve Medenî'yi bilmenin önemine dâir rivâyetleri de aktarmaktadır.³²³ Kur'ân'ın nâsihlerini bilmek, gelişim aşamalarına vâkıf olmak vb. hususlar Mekkî Medenî bilgisi ile ortaya konmaktadır. Bu açıdan Ulûmu'l-Kur'ân içerisinde büyük önem verilen ilmi bir alandır.

İnfitâr Sûresi ittifakla Mekkî sûredir.³²⁴ 9. Âyetinde yer alan لا lafzı Mekkî sûreleri belirleme kriterlerinden biridir. Kur'ân'da on beş farklı sûrede otuz üç defa yer olan bu lafızın geçtiği sûreler Mekkîdir.³²⁵

Mekkî sûrelerin özelliklerinden biri olan يا ايها الانسان ifâdesi İnfitâr Sûresi'nin 6. âyetinde yer almaktadır. Özellikle bu iki lafız Mekkî sûrelerin en belirgin özellikleridir ve iki özellik de İnfitâr Sûresinde bulunmaktadır.³²⁶

Lafzî özelliklerin dışında içerik açısından da Mekkî- Medenî âyetleri tespit etmek mümkündür. Bu açıdan İnfitâr Sûresi'nin tevhid, öldükten sonra dirilme ve cehennem vurgusu içermesi de Mekkî sûre olduğunun belirtileri arasındadır.

Tevzîm Riyad: 1999, c. 14, s. 273.

³²⁰ Zerkeşi, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 19; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 112; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 59.

³²¹ Zerkeşi, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 20; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 111; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 59.

³²² Zerkeşi, *el-Burhân*, c. 1, s. 187; Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 20; Zürkânî, *Menâhil*, c. 1, s. 111; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 60.

³²³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 19.

³²⁴ Mahmûd b. Abdullâh Âlûsi, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-mesânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî [t.y.], c. 30, s. 62.

³²⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 61.

³²⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 61.

İbnu'd-Durays'ın naklettiği ve İbni Abbas'a dayandırdığı nuzûl kronolojisinde İnfitâr Sûresi Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 82. nuzûl sırasında yer almaktadır.³²⁷ Ebû Salih'in İbni Abbas'a dayandırdığı rivâyette ise Nâziât sûresinden sonra Rûm sûresinden önce 76. sırada yer almaktadır.³²⁸ Ma'mer b. Râşid'in Nu'man b. Beşîr'e dayandırdığı kronolojide Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 79. nüzûl sırasında yer almaktadır.³²⁹

Suyûtî'in paylaştığı Cabir b. Zeyd'den gelen rivâyette de Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce yer alan İnfitâr Sûresi 81. sırada yer almaktadır.³³⁰ İkrime ve Hasan-ı Basri'den gelen kronolojide İnşikâk Sûresinden sonra Rûm Sûresi'nden önce 80. sırada yer almaktadır.³³¹

Zerkeşî'nin paylaştığı listede ise Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 81. sırada yer almaktadır.³³² Ömer b. Muhammed b. Abdulkâfi'nin nüzûl kronolojisinde de Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 81. sırada yer almaktadır. İsmail Cerrahoğlu'nun da eserinde paylaştığı Hz. Osman'a nispet edilen kronolojide Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 82. sırada yer almaktadır.³³³

Zuhrî, Dâni, Firuzâbâdi, Bikâi ve Diyarbekri'nin paylaştıkları kronolojilerde İnfitâr Sûresi Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 81. sırada yer almaktadır.³³⁴ Maverdî'nin paylaştığı listede Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce nâzil olan İnfitâr Sûresi 80. sırada yer almaktadır.³³⁵ Hâzin'in kronolojisinde ise Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce 78. nüzûl sırasında yer almaktadır.³³⁶

Temel kaynaklarımızda yer alan bu nüzûl kronolojilerinden çıkan sonuca göre İnfitâr Sûresi Mekke döneminin son kısmında nâzil olmuştur. Çoğunluğun görüşüne göre Nâziât sûresinden sonra İnşikâk sûresinden önce indirilmiştir.

2.6. İnfitâr Sûresinde Kıraât Farklılıkları

Kur'ân ilimlerinin en önemlilerinden biri olan kıraât; bir kelime üzerinde med, kasr, hareke, sükûn, nokta ve îrab açısından ortaya çıkan farklılıkları ve kıraât imamlarının Kur'ân okuma hususunda izledikleri yolu ifâde etmektedir.³³⁷ Kıraât ilmi; Kur'ân'ın asr-ı saadet dönemindeki okunuş şeklini ortaya koyma ve onu orijinal şekliyle aktarma amacıyla ortaya çıkan bir ilim dalıdır. Kur'ân kıraâtine dâir çalışmalar erken dönemlerden günümüze kadar

³²⁷ Esra Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, Kuramer İstanbul: 2016, s. 60.

³²⁸ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 64.

³²⁹ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 74.

³³⁰ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 78.

³³¹ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 82.

³³² Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 88.

³³³ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 98.

³³⁴ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 102.

³³⁵ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 102.

³³⁶ Gözeler, *Kur'ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi*, s. 102.

³³⁷ Zürkânî, *Menâhilü'l-Irfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, c. 1, s. 226; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s. 102; Muhsin Demirci, *Kur'ân Tarihi*, İstanbul: Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları 2012, s. 157.

devam etmiştir.³³⁸ Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresi kıraât ilmi açısından incelenecektir.

3. âyet: (فَجَرَتْ) kelimesini cumhur ج harfinin şeddesi ile okumuştur. Mücâdid, Rebi' bin Hasîm, Sevri ج harfini tahfif ile şeddesiz okumuşlardır. Ezrak ve Verş ر harfini terkîk ile okumuştur. Mücâhid'e nispet edilen rivâyette فَجَرَتْ şeklinde okuduğu aktarılmıştır.³³⁹

4. âyet: (بعثرت) kelimesinde ر harfini Ezrak ve Verş terkîk ile okumuştur.³⁴⁰

6. âyet: (مَا غَرَّكَ) kelimesini cumhur ر harfinin şeddesi ile okumuştur. Said bin Cübeyr ve A'meş مَا أَعْرَكَ şeklinde istifham ile okumuştur.³⁴¹

7. âyet: (فسواك) kelimesini Hamza, Kisâi, Halef ve A'meş imâle ile okumuştur. Ezrak ve Verş fetha ve taklîl ile okurken geri kalan ulema sadece fetha ile okumuştur.³⁴²

(فعدلك) kelimesini Hasen, Amr bin Ubeyd, Talha, A'meş, Ebu Ca'fer, Halef, Ahfeş, Hamza, Kisâi ve Âsım د harfinin tahfifi ile şeddesiz okumuştur.³⁴³

İbni Kesîr, Nâfi, Ebû Amr, İbni Âmir ve Ya'kub فعدلك şeklinde د harfinin şeddesi ile okumuştur.³⁴⁴

8. âyet: Nâfi ve Ebû Amr (ركبك) kelimesi 9. âyet başındaki كلا idgam ederek okumuşlardır. Diğer kıraât uleması ise idgam etmeksizin izhar ile okumuşlardır.³⁴⁵

9. âyet: Hamza, Kisâi ve İbni Muhaysin (بل تكذبون) kelimesini ل harfinin ت harfine idgamı ile okumuşlardır. Diğer kıraât uleması ise izhar ederek okumuştur.³⁴⁶

(تكذبون) kelimesini cumhur kâfırlara hitap olarak muhatap sigada okumuştur. Ancak Hasen, Ebû Ca'fer, Şeybe ve Ebû Bîşr gayip siga olarak يَكْذِبُونَ şeklinde okumuşlardır.³⁴⁷

11. âyet: (كراما) kelimesini Ezrak ve Verş ر harfinin terkîki ile okumuştur.

15. âyet: cumhur (يصلونها) kelimesini صَلَّى kelimesinin muzarisi olarak kıraât etmiştir. İbni Muksim صَلَّيْ kelimesi üzerine bina ederek يصلونها şeklinde okumuştur.³⁴⁸ Ezrak ve Verş ل harfini tağlîz ile okumuştur.³⁴⁹

³³⁸ Mehmet Emin Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraât İlmi*, Ankara: Otto 2016, s. 9.

³³⁹ Abdüllatif Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, Dâru Sa'deddîn Dimaşk: 2000, c. 10, s. 335.

³⁴⁰ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 335.

³⁴¹ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 335-336.

³⁴² Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 336.

³⁴³ Ali b. Ahmed Bağdâdî Sıbtu'l-Hayyât (v.541/1146), *el-Mübhic fi'l-Kıraâtî's-Seman ve Kıraâtî A'meş ve İbni Muhaysin ve İhtiyâri Halef ve'l-Yezidî*, thk. Abdulazîz b. Nâsır, Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Su'udi'l-İslâmiyye 2008, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 336.

³⁴⁴ Ebû'l-Hayr Muhammed Dimeşkî, *En-Neşr fi'l-Kıraât-il-aşr*, Darü'l Kütüb'il-İlmiyye Beyrut: [t.y.], s. 399; Kâdi Abdülfettâh, *Budûr'uz Zâhire fi'l-Kıraâtî'l-A'şri'l-Mütevâtire min Tarîki eş-Şâtibiyye ve'd-Durâ*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi Beyrut: [t.y.], s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 337.

³⁴⁵ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 337.

³⁴⁶ Muhammed Dimişkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 399; Kâdi Abdülfettâh, *Budûr'uz-Zâhire*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

³⁴⁷ Ahmed el-Bağdâdî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

³⁴⁸ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 338.

³⁴⁹ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 339.

17- 18. âyetler: (ادراك) kelimelerini Ebû Amr, Hamza, Kisâi ve Halef imâle ile okumuştur. Ezrak, Verş ve Nâfi ise taklîl ile okumuşlardır. Geri kalan kıraât uleması ise fetha ile okumuştur.³⁵⁰

19. âyet: (يوم لا تملك) kelimesini Âsım, Hamza, Kisâi, Nâfi, İbni Âmir, Ebû Ca'fer, Zeyd, İbn, Ali, Hasen ve A'meş يوم kelimesini zarf olarak fetha ile okumuşlardır.³⁵¹

Ebû İshak, İsâ bin Ömer, İbni Cündüb, Ya'kub, İbni Muhaysın, Ebû Amr ve İbni Kesîr ise Damme ile يوم şeklinde okumuşlardır.³⁵² Mahbub Ebû Amr'dan rivâyetle لا تملك şeklinde okumuştur.³⁵³

2.7. Vücûh ve Nezâir Açısından İnfitâr Sûresi

Ulûmu'l-Kur'ân içerisinde yer alan önemli ilmi alanlardan biri vücûh ve nezâir'dir. Bu alana dâir günümüze ulaşan ilk eser Mukâtil b. Süleyman'ın eseridir. Bu eserin girişinde “Kur'ân âyetlerinin vücûhlarını bilmeyen fakih olamaz.” rivâyetine yer vermiştir.³⁵⁴

Vücûh: Bir kelimenin çeşitli yerlerde kullanıldığı farklı mânâları ifâde etmektedir. Nezâir ise farklı kelimelerin çeşitli yerlerde aynı mânâda kullanılmasıdır.³⁵⁵ Kur'ân âyetlerinde bir kelimenin farklı mânâlarda kullanılması veya farklı kelimelerin aynı anlamı ifâde etmesi onun icâzı olarak kabul edilmiştir.³⁵⁶ Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresi vücûh ve nezâir eserlerinden incelenecektir.

6. âyet: (الكریم) kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de altı vecihte kullanılmıştır.³⁵⁷

1. Vecih; Nisâ 31 ve Şuarâ 7. âyetlerde olduğu gibi hasen/güzel mânâsında kullanılmıştır. Birçok âyette bu vecihte kullanılmıştır.³⁵⁸

2. Vecih; Allah katında keremli, değerli mânâsında kullanılmasıdır. Tekvîr 19, Hucurat 13. âyetler bu vechin kullanım yerleridir.³⁵⁹

3. Vecih; cehennem azabına düşenlere iğneleyici bir ifâde olarak yer almıştır. Duhan 49. âyette yer alan bu vecihte keremli olmayıp, kendîni keremli gören mânâsında kullanılmıştır.³⁶⁰

³⁵⁰ Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 339.

³⁵¹ Muhammed Dımışkî, *en-Neşr fi'l-Kıraât*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 339.

³⁵² Ahmed el-Bağdadî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Kâdi Abdülfettâh, *Budürü'z-Zâhire*, s. 399; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 340.

³⁵³ Ahmed el-Bağdadî, *el-Mübhic*, c. 2, s. 804; Hatîb, *Mu'cemü'l-Kıraât*, c. 10, s. 340.

³⁵⁴ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Ahmed Ferîd, Beyrut: 2003, s. 19.

³⁵⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 283; Sâlih Ramazân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Bağdat: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İlâm 1988, s. 8.

³⁵⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 258.

³⁵⁷ Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân=İslâhü'l-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Abdülazîz Seyyidülehl, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn 1983, s. 402.

³⁵⁸ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 161; İbnü'l-Cevzi, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir fi'l-İlmi'l-Vücûh ve'n-Nezâir*, thk. Muhammed Abdülkerim Kâzım er-Râzî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut: 1984, s. 521.

³⁵⁹ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 403.

³⁶⁰ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; İbnü'l-Cevzi, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 521.

4. Vecih; Müslim'in, teslim olanlar mânâsında kullanımıdır. Abese 16 ve İnfitâr 11. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.³⁶¹

5. Vecih; Allah tealanın zatı için kullanıldığı yerlerdir. Müminun 116, Neml 40 ve İnfitâr 6. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.³⁶²

6. Vecih; faziletli mânâsında kullanıldığı yerlerdir. İsra 62 ve Fecr 15 . âyetler bu vechin örnekleri arasındadır.³⁶³

7. âyet: (السوي) Kelimesi Kur'ân âyetlerinde dört vecihte kullanılmıştır.³⁶⁴

1. Vecih; sahih, sıhhatli mânâsında kullanılmıştır. Meryem 10. âyet bu vechin kullanıldığı yerdir.³⁶⁵

2. Vecih; sûreti düzgün mânâsında kullanılmıştır. Meryem 13, Secde 9 ve İnfitâr 7. âyetler bu vechin kullanıldığı yerlerdir.³⁶⁶

3. Vecih; doğru din mânâsında kullanılmıştır. Taha 135 ve Meryem 43 âyetler bu vechin kullanım yerleridir.³⁶⁷

4. Vecih; hidâyet üzere olan mânâsında kullanılmasıdır. Mülk 22. âyet bu vechin kullanım yeridir.³⁶⁸

11. âyet: (كراما) kelimesi sûrenin bu bölümünde müslimin, teslim olanlar mânâsında kullanılmıştır.³⁶⁹

2.8. Garibu'l-Kur'ân Açısından İnfitâr Sûresi

Kur'ân âyetlerinin büyük kısmı Arapça'nın "Kureyş" lehçesiyle indirilmiştir. Ancak âyetler içerisinde diğer lehçelerden lafızlar veya yabancı dillerden alınıp Arapçalaştırılan kelimeler de mevcuttur. Âyetler içerisindeki yabancı lafızları araştıran Ulûmu'l-Kur'ân içerisinde yer alan ilmi disipline "Garîbü'l-Kur'ân" denilmektedir.³⁷⁰ Ebû Hureyre'den aktarılan rivâyet Garîbü'l-Kur'ân ilmine teşvik etmektedir:

"Kur'ân'ı öğreniniz ve onun garâibine yapışınız."³⁷¹

³⁶¹ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 521.

³⁶² Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162.

³⁶³ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 403.

³⁶⁴ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 179; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 254.

³⁶⁵ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 179; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 352.

³⁶⁶ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 180; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 254.

³⁶⁷ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 180; Dâmegânî, *Kâmusü'l-Kur'ân*, s. 254.

³⁶⁸ İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yûni'n-Nevâzir*, s. 353.

³⁶⁹ Mukâtil b. Süleymân, *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm*, s. 162.

³⁷⁰ Cerrahoglu, "Garîbü'l-Kur'ân", s. 379.

³⁷¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 229.

Zerkeşî bu alana hâkim olan yetkin bir kişi için lûgat ilmini; isimler, fiiller ve harfler yönüyle bilmelerini şart koşturmuşur.³⁷² Kur'ân ilimleri içerisinde önemli bir yeri olan İmam Suyûtî de, Kur'ân'ın garîb lafızları konusunu her müfessirin bilmesi gereken konular arasında ele almıştır.³⁷³ İmamı Şafîî, İbnü Cerir, Ebû Ubeyde, Kâdi Ebu Bekir gibi birçok İslâm âlimi Kur'ân'da Arapça dışında kelimelerin bulunmadığı görüşünü benimsemişlerdir.³⁷⁴

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

Biz onu, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. (2)³⁷⁵

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ... ﴿٤٤﴾

Eğer biz onu başka dilde bir Kur'ân yapsaydık onlar mutlaka, "Onun âyetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?" derlerdi... (44)³⁷⁶

Kur'ân'da yabancı lafızların bulunmadığını kabul edenler, bu âyetleri görüşlerine referans olarak almışlardır. Garîbü'l-Kur'ân'a karşı çıkan İslâm âlimleri bulunmakla birlikte, özellikle ulûmu'l-Kur'ân alanının önemli şahsiyetleri, Kur'ân'da garîb lafızların bulunduğunu kabul etmektedirler.

Zerkeşî, *Burhân* adlı eserinin Garîbü'l-Kur'ân bölümünde İbn-i Atiyye'den (v.546/1151) alıntı yaparak şu açıklamayı düşmektedir: Kur'ân'ın kendi dilleriyle nâzil olduğu halis Araplar ile diğer diller arasında, ticaretler, Kureyşlilerin (diğer ülkelere) yolculukları, seferler –Ebu Amr'ın Şam'a, Ömer b. Hattab, Amr b. A's ve Umâre b. Velîd'in Habeşistan'a, A'sâ'nın Hire'ye seferi ve oradaki Hristiyanlarla sohbeti gibi- vasıtalarla Arapçanın diğer dillerle etkileşimi olmuştur. Araplar bu vasıtalarla dillerine giren yabancı kelimeleri değiştirmişler, (telaffuzu) zor olan lafızları Arapça'ya uyarlamışlar ve bu lafızları şiirlerinde, konuşmalarında kullanmışlardır. Böylece bu lafızlar artık fâsih Arapça olmuş ve Kur'ân-ı Kerîm bu minvâl üzere nâzil olmuştur.³⁷⁷

Bu ifâdelerden; Kur'ân'a diğer dillerden giren köken olarak yabancı kelimelerin zamanla Arapçalaşarak halis Arapça olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum Kur'ân'ın garâib'i hakkında üçüncü bir yaklaşımın olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.³⁷⁸

Suyûtî, *el-İtkân* adlı eserinde Garîbü'l-Kur'ân'a dâir şunları kaydetmektedir: Kur'ân'da muarreb lafızların bulunduğu hakkındaki en kuvvetli görüş –ki bu benim tercihimdir- İbnu Cerir'in sahih senedle tabiunun ileri gelenlerinden Ebu Meysere'den yaptığı şu rivâyettir: Ebu Meysere şöyle demiştir: “Kur'ân'da her lisan(dan kelimeler) mevcuttur.” Bu rivâyetin benzerleri Said b. Cübeyr ile Vehb b. Münebbih'den de yapılmıştır. Bu durum işâret

³⁷² Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 291.

³⁷³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 351.

³⁷⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 271.

³⁷⁵ Yûsuf 12/2.

³⁷⁶ Fussilet 41/44.

³⁷⁷ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 1, s. 289.

³⁷⁸ Fatih Pamuk, “Kur'ân Ilimleri ve Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili”, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi) Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018, s. 46.

etmektedir ki; Kur'ân'da bu lafızların bulunmasındaki hikmet, onun öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini ihtiva etmesinden kaynaklanmaktadır. Kur'ân'ın her şeyi ihata edebilmesi için, değişik dil ve lehçeleri de içermesi gerekmektedir. Bu nedenle Arapların çokça kullandığı, lisanlarına hafif düşen farklı lehçelere ait kelimeler, Kur'ân'da kullanılmıştır. İbnu Nakib'in bu konuyu açıkladığını gördüm. O şöyle dedi: "Diğer ilahi kitaplar sadece indirildiği kavmin lügatine göre nâzil olmuştur ve başka lügatlerden kelimeler onlarda bulunmamaktadır. Ancak Kur'ân bütün Arap lehçelerini ihtiva etmekte, bunun dışında Arapça olmayan Rumca, Farsça ve Habeşçe kelimeleri de çokça içermektedir. Bu durum Kur'ân'ın diğer ilahi kitaplara karşı özelliğidir."³⁷⁹

Garîbu'l-Kur'ân'a karşı çıkanlar da, Kur'ân'da yabancı lafızların bulunduğunu savunanlar da görüşlerini çeşitli delillerle ispatlamaya çalışmışlardır. Ancak Garîbu'l-Kur'ân'a karşı çıkan düşüncenin arka planında birtakım siyasal gelişmelere verilen tepkiler bulunmaktadır. Özellikle Ehli hadis- Mutezile çatışması, Arap- Mevâlî mücâdelesini bu tepkisel yaklaşımın nedenleri arasında bulunmaktadır.³⁸⁰

Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresinde bulunan garîb lafızlar incelenecektir.

3. âyet: Suyûtî, İnfitâr Sûresi'nin garîb lafızları arasında فجرت kelimesini ele almıştır. Bu kelime بعضها في بعض/karaların kapladığı ifâdesiyle açıklanmıştır.³⁸¹

4. âyet: Suyûtî, İnfitâr Sûresi'nin garîb lafızları arasına aldığı bir diğer ifâde بعثت kelimesidir. Bu kelime بحث/kabirlerin kalktığı ifâdesiyle açıklanmıştır.³⁸²

2.9. Mübhemât ve Müşkîlü'l-Kur'ân Eserlerinde İnfitâr Sûresi

Mübhemâtü'l-Kur'ân: Kur'ân-ı Kerîm'de, mübhem bırakılan isimlerin ve hâdiselerin açıklanmasını amaçlayan ilmi ve bu alanda yazılan eserleri ifâde etmektedir.³⁸³ Bu eserlerde yer alan ve mübhem bırakılan hususları açıklayan bilgiler nakli bilgilerdir. Aklî yorumlar çerçevesinde Kur'ân mübhemleri açıklanmamıştır.³⁸⁴

Müşkîlü'l-Kur'ân: Âyetler arasında ilk bakışta var olduğu sanılan ihtilâfları inceleyen ilim dalı ve bu dalda yazılan eserlerin bütünü için kullanılan bir ifâdedir.³⁸⁵ Müsterek, müteşâbih ve mübhem lafızlar, kıraât farklılıkları, harf-i cerlerin birbirinin yerine kullanılması vb. hususlar ilk bakışta âyetler arası müşkil bir durum izlenimi vere bilmektedir.³⁸⁶ Bu izlenimleri ortadan kaldırmak ve bu açılardan Kur'ân'a saldıranlara cevap vermek için II. ve III. yüzyıllarda müstakil bir disiplin haline gelerek müstakil eserler kaleme alınmıştır.³⁸⁷

Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresi, Mübhemâtü'l-Kur'ân ve Müşkîlü'l-Kur'ân eserlerinden incelenecektir.

³⁷⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 272.

³⁸⁰ Pamuk, "Kur'ân İlimleri ve Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili", s. 46.

³⁸¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 239.

³⁸² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 1, s. 239.

³⁸³ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 186.

³⁸⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 282.

³⁸⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 179; Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 185.

³⁸⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 55-57.

³⁸⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 179; Demirci, *Tefsir Usulü*, s. 185.

6. âyet: “Ey insan! Yüce rabbin hakkında seni yanıltıp aldatan ne oldu?” âyetinde mübhem bırakılan bu hitap, rivâyetlere göre Ümeyye b. Halef’den bahsetmektedir.³⁸⁸ Âyetin lafzı umumidir, Ümeyye b. Halef’in de diğer inkârcıların da kastedilmesi sahihtir.³⁸⁹ Âyetin muhatabının Üseyd b. Halef veya A’vir b. Esîd olduğu yönünde rivâyetler de mevcuttur.³⁹⁰ Âyetinde ifâde edilen “Keremli” lafzı Allah’a izafe edilerek kullanılmıştır. İbn-i Kuteybe, Müşkîlû’l-Kur’ân eserinde bu kullanımın, Allah’ın müşfik ve bağışlayıcı olmasını ifâde ettiğini aktarmaktadır.³⁹¹

8. âyet: “Sûretini de dilediği gibi yaptı.” İbn-i Kuteybe’nin açıklamasına göre bu âyetinde bizzat insanın zatını değil, bilakis bütün insanlar kastedilmektedir. Bu ifâde ile Allah’ın yeryüzünde insanları çeşitli ahlâki özelliklerde, farklı renklerde yaratması ifâde edilmektedir.³⁹²

8- 9. âyetler: sûrenin bu bölümünde geçen لا lafzı red ve azar için kullanılmıştır. “Sûretini de dilediği gibi yaptı. (8) Hayır! İnanacak yerde siz hâlâ dînî yalan sayıyorsunuz. (9)” Bu durumda âyetten; “Durum senin aldandığın gibi değil!” mânâsı çıkmaktadır.³⁹³

17-18. âyetler: “Cezâ günü nedir bilir misin? (17) Evet, cezâ günü nedir bilir misin? (18)” 18. âyetin bir önceki âyeti tekrar etmesi mânâyı tekid etmek içindir.³⁹⁴

2.10. Münâsebâtü’l-Kur’ân Açısından İnfîtâr Sûresi

Münâsebâtü’l-âyet ve’s-süver: Âyetler ve sûreler arasındaki anlam ilişkisini inceleyen bir disiplindir ve Kur’ân ilimleri arasında yer almaktadır.³⁹⁵

Çalışmamızın bu bölümünde, İnfîtâr Sûresi’nin mushafta yer alan konumunu ve sûreler arası münasebetini inceleyeceğiz. İnfîtâr Sûresi mushaf tertibine göre 82. sûredir ve 19 âyetten oluşmaktadır. Abese ve Tekvîr sûrelerinden sonra, Mutaffîfîn ve İnşîkâk sûrelerinden önce yer almaktadır.

Allah teâlâ, Abese Sûresi 34. âyet itibariyle kıyâmet sahnelerine dâir dikkat çekici sahneler sunmaktadır. Bu kıyâmet sahneleri Tekvîr ve İnfîtâr sûrelerinde sürdürülmüş, Mutaffîfîn Sûresi’nin başında kıyâmet azabına düşer olacıklara temas edildikten sonra İnşîkâk sûresiyle kıyâmet manzaraları devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber bir Hadis-i Şerîf’inde bu duruma vurgu yaparak şöyle buyurmuştur:

من سره ان ينظر الي يوم القيامة كأنه رأى العين فليقرأ اذا الشمس كورت واذا السماء انفطرت و اذا السماء انشقت

“Her kim kıyâmet gününü gözüyle görüyor gibi bakmak isterse iza’ş-şemsü küvvirat, iza’s-

³⁸⁸ Muhammed b. Ali Askerî, *et-Tekmil ve’l-İtmâm li-Kitâbi’t-Ta’rif ve’l-İ’lâm*, thk. Hasan Merve, Dâru’l-Fikri’l-Muâsır Beyrut: 1997, s. 464.

³⁸⁹ Muhammed b. Ali Belensî, *Tefsîru Mübhemâti’l-Kur’ân: el-Mevsûm bi-Sılati’l-Cem’i ve Âidü’t-Tezyil li-Mevsûli Kitâbi’l-A’lâm ve’t-Tekmil*, thk. Hanif b. Hasan Kâsımî, Dâru’l-Garbi’l-İslâmî Beyrut: 1991, c. 2, s. 685.

³⁹⁰ Askerî, *et-Tekmil ve’l-İtmâm*, s. 464; Belensî, *Tefsîru Mübhemâti’l-Kur’ân*, c. 2, s. 685.

³⁹¹ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe, *Te’vilü Müşkîli’l-Kur’ân*, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Kahire: Daru’t-Tülas 1973, s. 269.

³⁹² Kuteybe, *Te’vilü Müşkîli’l-Kur’ân*, s. 70-71.

³⁹³ Kuteybe, *Te’vilü Müşkîli’l-Kur’ân*, s. 295.

³⁹⁴ Kuteybe, *Te’vilü Müşkîli’l-Kur’ân*, s. 150.

³⁹⁵ Mehmet Faik Yılmaz, “Münâsebâtü’l-Âyet ve’s-Süver”, *DİA*, İstanbul: 2006, c. 31, s. 569

semaü'n-fedarat ve iza's-semaü'n-şekkat sûrelerini okusun.”³⁹⁶

Bu rivâyet, İnfîtar Sûresi'nin önce ve sonrası sûrelerle olan içerik münasebetine işâret etmektedir. İmam Suyûtî, sûrelerin dizilişlerindeki münâsebete dâir yazdığı eserinde İnfîtar ve İnşîkak sûreleri arasındaki münasebete dâir beş madde sıralamaktadır:

1. Benzerlikleri; her ikisi de اذا السماء lafzıyla başlamıştır.
2. Benzerlikleri; her ikisinde de يا ايها الانسان ifâdesi bulunmaktadır. Bu iki özellik Mekki sûrelerin en temel lafzi belirtileridir.
3. Benzerlikleri; iki sûre de kıyâmet hallerini ifâde etmektedir.
4. Benzerlikleri; boyut itibarıyla birbirleriyle uyumludurlar.
5. Benzerlikleri; iki sûre de Mekke döneminde nâzil olmuştur.³⁹⁷

İnfîtar Sûresi ile İnşîkak Sûresi arasındaki bu münasebete rağmen aralarına Mutaaffî'nin sûresinin girdirilme hikmetine dâir şunları kaydetmektedir: Dört sûrede kıyâmet gününün halleri anlatılırken, o günde vaki olacak safhâlâr, vuku' sırasına göre zikredilmiştir. Tekvîr sûresinde haber verilen kıyâmet günü hallerinin çoğu ve İnfîtar Sûresinde haber verilen hallerin hepsi, kıyâmet günün başında vaki olacak hallerdir. Bundan sonra mahşerde uzun bir bekleme safhası olacaktır. İnsanlar, bu uzun bekleme sonucu sıkıntı, izdiham ve zorluklarla karşılaşacaklar ve terler içerisinde kalacaklardır. İşte bu uzun bekleyiş Mutaaffî'nin sûresinde: “O gün inanlar, rabbinin divanında dururlar.” âyetinde zikredilmiştir. Bunun içindir ki hadis-i şerifte: “İnsanların her biri, kulaklarının yarısına kadar ter içinde ayakta kalacaklardır.” buyurulmuştur. Sonra şefâati uzma tahakkuk edecek, bunun akabinde herkesin kitabı dağıtılacaktır. Kitapları kimi sağ eliyle, kimi sol eliyle ve kimi de sırtından alacaktır. Bu olayların sırası, hadislerde böylece anlatılmıştır.

Dolayısıyla içinde “Kitapların verilmesi ve hisap” zikredilen İnşîkak Sûresi'nin, içerisinde “Bekleme” zikredilen Mutaaffî'nin sûresinden ve kıyâmet günün ilk safhâlârının zikredildiği Tekvîr ve İnfîtar sûrelerinden sonraya konması münâsip olmuştur.³⁹⁸

Allah Teâlâ, İnfîtar Sûresi'nde “Üzerinizde muhafızlık yapan değerli kâtipler vardır.” buyurdu. Bu yazıcı meleklerin yazma işi dünyadadır. Mutaaffî'nin Sûresi'nde meleklerin yazdığı şeye “Siccîn” ve “İllyûn” denilmiştir. Bu yazma da dünyadadır. Ancak meleklerin bunları yazması, hadislerde belirtildiği üzere ya günü gününedir ya da ölümden sonra berzah âleminde.

İşte kitaplarla ilgili bu ikinci durum İnfîtar Sûresi'nden sonra Mutaaffî'nin Sûresi'nde zikredilmiştir. Bu kitaplarla ilgili üçüncü bir durum daha vardır ki bu, kıyâmette kitabı sahibinin sağ veya sol elle almasıdır.

³⁹⁶ Tirmizî, Tefsir, 9/252-253; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/72.

³⁹⁷ Suyûtî, *Kur'ân Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar*, çev. Mustafa Karakoç, İstanbul: Rağbet Yayınları 2004, s.137-138.

³⁹⁸ Suyûtî, *Kur'ân Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar*, s. 138.

Dolayısıyla kitaplarla ilgili ilk husus zikredilen İnfitâr birinci sırada, kitaplarla ilgili ikinci husus zikredilen Mudaffifin ikinci sırada, kitapların dağıtılmasından bahseden İnşikak sûresi ise üçüncü sırada getirilmiştir.³⁹⁹

İnfitâr Sûresi'nin son âyetinde şöyle buyurulmuştur:

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ (١٩)

“O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah’a kalmıştır.” (19)

Bu âyetle biten İnfitâr Sûresinden sonra Mudaffifin âyeti şu ifâdelerle başlamıştır:

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (١)

Eksik ölçüp tartanların vay haline! (1)

İnfitâr Sûresi'nin son âyetindeki ifâdeler âsi kullara bir tehdittir. Son âyette yer alan bu tehdidi, Mutaffifin Sûresi'nin başında yine bir tehdit âyeti takip etmiştir. Bu durum İnfitâr Sûresi'nin sonraki sûreyle olan münasebetini ifâde etmektedir.

Sonuç olarak; kıyâmet sahnelerinin başlacısına dâir ifâdeler Tekvîr ve İnfitâr Sûresi'nde ifâde buyurulmuştur. Mahşer alanında beklemeye dâir ifâdelerin yer aldığı Mutaffifin Sûresi bu iki sûreyi takip ederken, amel defterlerinin dağıtılmasından bahseden İnşikak Sûresi sona getirilmiştir. İnfitâr Sûresi öncesi ve sonrasında yer alan sûrelerle anlamve zaman açısından münâsebet halindedir.

2.11. Fevâtih ve Havâtîm Açısından İnfitâr Sûresi

Fevâtihu's-süver; sûrelerin ilk âyetleri olan başlangıç cümlelerini inceleyen tefsir usûlü terimidir.⁴⁰⁰ Sûrelerin ilk âyetleri çeşitlilik arz etmektedir. Fevâtih alanındaki araştırmalar neticesinde bu çeşitlilikler on muhtelif kategoride toplanmıştır.⁴⁰¹

Fevâtihu's-süver kısımları:

1. Allah'ın zatına senâ ile başlayan sûreler. Bu sûreler; Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih eden sebbeha, tebâreke ve onu yücelten hamd lafızlarıyla başlamaktadır.⁴⁰² İsrâ, Mülk, Haşr sûreleri bu kategoride yer alan sûrelerden bazılarıdır.
2. Mukatta harfleri ile başlayan sûreler. Kur'ân-ı Kerîm'de 29 sûre elif-lam-mim, yâ-sîn gibi hecâ harfleri ile başlamış, bu âyetler müteşâbih âyetler içerisinde değerlendirilmiştir. Bakara, Âl'î İmrân, A'râf bu kategori ile başlayan sûrelerden bazılarıdır.⁴⁰³
3. Nidâ ile başlayan sûreler. Kur'ân sûrelerinden on tanesi ünlem ile başlamaktadır. Bu sûrelerin beşinde “Ey Nebi!” şeklinde Hz. Peygambere, beşinde ise “Ey insanlar! Ey iman edenler!” şeklinde ümmetine nidâ edilmiştir. Nisâ, Ahzab, Hucurât sûreleri bu kısım arasında yer almaktadır.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Suyûtî, *Kur'ân Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar*, s. 138-139.

⁴⁰⁰ Abdurrahman Çetin, “Fevâtih-Süver”, *DİA*, İstanbul: 1995, c. 12, s. 503-504.

⁴⁰¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 148.

⁴⁰² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206; Çetin, “Fevâtih-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰³ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 148; Çetin, “Fevâtih-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 149; Çetin, “Fevâtih-Süver”, c. 12, s. 503.

4. Haber cümlesi ile başlayan sûreler. Kıyâmet, savaş ganimetleri, müminlerin kurtuluşu vb. hususları temas eden, haberi cümle ile başlayan 21 sûre bulunmaktadır. Enfal, Tevbe, Nahl bu sûrelerden bazılarıdır.⁴⁰⁵

5. Yemin ile başlayan sûreler. 15 sûre yemin içeren ifâdelerle başlamaktadır. Önem ve özelliklerinden dolayı bazı zaman dilimlerine, mekân ve cisimlere, meleklerle, savaş atlarına, rüzgâra, incir ve zeytine kasem edilmektedir. Saffât, Zâriyât, Tîn bu sûreler arasında yer almaktadır.⁴⁰⁶

6. Şart edatı ile başlayan sûreler. Çalışmamızın ana konusu olan İnfitâr Sûresi'nin de aralarında bulunduğu 7 sûre şart edatı ile başlamaktadır. İnfitâr Sûresi'nin gerek mushafdaki yeri gerekse içeriği olarak münasebet halinde olduğu Tekvîr ve İnşikak sûreleri de şart edatıyla başlayan sûreler arasında yer almaktadır.⁴⁰⁷

7. Emir sigasıyla başlayan sûreler. Bu kısımda yer alan sûrelerin tamamı Mekke'de nâzil olmuştur ve “oku, de, söyle” ifâdeleri ile başlamaktadır. Cîn, Alak, İhlas sûreleri bu kısımda yer almaktadır.⁴⁰⁸

8. Soru edatı ile başlayan sûreler. Muhatabın dikkatini çekici soru ifâdeleriyle başlayan bu sûreler 6 tanedir. İnsan, Nebe, Fîl sûreleri bunlardan bazılarıdır.⁴⁰⁹

9. Bedduâ ve kınama ifâdeleriyle başlayan sûreler. Bu sûreler “Yazıklar olsun!, Vay haline! Elleri kurusun!” ifâdeleriyle başlayan 3 sûredir. Bunlar; Mudaffîfin, Hümeze ve Tebbet sûreleridir.⁴¹⁰

10. Ta'lîl ile başlayan, sebep bildiren sûre. Bu kısımda sadece Kureyş sûresi yer almaktadır.⁴¹¹

Ulûmu'l-Kur'ân eserlerinde de yer verilen bu kategorilere dâir farklı yorumlar getiren, bazı kategorileri birleştirerek kısımları azaltan görüşler de mevcuttur.⁴¹² Bu bilgiler ışığında İnfitâr Sûresi'nin fevâtih âyetine dâir şunları söyleye biliriz:

İnfitâr Sûresi (۱) إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ “Gökyüzü yarıldığında” ifâdesi ile başlamaktadır. Âyetin ilk ifâdesinde إِذَا şart edatı bulunmaktadır. Âyetlerin devamı 5. âyete kadar şart edatıyla devam etmektedir; yıldızlar saçılıp dağıldığında.. Denizler birleştirildiğinde.. Kabirler altüst edildiğinde.. 5. Âyette şartın cevabı gelmektedir; “Her insan dünyada neleri yaptığını, neleri yapmadığını bilecektir.”

Havâtîmü's-süver; sûrelerin son cümlelerini inceleyen tefsir ilmi terimidir. Bu ilim, sûrelerin bitiş şekillerini görmek ve sonraki sûreyle olan münasebetlerini ortaya koymak

⁴⁰⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 149; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 206; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴⁰⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴¹⁰ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴¹¹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 150; Çetin, “Fevâtihüs-Süver”, c. 12, s. 503.

⁴¹² Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 207.

açısından önemli görülmüştür.⁴¹³ Sûrelerin son âyetleri muhtelif şekillerde bulunmaktadır. Havâtım âyetlerini başlıca şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Açıklama ile biten sûreler. Fatiha sûresi bu kısım arasında yer almaktadır.⁴¹⁴
2. Duâ ile biten sûreler. Bakara sûresinin son iki âyeti bu sûreler arasındadır.⁴¹⁵
3. Emir ve tavsiye ile biten sûreler. Âl'-i-imran sûresi bu kısımda yer almaktadır.⁴¹⁶
4. Hüküm bildiren âyetlerle noktalanan sûreler. Nisâ sûresi miras hukukuna dâir ahkâm içerikli âyetle bitmektedir.⁴¹⁷
5. Tazim ve tebci ile biten sûreler. Allah'ın yüceliğine, güç ve kudretine vurgu yaparak biten Mâide sûresi bu kısımda yer almaktadır.
6. Vaad ve tehdit içeren âyetle biten sûreler. Allah'ın ikâbı ve merhametine vurgu yaparak biten En'âm Sûresi bu kısımda yer almaktadır.⁴¹⁸
7. Teşvik bildiren havâtım âyetleri. Meleklerin durumundan övgüyle bahsederek insanları teşvik eden A'raf Sûresi bu kısımda yer almaktadır.⁴¹⁹

Bu kısımlardan başka âyetleri havâtımü'l-Kur'ân açısından kategorilere ayırmak mümkündür. Havâimü'l-Kur'ân açısından İnfitâr Sûresi'ne dâir şunları söylemek mümkündür:

İnfitâr Sûresi ﴿يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾ (19) O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır. âyeti ile bitmektedir. Bu âyet âhiret gününe dâir haberi bilgiler içermektedir. Fevâtihi'l-Kur'ân ve havâtımü'l-Kur'ân açısından İnfitâr Sûresi şu şekilde gözükmetedir:

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١٩﴾

Gökyüzü yarıldığında; (1)

Sûre, şart bildiren bu ifâdeler ile başlamaktadır.

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır. (19)

Sûre, âhiret gününe dâir bilgiler içeren bu ifâdelerle bitmektedir. Fevâtihi ve hHvâtım âyetlerini birarada düşündüğümüz takdirde ilk ve son âyet arasındaki derin münasebet ortaya çıkmaktadır. İlk âyette kıyâmet gününün hallerini bildiren ifâdeler yer almaktadır. Son âyete ise ilk âyetlerde bildirilen kıyâmet günü vakti geldiğinde, hiç kimsenin birbirine destek olamayacağı bildirilmiş, o gün tek söz ve yetki sahibinin Allah olacağı

⁴¹³ Mustafa Çetin, "Havâtımü's-Süver", *DİA*, İstanbul: 1997, c. 16, s. 526.

⁴¹⁴ Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

⁴¹⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209; Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

⁴¹⁶ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209; Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

⁴¹⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209; Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

⁴¹⁸ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209; Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

⁴¹⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 209; Çetin, "Havâtımü's-Süver", s. 526.

vurgulanmıştır. Sûrenin son âyeti, takip eden sûrenin ilk âyetiyle de münasebet halindedir: İnfitâr Sûresi'nin son âyetinde kıyâmet gününün sıfatı olarak şöyle buyurulmuştur:

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ (١٩)

O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır. (19)

Bu âyet, âsiler ve inkârcılar için tehdit içermektedir. Bu tehdit Mudaffifin sûresinin ilk âyetinde de devam etmiştir:

Mutaffifin Sûresi

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (١)

Eksik ölçüp tartanların vay haline! (1)

Kâfir ve fâcirlerle tehdit ile sonlanan İnfitâr Sûresi'ni yine bir tehdit âyeti izlemiştir. Bu husus iki âyet arasındaki münasebet vecihlerinden biridir.⁴²⁰

2.12. İcâzu'l-Kur'ân, Edebî Açından İnfitâr Sûresi

İ'caz: Lûgatte âciz bırakmak anlamına gelmektedir. İnkârcılar karşısında çaresiz kaldığı, benzerini getiremedikleri için mucize kelimesi de bu kökten türemiştir.⁴²¹ Kur'ân ilimleri içerisinde İ'câzü'l-Kur'ân; Kur'ân-ı Kerîm'in erişilmez üstünlüğünü ifade eden bir kavramdır ve bu alanda yazılan eserlerin ortak adıdır.⁴²²

Çeşitli âyetlerde, Kur'ân'ın i'câzına vurgu yapılmış, inkârcılara meydan okunarak onun benzerinin getirilemeyeceği vurgulanmıştır:

قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا (٨٨)

De ki: "Yemin ederim, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar." (88)⁴²³

Hız. Peygamber (s.a.v.)'de bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir peygamber gönderilmemiştir ki ona, insanları iman ettirecek bir mucize verilmemiş olsun. Bana verilen mucize ise Allah'ın vahyidir/Kur'ân'dır. Onun için kıyâmet günü ümmetimin sayıca diğer ümmetlerden çok olmasını ümit ediyorum.”⁴²⁴

Kur'ân-ı Kerîm; dili, üslûbu, fesâhati, gaybî haberleri, geçmiş ümmetlere dâir aktarımları, ihtiva ettiği ilimler, maârif ve kevnî bilgiler gibi birçok yönden i'caz vecihleri bulunmaktadır. Kur'ân'ın i'câzı sadece lafzi yönüyle sınırlı değildir.⁴²⁵

Kur'ân'ın i'câzıyla ilişkili olan konulardan biri Mecâzü'l-Kur'ân'dır. Kur'ân'da mecâzın varlığı tartışmalı bir konudur. İbnü'l-Arabî (v.638/1240), İbn Teymiyye (v.728/1328) ve İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye (v.751/1350) gibi âlimler Kur'ân'da mecâzın varlığına şiddetle

⁴²⁰ Ebû Abdillâh Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr - Mefâtîhu'l Gayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr 1981, c. 31, s. 88; Suyûtî, *Kur'ân Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar*, s. 139.

⁴²¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 162.

⁴²² Yusuf Şevki Yavuz, “İ'câzü'l-Kur'ân”, *DİA*, İstanbul: 2000, c. 21, s. 403.

⁴²³ İsrâ 17/88.

⁴²⁴ Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî*, Mısır: 1345, c. 9, s. 113.

⁴²⁵ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 163.

karşı çıkmışlardır.⁴²⁶ Ancak genel kanaat Kur'ân'da mecâzın bulunduğu yönündedir. Suyûtî, Kur'ân'da mecâz konusuna dâir şunları kaydetmiştir:

“Bu (mecâzın yalanın kardeşi olduğu dolayısıyla Kur'ânda bulunamayacağı) şüphe bâtıldır. Çünkü Kur'ân'da mecâz bulunmasaydı, bu durum Kur'ân'ın edebî üslubunda bir eksiklik olacaktı. Nitekim, Belâgat ulemâsı, mecâzın hakiki mânâdan daha belîğ olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Şâyet Kur'ân'da mecâzın bulunmaması gerekseydi, onda hazif, tekid ve kıssaların tekrarı gibi (belâgat) özelliklerin de bulunmaması gerekirdi.”⁴²⁷

Suyûtî'nin konuya dâir bu ifâdeleri önem arz etmektedir. Ulûmu'l-Kur'ân alanının önemli şahsiyetlerinden Zerkeşî de Kur'ân'da mecâzın varlığını savunmaktadır.⁴²⁸

Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresi edebî açıdan incelenecektir.

2. Âyet: ﴿وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ﴾ (2). Âyetteki bu kullanımda istiâre-i mekniyye bulunmaktadır. İstiâre-i mekniyye; müşebbeh bihin lafzı hazfedilen ve kendisi ile ilgili bir hususla ona işâret edilen istiaredir. Türkçede bu kullanıma "kapalı istiare" denilmektedir. Âyette انتثر ifâdesiyle âdetâ yıldızlar, dizildiği ip kopunca etrafa dağılan mücevherlere benzetilmiştir. Burada müşebbehün bih zikredilmemiş onunla ilgili olan انتثر kelimesiyle müşebbehün bihe işâret edilmiştir.⁴²⁹

5. Âyet: ﴿عَلِمْتُ نَفْسٌ مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ﴾ (5) Her insan dünyada neleri yaptığını, neleri de yapmadığını açıkça bilecektir. Âyetin içeriğinde اخرت-قدمت ifâdeleri yer almaktadır. Bu kullanım bedî' ilminde tıbâk olarak adlandırılmakta olup, kelamı güzelleştirici üsluplardan biridir.⁴³⁰ Tıbâk; Birbirine zıt iki ögenin bir sözde, dizede veya beyitte beraber kullanılmasını ifâde eden bedî' terimidir.⁴³¹ “Takdim ettiği” ve tehir ettiği” ifâdelerinde bu kullanım mevcuttur.

6. Âyet: ﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ (6) Ey insan! Yüce rabbin hakkında seni yanıltıp aldatan ne oldu? (6) âyette yer alan istifham/soru edatı, tevbih/azarlama ve inkar içindir.⁴³²

13-14. Âyetler: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾ (13) ﴿وَالْأَفْجَارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ (14) Buna göre kuşkusuz erdemliler cennette olacaklar; (13) Kötüler ise kesinlikle cehenneme gireceklerdir. (14) Bu kullanımda mukabele sanatı vardır. Mukabele; Bir söz içinde geçen iki veya daha fazla unsurdan sonra her birinin karşıtını yahut ilgisini sırasıyla zikretmek anlamında edebî kullanımı ifâde etmektedir.⁴³³ “İtaatkârlar cennette, günâhkârlar cehennemdedir.” ifâdesinde itaatkârlar-âsiler, cennet-cehennem birarada kullanılmıştır. Aynı zamanda burada tarsî' adı verilen; sözü aynı vezinde ve kafiyede öğelerle süslemek anlamında edebî sanat da bulunmaktadır.⁴³⁴

⁴²⁶ Abdülazîm el-Mut'inî, *el-Mecâz fi'l-Luğati ve'l-Kur'âni'l-Kerîm beyne'l-İcâze ve'l-Meni'*, Kahire: Mektebetü'l-Vehbiyye 2009, c. 2, s. 622; Mustafa Demirci, *Tefsir Usûlü*, İstanbul: İFAV 2013, s. 200.

⁴²⁷ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 71.

⁴²⁸ Zerkeşî, *el-Burhân*, c. 3, s. 255.

⁴²⁹ Muhammed Ali Sâbûnî (v.1981/1402), *Safvetü't-Tefâsîr*, Kâhire: Dâru's-Sâbûnî 1997, c. 3, s. 504.

⁴³⁰ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

⁴³¹ İsmail Durmuş, “Tezat”, *DİA*, İstanbul: 2012, c. 41, s. 58-60.

⁴³² Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

⁴³³ İsmail Durmuş, “Mukâbele”, *DİA*, İstanbul: 2006, c. 31, s. 101-102.

⁴³⁴ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504; İsmail Durmuş, “Tarsî”, *DİA*, İstanbul: 2011, c. 40, s. 110.

İki âyette yer alan cennet ve cehennem ifâdeleri nekra olarak kullanılmıştır. Bu kullanımın hikmeti; cennet nimetlerinin büyüklüğünü, cehennem azabının ise korkunçluğunu ifâde etmek içindir.⁴³⁵

17-18. Âyetler: ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٧) ﴿ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ (١٨) Cezâ günü nedir bilir misin? (17) Evet, cezâ günü nedir bilir misin? (18) sûrenin bu bölümünde âyetlerin tekrar edilmesiyle itnâb sanatı yapılmıştır. İtnâb; Bir düşüncenin gereğinden fazla sözle ifâde edilmesi anlamında belâgat terimidir.⁴³⁶ Bu kullanım ile kıyâmet gününün dehşeti ve şiddeti ifâde edilmiştir. Âdeta o gününün dehşeti ve şiddeti anlatılamayacak tahayyül edilemeyecek boyuttadır mesajı verilmiştir.⁴³⁷

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي﴾ -وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ﴾ (١٠) ﴿كَرَامًا كَاتِبِينَ﴾ (١١) -إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ﴾ (١) ﴿وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ﴾ (٢) ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي﴾ -وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ (١٤) -نَعِيمٍ﴾ (١٣) Sûrede yer alan bu âyetler arasında seci' murassa vardır. Bu kullanım kelamı güzelleştirici edebi sanatlardandır.⁴³⁸

2.13. İnfitâr Sûresi Fâsılları

Âyetlerin son harfine fâsıla denilmektedir. Âyetin son harfi, diğer âyetten ayırdığı için bu ismi almıştır. Kur'ân âyetlerine mahsus bu kullanıma “Kâfiye” denilmesi, İslâm âlimleri tarafından câiz görülmemiştir.⁴³⁹ Mânâya zarar vermeden, zorlama ifâdeler kullanılmadan âyet sonları arasındaki bu âhenk, Kur'ân'ın i'câzı olarak kabul edilmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde İnfitâr Sûresi fâsılları incelenirken, sûrenin yakın irtibatlı olduğu Tekvîr, Mutaffîfîn ve İnşikak sûrelerine de temas edilecektir.

Tablo 1. İnfitâr sûresi ve münasebet halinde olduğu sûre fâsılları

Tekvîr Sûresi	İnfitâr Sûresi	Mutaffîfîn Sûresi	İnşikak Sûresi
کور...	انفطرت...	للمطففين...	انشقت...
انكدت...	انتثرت...	يستوفون...	ووقت...
سيرت...	فجرت...	يخسرون...	مدت...
عطلت...	بعثرت...	عظيم...	وتخلت...
حشرت...	وأخرت...	عالمين...	فملاقيه...
سجرت...	الكريم...	مرقام...	بيمينه...
زوجت...	فعدلك...	للمكذبين...	يسيرا...

⁴³⁵ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

⁴³⁶ İsmail Durmuş, “İtnâb”, *DİA*, İstanbul: 1999, c. 19, s. 215-219.

⁴³⁷ Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî, *Mecâzü'l-Kur'ân*, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Kâhire: Mektebetü'l-Hancî [t.y.], c. 2, s. 288; Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

⁴³⁸ Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. 3, s. 504.

⁴³⁹ Suyûtî, *el-İtkân*, c. 2, s. 189-190.

...سئلت	...ركبك	...اثيم	...ظهره
...قتلت	...بالدين	...الاولين	...ثبورا
...نشرت	...لحافظين	...الجحيم	...باشفق
...بالخنس	...كاتبين	...يكذبون	...وسق
...الكنس	...ماتفعلون	...تسنيم	...اتسق
...كريم	...نعيم	...المقربون	...طبق
...مكن	...جحيم	...فكهين	...لايؤمنون
...رجيم	...الدين	...لضالون	...لايسجدون
...تذهبون	...يغائبين	...حافظين	...يكذبون
...للعالمين	...الدين	...يضحكون	...يوعون
...يستقيم	...الدين	...ينظرون	...اليم
...العالمين	...الله	...يفعلون	...ممنون

İnfitâr Sûresi'nin fasılaları; ه-ن-ك-م-ت- harfleridir. Sûre bütününde beş farklı fasıla kullanılmıştır.

Tekvîr Sûresi fasılaları; ن-م-س-ت- harfleridir. Sûre içerisinde dört farklı fasıla kullanılmıştır.

Mutaffifîn Sûresi fasılaları; م-ن- harfleridir. Sûrenin iki farklı fasılası bulunmaktadır.

İnşikak Sûresi fasılaları; م-ن-ق-را-ه-ت- harfleridir. Sûrenin bütününde altı farklı fasıla kullanılmıştır.

Bu tablodan çıkan sonuca göre İnfitâr Sûresi ve yakın münasebet halinde olduğu Tekvîr, Mudaffifîn ve İnşikak sûrelerinde; م-ن- fasılaları ortak olarak kullanılmıştır.

SONUÇ

İnfitâr Sûresi çalışmamız iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım sûrenin mânâ ve konulu tefsir yönüyle ele alınmış, sûrenin âhiret inancı ve kıyâmet gerçeği açısından insana sağladığı akidevi kazanım ve inancın sağladığı durum ortaya konmuştur. Çalışmamızın Birinci bölümü altı alt başlıktan oluşmuştur:

Çalışmamızın birinci bölümünün birinci kısmında kıyâmetin küçük alâmetleri ve kıyâmetin büyük alâmetleri konusu incelenmiştir. Küçük alâmetlerin hemen hepsinin zuhûr ettiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünün ikinci kısmında “Ba’s” (öldükten sonra dirilme) ele alınmış konu ile ilgili âyet ve hadisler incelenerek kişinin âhiret hayatındaki karşılaşabileceği durumlar ortaya konularak, nasıl bir hazırlık yapması konusunda uyarılara yer verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünün üçüncü kısmında insanı dünya hayatında nelerin nasıl aldatılabileceğine, aldanma sebeplerine ve aldanmadan kurtulmanın yollarına nasıl ulaşılacağına incelenmesine yer verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünün dördüncü kısmında Hz. Allah ile kul arasındaki münasebet, insanların yaratana ile nasıl münasebet kurdukları, yaratana nasıl buldukları, her insanın kendisine bir ilâh aradığı sonucu izah edilmiş, insanın bir yaratana ihtiyacı olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca Allah’ın insanı en güzel bir biçimde sayısız nimetler ve güzelliklerle teçhiz ettiğine vurgu yapılmış, karşılığında yaratana karşı yapılması gereken hamd ve şükürün gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünün beşinci kısmında “Kirâmen kâtibin” meleklerinin tarifi ve görevlerinden bahsedilerek, insanın bunlara olan inancı sasyesinde dahada fazla dikkatli olmaları gerektiği sonucuna varılmış, konunun âhiretteki olan hesaplaşmada ne denli önem arzettiği bilgisi ve tenbihatı vurgulanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünün altıncı kısmında öldükten sonra herkesin ancak kendisine kendi amelinin fayda verebileceği, hesap ve kitap esnasında sadece Allah’ın rızası doğrultusunda yapılan amellerin, kıyâmetin o en dehşetli anında fayda sağlayabileceği, kişinin o günde Allah’tan başka bir mercii ve melce’inin olamayacağı, Âyetin ışığında izah edilmiş, bu itikad ve inanç doğrultusunda yegâne felah ve kurtuluş yoluna ışık tutulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde İnfitâr Sûresi, Ulûmu’l-Kur’ân açısından tahlil edilmiştir. Bu bölüm on iki alt başlıktan oluşmuştur.

Sûrenin adı bölümünde öncelikle sûrelerin tertibi ve isimlendirilme konularına temas edilmiştir. Çalışmamızın ana konusu olan İnfitâr Sûresi’nin adını 1. âyetinde yer alan ve “İnfetera” fiilinin masdarı olan “İnfitâr” kelimesinden aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölüm içerisinde sûrenin adına dâir farklı görüşler de aktarılmıştır.

İnfitâr Sûresi'nin âyet sayısı bölümünde; öncelikle muhtasar olarak âyetin tanımı yapılmıştır. Bu bölümde İnfitâr Sûresi'nin 19 âyet olduğu hususunda ittifak olduğu ve sûrenin tivâl-i mufassal kategorisinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Esbâb-ı nüzûl, Fedâilü'l-Kur'ân ve hadis rivâyetleri bölümünde; tefsir ilminde yer alan bu istilâhlara özet giriş yapılmıştır. Daha sonra bu disiplinler özelinde İnfitâr Sûresi tahlil edilmiştir. Yapılan bu araştırma neticesinde Nüzûlü'l-Kur'ân'a konu olan bir rivâyete yer verilmiştir. İnfitâr Sûresi'nin fazileti ve çeşitli hadis rivâyetleri de bu bölümde incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölüm dördüncü kısmında, İnfitâr Sûresi nüzûl yeri açısından tahlil edilmiştir. Mekkî, Medenî'ye dâir muhtasar girişin ardından İnfitâr Sûresi'nin nüzûl kronolojilerindeki yeri incelenmiştir. Bu araştırma neticesinde İnfitâr Sûresi Mekke döneminin son kısmında nâzil olmuştur. Çoğunluğun görüşüne göre Nâziat Sûresi'nden sonra İnşikak Sûresi'nden önce nâzil olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölüm dördüncü kısmında, İnfitâr Sûresi'nde kıraât farklılıkları konusu incelenmiştir. Sûrenin 11 âyetinde kıraât farklılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili bölümde bu farklılıklar tahlil edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölüm altıncı kısmında, İnfitâr Sûresi “Vücûh” ve “Nezâir” açısından tahlil edilmiştir. İlgili eserlerde sûrenin üç âyetine yer verildiği sonucuna ulaşılmış, ilgili vecihler bu bölüm içerisinde incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünün yedinci kısmında, “Garîbü'l-Kur'ân” açısından İnfitâr Sûresi tahlil edilmiştir. Sûrede garâib konusuna 2 âyetin dâhil olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili âyetler bu bölüm içerisinde tahlil edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünün sekizinci kısmında İnfitâr Sûresi “Mübhemât” ve “Müşkilü'l-Kur'ân” açısından tahlil edilmiştir. Müşkîl ve mübhemât konularına kısaca girişin ardından İnfitâr Sûresi bu alanda yazılan eserler özelinde tahlil edilmiştir. Bu araştırma neticesinde sûrenin 6 âyetinin “Müşkîl” ve “Mübhemât” eserlerine konu olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölüm dokuzuncu kısmında, “Münâsebâtü'l-Kur'ân” açısından İnfitâr Sûresi tahlil edilmiştir. Bu bölümde İnfitâr Sûresi'nin İnşikâk Sûresi'yle 5 hususta münâsebet halinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tekvîr ve Mudaffifin sûresiyle olan münâsebet vecihleri de bu bölüm içerisinde tahlil edilmiştir. İnfitâr Sûresi'nin Tekvîr sûresinden sonra, Mudaffifin ve İnşikak sûrelerinden önce yer alma hikmeti ve anlamsal münasebetleri de bu bölüm içerisinde ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölüm onıncu kısmında, “Fevâtih” ve “Havâtim” açısından İnfitâr Sûresi tahlil edilmiştir. Bu bölüm içerisinde fevâtih ve havâtim vecihleri aktarılmıştır. Bu tahlil neticesinde İnfitâr Sûresi'nin şart edatıyla başlayan sûreler kategorisinde yer aldığı sonucuna ulaşılmış, havâtimiyle olan irtibatı incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölüm onbirinci kısmında, İnfitâr Sûresi'nin fasılları incelenmiştir. Bu bölüm içerisinde sûrenin yakın ilişki içerisinde olduğu Tekvîr, Mudaffifin ve İnşikak sûrelerine de yer verilmiştir. Bu araştırma neticesinde İnfitâr Sûresi'nin fasılları; ك-م-ت-

ن-ا harfleridir. Sûre bütününde beş farklı fasıla kullanılmıştır. Yakın münasebet halinde olduğu Tekvîr, Mudaffifin ve İnşikak sûrelerinde; -ن-ا fasılları ortak olarak kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdüllatif Hatîb. Mu`cemü'l-Kıraât, Dâru Sa`deddîn Dımaşk: 2000.
- Âlûsi, Mahmûd b. Abdullâh. Rûhu'l-Meânî fî Tefsiri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-Seb'i'l-mesânî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi [t.y.].
- Askerî, Muhammed b. Ali. et-Tekmil ve'l-İtmâm li-Kitâbi't-Ta'rif ve'l-İ'lâm, thk. Hasan Merve, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır Beyrut: 1997.
- Bedir, Ahmet. "Sûrelerin İsimleri" Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1999, sayı 5.
- Belensî, Muhammed b. Ali. Tefsîru Mübhemâti'l-Kur'ân: el-Mevsûm bi-Sılati'l-Cem'i ve Âidü't-Tezyil li-Mevsûli Kitâbi'l-A'lâm ve't-Tekmîl, thk. Hanif b. Hasan Kâsımî, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî Beyrut: 1991.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. Büyük Tefsir Tarihi Tabakâtü'l-Müfessirîn, İstanbul: Ravza Yayınları 2015.
- Birişik, Abdülhamit. "Ulûmu'l-Kur'ân", DİA, İstanbul: 2012.
- Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhu'l-Beyân Tefsiri, trc. Abdullah Öz(vd.), İstanbul: Damla Yayınevi.
- Cerrahoğlu, İsmail. Tefsir Usulü, Ankara: T.D.V. 2012.
- el-Cevzi, İmam Ebu'l- Ferec Cemaluddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Zadul-Me'sir fî İlmit- Tefsir (Tefsir İlminde Yolculuk Azığı), trc. Doç. Dr. Abdulvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları.
- Çalışkan, İsmail, "Tefsir Usûlünün İlk Kaynakları Üzerine Bir Tetkik –Abdullah b. Vehb (v.197/812) ve Muhâsibî (v.243/857) Örneği–", Tarihten Günümüze Kur'ân İlimleri ve Tefsir Usulü, İstanbul: İlim Yayma Vakfı 2009.
- Çetin, Abdurrahman. "Fevâtihs-Süver", DİA, İstanbul: 1995.
- Çetin, Mustafa. "Havâtimü's-Süver", DİA, İstanbul: 1997.
- Dâmegânî. Kâmusü'l-Kur'ân = Islâhü'l-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm, thk. Abdülazîz Seyyidülehl, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn 1983.
- Demirci, Muhsin. Kur'ân Tarihi, İstanbul: Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları 2012.
- _____, Tefsir Usulü, İstanbul: İFAV 2013.
- Dimeşkî, Ebü'l-Hayr Muhammed, En-Neşr fi'l-Kıraat'il-aşr, Darü'l Kütüb'il-İlmiyye Beyrut: [t.y.].

Durmuş, İsmail, “İtnâb”, DİA, İstanbul: 1999, c. 19.

_____, “Mukabele”, DİA, İstanbul: 2006, c. 31.

_____, “Tarsî”, DİA, İstanbul: 2011, c. 40.

_____, “Tezat”, DİA, İstanbul: 2012, c. 41.

Fahreddin Razi. Tefsiri Kebir Mefâtihul Gayb, İstanbul: Huzur Yayınevi 2002.

Gözeler, Esra. Kur’ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesi, Kuramer, İstanbul: 2016.

İbnü’l-Cevzi. Nüzhetü’l-A’yüni’n-Nevâzîr fî İlmi’l-vücuḥ ve’n-Nezâîr, thk. Muhammed Abdülkerim Kâzım er-Râzî. Müessesetü’r-Risâle, Beyrut: 1984.

_____, Zâdü’l-Mesir fî İlmi’-Tefsir, İstanbul: Kahraman Yayınları 2009.

İbn Kesîr, Ebü’l-Fidâ İsmail b. Ömer, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm, thk. Sâmi b. Muhammed Selâmet, Dâru Taybe li’n-Neşr ve’t-Tevzîm Riyad: 1999.

Ibn Manzûr, Cemaleddîn Muhammed b. Mükerrrem. Lisânü’l-Arab, Beyrut: Dâru Sâdır 2010.

Kâdi Abdülfettâh. Budûr’uz Zâhire fî’l-Kıraâtî’l-A’srî’l-Mütevâtire min Tarîki eş’Şâtıbiyye ve’d-Durâ, Dâru’l-Kitâbi’l-Arabi Beyrut: [t.y.].

Kattân, Mennâ’. Mebâhis fî Ulûmi’l-Kur’ân, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle 2016.

Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b., Te’vîlu Müşkili’l-Kur’ân, thk. Seyyid Ahmed Sakr, Kahire: Daru’t-Tûras 1973.

Kurtubî. el-Camiu li Ahkami’l-Kur’ân, trc. M. Beşir Eryarsoy İstanbul: Buruc Yayınları 2003.

Maşalı, Mehmet Emin. Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraât İlmi, Ankara: Otto 2016.

Mevdûdî, Tefhimü’l-Kur’ân, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul: İnsan Yayınları 2005.

el-Mut’inî, Abdülazîm. el-Mecâz fî’l-Luġati ve’l-Kur’âni’l-Kerîm beyne’l-İcâze ve’l-Meni’, Kahire: Mektebetü’l-Vehbiyye 2009.

el-Müsennâ et-Teymî, Ebû Ubeyde Ma’mer b., Mecâzü’l-Kur’ân, thk. Mehmed Fuâd Sezgin, Kâhire: Mektebetü’l-Hancî [t.y.].

Pamuk, Fatih. “Kur’ân İlimleri ve Tefsir Açısından Nûh Sûresi Tahlili”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018.

- Ramazân, Sâlih. el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Bağdat: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İlâm 1988.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahreddîn. Tefsîr-i Kebîr - Mefâtîhu'l Gayb, Beyrut: Dâru'l-Fikr 1981.
- _____. Tefsir-i Kebir Mefatihu'l- Gayb, trc. Prof. Dr. Suat Yıldırım. Prof. Dr. Lütfullah Cebeci. Prof. Dr. Sadık Kılıç. Öğr. Gör. C. Sadık Doğru, Ankara: Huzur Yayınevi.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. Safvetü't-Tefâsîr, Kâhire: Dâru's-Sâbûnî 1997.
- Şevkani, Muhammed. el-Câmi` Beyne Fenneyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr, thk. Abdurrahman Umeyrâ, Dâru'lvefâ Mısır: 1997.
- Sıbtu'l-Hayyât, Ali b. Ahmed Bağdâdî. el-Mübhic fi'l-Kıraâti's-Seman ve Kıraâti A'meş ve İbni Muhaysin ve İhtiyâri Halef ve'l-Yezidî, thk. Abdulazîz b. Nâsir, Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Su'udî'l-İslâmîyye 2008.
- es-Suyûtî, Abdurrahman b. Ebûbekr. el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, (thk. Muhammed Sâlim Hâşim), Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye 1971.
- _____, Lübbû'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl, Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye Beyrut: 2006.
- _____, ed-Dürrü'l-Mensûr fî Tefsîri'l-Me'sûr, Dâru'l-Fikr, Beyrut: 2011, c. 15, s.
- _____, Kur'ân Sûrelerinin Sıralanışındaki Sırlar, (çev. Mustafa Karakoç), İstanbul: Rağbet Yayınları 2004.
- Süleymân, Mukâtil b., el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Azîm, (thk. Ahmed Ferîd), Beyrut: 2003.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Câmîü'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân, thk. Abdullâh b. Abdülmuhsîn et-Türkî, Kahire: Dâru Hicr 2008.
- _____. Taberî Tefsiri, trc. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, İstanbul: Hisar Yayınları.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "İ'câzü'l-Kur'ân", DİA, İstanbul: 2000.
- Yılmaz, Mehmet Faik, "Münâsebâtü'l-Âyât ve's-Süver", DİA, İstanbul: 2006.
- ez-Zerkeşî, İmam Bedreddîn Muhammed b. Abdullah, el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân, thk. Muhammed Ebul Fadl İbrâhîm, Kâhire: Mektebei Dâru't-Türâs [t.y].
- Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1971.

ÖZGEÇMİŞ

İskender Demir

01.10.1969 Yozgat ili, Şefaattli ilçesi, Erkekli köyünde doğdu. İlkokulu kendi köyünde bitirdikten sonra ortaokulu Şefaattli İmam-Hatip Lisesinde, liseyi Ankara Mamak İmam-Hatip Lisesinde tamamladı.

Dil eğitimi için Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a giden İskender Demir, İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi Arapça Dil Enstitüsü'nden mezun oldu. Lisans eğitimi de Medine İslâm Üniversitesi İslâm Hukuku bölümünden mezun olarak tamamladı. 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2017 yılında İstanbul İl Müftülüğü Dış İlişkiler biriminde geçti.

26.06.2019 tarihinden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Tanzanya'ya "Koordinatör Din Görevlisi" olarak atandı ve şu an bu göreve devam etmektedir. Evli ve 6 çocuk babasıdır.